

TÜRKİYE'DE ENGELLİ MAHPUS OLMAK

Dadlez Sabak
Kader Tunç

2. Basım

T.C.
ADALET BAKANLIĞI
T Tipi Kapalı ve Açık Ceza İnfaz Kurumları
Mektup Okuma Komisyonu Başkanlığı
GÖRÜLDÜ

**TÜRKİYE'DE
ENGELLİ
MAHPUS
OLMAK**

Dadlez Sabak / Kader Tunç

Bu çalışma İsveç Büyükelçiliği tarafından desteklenmektedir.
Çalışmanın içeriğinden yalnızca Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum
Derneği sorumlu olup herhangi bir şekilde İsveç Büyükelçiliği,
Sida'nın görüşlerini yansıtmamaktadır.

CİSST
CEZA İNFAZ SİSTEMİNDE SİVİL TOPLUM DERNEĞİ

İsveç
Sverige

Türkiye'de Engelli Mahpus Olmak / Dadlez Sabak

İkinci Basıma Hazırlayan: Kader Tunç

Editör: Jiyan Ay

Tasarım: Ahmet Soykarcı

ISBN

978-625-93041-1-3

1.Baskı Mart 2021

2.Baskı: Ocak 2026

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği

Adres: Caferağa, Sakız Gülü Sk. No:28 D:8 Kat.4, 34710

Kadıköy/İstanbul

Telefon: 0216 450 50 05

e-posta: info@cisst.org.tr

web: <http://cisst.org.tr/>

Baskı ve Cilt

Sena Ofset Ambalaj ve Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. şti.

Tel:+902126133846

İÇİNDEKİLER

A.	Giriş ve Tanımlar	6
1.	Giriş	6
2.	Engelli Mahpus Kimdir?	9
2.a.	Kesişimsel Durumlar	9
B.	Türkiye Hapishanelerinde Engelli Mahpuslar	12
1.	Sayısal Veriler	12
2.	Engelli Mahpusların Görünürlük Problemi	14
3.	Engelli Mahpuslara Yaklaşım	16
3.a.	Türkiye İnfaz Hukukunun Amaçları	16
3.b.	Hapsetmenin Alternatifleri	17
3.b.1.	Konutta İnfaz	18
3.b.2.	Ceza İnfazının Ertenilmesi	20
C.	Engelli Mahpusların Temel Sorunları	22
1.	Ayrımcılık ve Kötü Muamele	22
2.	Fiziki Koşullar ve Erişilebilirlik	26
2.a.	Kişisel Hijyen ve Temizlik İmkanları	30
2.b.	Isıtma, Aydınlatma ve Havalandırma	32
2.b.a.	Isıtma ve Sıcaklık Sorunları	32
2.b.b.	Aydınlatma	33
2.b.c.	Havalandırma	34
3.	R Tipi Hapishaneler	35
4.	Sağlık Hizmetlerine Erişim	38
4.1.	Birinci Basamak Sağlık Hizmetleri	41
4.1.a.	Revir ve Engellilik	41
4.1.b.	Hastane Sevki	42
4.1.c.	Randevu Sistemi	44
4.1.ç.	Ring Aracı	44
4.1.d.	Acil Durumlarda Sevk	45
4.2.	İkinci ve Üçüncü Basamak Sağlık Hizmetleri	46
4.3.	Türkiye Hapishanelerinde Tıbbi Hizmet Koşulları	47

5.	İletişim ve Ziyaret Hakkı	49
	5.1. Ziyaret Hakkı	50
	5.2. Mektup Hakkı	50
	5.3. Telefon Hakkı	51
	5.4. Yazılı Materyaller	52
	5.5. Televizyon ve Radyo Kullanımı	54
6.	Eşya Kullanımı	54
	6.1. Engelli Mahpusların İhtiyaçları ve Eşya Kullanımı	55
7.	Ekonomik Zorluklar	58
8.	Engelli Mahpusların Hukuki Hakları ve Erişim Sorunları	60
Ç.	Sonuç ve Öneriler	62
	1. Sonuç	62
	2. Öneriler	64
D.	Engelli Mahpuslara Dair Mevzuat ve Engelli Mahpusların Başvuru Yapabileceği Haklar ile Dilekçe Örnekleri	72
	1. Mevzuat	72
	2. Başvurulara Dair Bilgi Notu Ve Örnek Dilekçeler	73
	3. Engelli Aylığı Başvurusu Bilgi Notu ve Dilekçe Örnekleri	74
	4. Engelli Raporu ve Sağlık Kurulu Raporlarına İtiraz	85
	5. İnfazın Ertelenmesi Hakkında Bilgi Notu	87
	6. Denetimli Serbestlik Başvurusu	96
	7. Konutta İnfaz Talebi	98
	8. Hasta ve Engelli Koğuşuna Geçiş	101
	9. Medikal ve Tıbbi Malzeme Talepleri	103
	10. Özel Beslenme ve Diyet Talepleri	105
E.	Kaynakça	107

1.BÖLÜM

A. Giriş ve Tanımlar

1. Giriş

Dünya Sağlık Örgütü'nün yayınladığı Engelliler İçin Sağlık Eşitliğine İlişkin Küresel Rapora göre 2021 yılı itibariyle dünya nüfusunun yaklaşık %16 sı “önemli düzeyde” engellidir.¹ Bu oran en az 1,3 milyar insanın orta veya ileri derecede engelli olduğunu göstermektedir. Türkiye’de ise TÜİK tarafından gerçekleştirilen nüfus ve konut araştırmasına göre en az bir engeli olan nüfusun oranı yüzde 6,9’dur. Engelli Sağlık Kurulu raporlarını esas alan Ulusal Engelli Veri Sistemi’nde kayıtlı engelli sayısı da yaklaşık 4,5 milyondur. Ancak engellilere ilişkin ulusal verilerin toplanmasında ciddi eksiklikler bulunmaktadır. Nüfus ve Konut Araştırması’nın Türkiye genelinde engellilerin il bazında dağılımını tahmin eden son araştırmasının 2011 yılında yapılmış olması mevcut verilerin güncel, kapsamlı, tüm engellileri kapsayan bir istatistik olmadığı ve eksik olduğunu göstermektedir. Ayrıca OECD-AB ve Türkiye verilerinde resmi olmayan rakamlara

---

¹ https://isprm.org/wp-content/uploads/2022/09/Global-report-on-health-equity-for-persons-with-disabilities.pdf?utm_source=chatgpt.com (Erişim Tarihi: 26 Kasım 2025)

göre %13 düzeyinde ve bu sayının yaklaşık 9 milyon olduğu ifade edilmektedir.² Bu durum, mevcut resmi istatistiklerin tüm engellileri kapsamadığını ve eksik kalabileceğini göstermektedir.

Engelli mahpuslara ilişkin veriler ise oldukça sınırlıdır. Bu konuda paylaşılan en güncel bilgiler 2023 yılında, 3 Aralık Dünya Engelliler Günü haftası kapsamında Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Genel Kurulu'nda yapılan bir grup önerisinin görüşmesi sırasında, bir milletvekili tarafından paylaşılmıştır. Buna göre Türkiye genelinde toplam 269 engelli mahpus bulunduğu ifade edilmiştir. Milletvekili açıklamasında Türkiye genelinde dil ve konuşma engeli olan 19, görme engeli olan 42, işitme engeli olan 28, işitme ve konuşma engeli olan 18 ve ortopedik engeli olan 162 olmak üzere toplam 269 engelli mahpusun bulunduğunu açıklamıştır.³ Bununla birlikte, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) da çeşitli hapisaneleri ziyaret etmekte ve bu ziyaretlere ilişkin raporlarını kamuoyuyla paylaşmaktadır. TİHEK'in 2024 yılında gerçekleştirdiği 33 hapisane ziyaretine ilişkin raporları incelendiğinde, bu 33 kurumda toplam 285 engelli mahpus olduğu görülmektedir. Ancak bu veriler, yalnızca ziyaret edilen kurumlarla sınırlı olup Türkiye genelinde engelli mahpus sayısına ilişkin kapsamlı ve güncel bir tablo sunmamaktadır.

Dünyada sıklıkla “en büyük azınlık” olarak nitelendirilen engellilerin mahpus olarak yaşadığı sorunlar, hapisane koşulları yeterince görünür kılınmamakta ve kamuoyunda yeterince tartışılmamaktadır. Ancak engellilerin hapisanelerde devam eden ve özgün nitelik taşıyan ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu ihtiyaçlara uygun koşulların yaratılması hem insan hakları ilkeleri hem de ceza infaz sürecinin adil ve amaçlarına uygun bir biçimde sürdürülmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu kitap, engelliliğin ve engelli kişilerin ceza infaz rejimine tabi tutuldukları süreçlerde nelerle karşılaştıklarını, ihtiyaçlarını; engelliler ve engellilik çerçevesinde

² <https://ey-der.com/ana-sayfa/turkiye-ve-dunyada-engelliler/> (Erişim Tarihi: 26 Kasım 2025)

³ Veriler TBMM'nin 07/12/2023 tarihli toplantısının otuz birinci oturumunun tutanağından alınmıştır. Bu veri engelli mahpus sayısına dair elde ettiğimiz en güncel veridir. <https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/Tutanak?id=3046277d-ea31-4203-a871-018c441d844c> (Erişim Tarihi: 24 Kasım 2025)

hapishanelerin yapısını, engelli mahpusların hapishanelerdeki yaşam koşullarını iyileştirebilecek önerileri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Kitapta engelli mahpuslara özgü sorunlar, ihtiyaçlar ve çözüm önerileri anlatıldığından Türkiye hapishanelerine dair daha genel ve ayrıntılı bilgi almak için Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği'nin (CİSST) yıllık raporlarını ayrıca inceleyebilirsiniz.⁴

Bu çalışma CİSST'in iletişim kurduğu birçok engelli mahpusun deneyim ve aktarımlarına,⁵ yapılan araştırmalara ve bu çerçevede geliştirilen değerlendirme, eleştiri ve önerilere dayanmaktadır. Kitapta engelli mahpuslar adına bir değerlendirme yapmak ya da genelleyici bir temsil iddiasında bulunmak amaçlanmamaktadır. Aksine, engelli mahpuslardan edinilen bilgiler, mevcut bilgi birikimi ile ele alınarak hem engelli mahpuslar için yol gösterici olabilecek hem de bu alanda bilgi edinmek isteyen kişiler için kaynak niteliği taşıyabilecek bir içerik oluşturulması hedeflenmiştir.

Bu çerçevede, çalışmanın CİSST'in engelli mahpusların deneyimleriyle sınırlı olduğu ve birçok engellilik türüne ve ihtiyaçlarına ilişkin yeterli veri ve deneyim aktarımı sunamayabileceği ifade edilmelidir. Örneğin derneğimize başvuran engelli mahpusların büyük bir çoğunluğunun ortopedik engellere sahip olduğunu ancak zihinsel engelli⁶ mahpuslarla iletişimimizin daha sınırlı olduğunu belirtebiliriz. Bu nedenle kitapta zihinsel engelli mahpusların sorun ve ihtiyaçlarına sınırlı şekilde yer verilmiştir. Bununla birlikte, temel amacımız mümkün olduğunca

---

4 Bkz.: CİSST raporlar <https://cisst.org.tr/yayinlar/?e-filter-fl539f6-category=raporlar-tr>

(Erişim Tarihi: 26 Kasım 2025)

5 Mahpuslar ya da mahpus yakınları derneğimize yaptıkları başvurularla bize sorun, talep ve deneyimlerini aktarmaktadır. Mahpuslar ya da mahpus yakınları derneğimize danışma hattımızı arayarak ya da mektup yollayarak ulaşabilmektedir.

6 Gerek bilimsel çalışmalar gerekse engelli hak mücadelesinin bir ürünü olarak Türkçede zihinsel engelli olarak tanımlanan engellilik durumuna İngilizcede entelektüel engelli denmektedir. Amerikan Psikiyatri Derneği'ne göre entelektüel engelli öğrenmek, problem çözmek, değerlendirme yapmak gibi zihinsel ve iletişim kurmak, bağımsız yaşam gibi bazı günlük hayatı ilgilendiren sakatlıkları olan engellilik türüdür ve insan nüfusunun yüzde biri bu engellilik türünden etkilenmiştir. <https://www.psychiatry.org/patients-families/intellectual-disability/what-is-intellectual-disability> (Erişim Tarihi: 17 Şubat 2021).

kapsayıcı olabilmek, engelli mahpusların haklarına ilişkin sorunları, çözümleri ele alarak görünürlüğü arttırmaktır.

2. Engelli Mahpus Kimdir?

Herhangi bir nedenle özgürlüğünden mahrum bırakılarak ve hapisanelerde bulunan engelli kişiler engelli mahpus olarak tanımlanmaktadır. Toplumsal yaşamın büyük ölçüde engelli olmayan kişilerin ihtiyaçları ve algıları doğrultusunda inşa edildiği bir dünyada, engellilerin temel insan haklarına ve bağımsız yaşam hakkına uygun şekilde hayatlarını sürdürmeleri oldukça güçtür. Hapishane koşullarının zorlukları, engellilik durumu ile birleştiğinde, engelli mahpusların özel gereksinimlerinin sistematik biçimde dikkate alınmasını zorunlu kılmaktadır. Bu durum, engelli mahpusların, hak temelli bir yaklaşım çerçevesinde, özgün ihtiyaçları bulunan özel bir kategori olarak değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

2.a. Kesişimsel Durumlar

Toplumun farklı alanlarında olduğu gibi farklı sebeplerle çoklu ihtiyaçlara sahip kişiler, hapisanelerde de insan onuruna aykırı muamelelere maruz kalmaktadır. Engelliler, yabancı uyruklular, etnik ve dini azınlıklar, LGBTİ+'lar, kadınlar, çocuklar hapisane ortamında ayrımcılık ve diğer kötü muamelelere karşı karşıya kalmaktadırlar. Kişilerin çoklu ihtiyaçlarının çeşitliliği arttıkça ihtiyaçlarına erişimleri zorlaşmakta, kimlikleri dolayısıyla maruz bırakıldıkları kötü muamele ve ayrımcılığa uğrama ihtimali artmaktadır. Örneğin bir mahpus hem yaşlı hem engelli hem de yabancı uyrukluyorsa yaşayacağı sorunlar da bu oranda katlanarak artacaktır. Çoklu ihtiyaçları tek tek sınıflandırmak mümkün değildir. Bu sebeple ihtiyaçları değerlendirmek ve bu ihtiyaçlara yanıt bulabilmek için okumakta olduğunuz bölüm, bu kitapta yer alan diğer ilgili bölümlerle birlikte değerlendirilmelidir. Bu bölümün amacı bazı temel çoklu ihtiyaç örneklerini vurgulayarak çoklu ihtiyaçları olan mahpusların sadece engellilikleri dolayısıyla ayrımcılığa maruz bırakılan mahpuslardan daha da karmaşık, çoklu ve sistematik ayrımcılığa maruz kalabileceklerini görünür kılmaktır.

Bu çerçevede çoklu ihtiyaçları hapisane koşullarını oldukça zorlaştırabilecek bir grup olarak engelli çocuk, kadın ve LGBTİ+ mahpuslardan bahsedilebilir. Kadın, LGBTİ+ ve çocuk mahpuslar zaten varolan bu özel ihtiyaçlı kimliklerinin yanında bir de engellilikten kaynaklanan ihtiyaçları nedeniyle daha da fazla zorlandıkları koşullarla karşılaşabilir ve sağlık problemleri derinleşebilir. Bu tür çoklu ihtiyaçların varlığı durumunda kişilerin görünürlük ve haklarını aramaya dair problemleri de derinleştiği için engelliliklerinden doğan ihtiyaçlarına ve diğer ihtiyaçlarına erişimleri daha da azalabilmektedir. İhtiyaçlara ve haklara erişimin yanında çoklu ihtiyaçları olan yani birden çok dezavantajlı kimliğe sahip mahpuslar kötü muamele ve şiddete de diğer engelli mahpuslara oranla fazla maruz kalabilmektedirler. Araştırmalar, akıl sağlığına ilişkin destek ihtiyacı bulunan kadınlar gibi özel ihtiyaçlı mahpusların hapisanelerde cinsel şiddet, kendine zarar verme davranışları ve akıl sağlıklarının kötüleşmesi gibi risklerle daha fazla karşılaştığını göstermektedir. Hapishaneye girmeden önce herhangi bir ruh sağlığı sorunu bulunmayan kişilerin, içeride maruz kaldığı ağır koşullar ve birden fazla ihtiyaç alanında yaşadıkları yoksunluklar nedeniyle zamanla kendine zarar verme davranışları geliştirebileceği ve özellikle ruhsal alanda yeni engellilik durumlarının ortaya çıkabileceği açıktır.⁷

Yabancı uyruklu mahpuslar açısından ise farklı ve ilave zorluklar ortaya çıkabilmektedir. Engelli mahpusların mevcut koşullarda zor da olsa erişebildikleri tıbbi hizmet ve hizmetlere engelli yabancı uyruklu mahpusların özellikle dil bariyerleri sebebiyle yeterince ya da hiç erişememektedir. Daha önce belirtildiği üzere, engelli yabancı uyruklu bir mahpus ayrıca kadın, çocuk ya da LGBTİ+ olması halinde bu durum mevcut sorunlara eklenen yeni sorunlar, ihtiyaçlar ve hak ihlalleri ile sonuçlanabilmektedir.

Engelli öğrenci mahpuslar için de farklı ihtiyaç ve sorunlar mevcuttur. Özellikle görme, işitme gibi duyuusal engeller olmak üzere birçok engellilik durumunda örgün eğitimde dahi makul düzenlemelere ihtiyaç duyulurken hapisane koşulları

---

⁷ Özel İhtiyaçlara Sahip Mahpuslar Üzerine El Kitabı, Birleşmiş Milletler Yayını, 2013, s. 13: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Prisoners_with_special_needs_HB_Turkish.pdf

(Erişim Tarihi:24 Kasım 2025)

bu düzenlemelerin sağlanmasını oldukça güçleştirmekte ve engelli öğrencilerin eğitimlerini sürdürmelerini neredeyse imkânsız hale getirmektedir.

Öte yandan bu çoklu ihtiyaç durumu yalnızca ihtiyaçların artmasıyla sınırlı değildir. Hapishanelerde bulunan etnik veya dini azınlıklara mensup ya da sosyoekonomik açıdan dezavantajlı gruplardan gelen kişilerin de birçok özel ihtiyacı olabilmektedir. Bu kişiler aynı zamanda engelli olduklarında, engelliliklerinden kaynaklanan haklarına ve adalete erişimleri, engelli olmadıkları durumdan çok daha zor bir hal alabilmektedir. Dolayısıyla engelli mahpusların çoklu ihtiyaçlara veya birden fazla özel ihtiyaçla ilişkilendirilebilecek kimliklere sahip olmaları, hizmetlere ve haklara erişimlerinde ayrımcılık ve kötü muamele riskini arttırmaktadır. Bunun sonucunda hukuken korunması gereken hak ve hizmetlere erişimleri ciddi biçimde zorlaşmaktadır.

BÖLÜM 2

B. Türkiye Hapishanelerinde Engelli Mahpuslar

1. Sayısal Veriler

Sayısal veriler, engelli mahpusların genel durumunu ve sorunun boyutunu ortaya koymak açısından önem taşımaktadır. Özellikle engel türü, cinsiyet, yaş, ve diğer kesişen kimliklere göre ayrıştırılmış veriler, gruplara ait özel ihtiyaçların, sistematik eşitsizliklerin tespit edilmesi, politika ve hizmet planlamalarının sağlıklı biçimde yapılabilmesi için gereklidir. Ancak Türkiye'de engelli mahpuslara ilişkin kapsamlı, güncel ve ayrıştırılmış veriler kamuoyuyla düzenli olarak paylaşılmamaktadır.

Bir sivil toplum kuruluşu olan derneğimiz çalışmalarında ihtiyaç duyduğu engelli mahpuslara ilişkin birçok veriye erişememektedir. Adalet Bakanlığı ve Ceza Tevkifevleri Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan en güncel rapor ve istatistiklerin önemli bir kısmı yıllar öncesine aittir. Derneğimiz tarafından yapılan bilgi edinme başvuruları genelde ya cevapsız kalmakta ya da çeşitli

sebeplerle reddedilmektedir. Nitekim en son 23.06.2025 tarihinde hapisanelerde bulunan engelli mahpusların güncel sayısının, bu verilerin engel türüne ve cinsiyete göre ayrıştırılmış biçimde paylaşılmasına yönelik olarak yapılan bilgi edinme başvurumuz 4982 Sayılı Bilgi Edinme Kanununun 25. Maddesi gerekçe gösterilerek cevaplanmamıştır.⁸

Engelli mahpuslara dair kamuoyuyla paylaşılan en güncel resmi veriler, 3 Aralık 2023 tarihinde Dünya Engelliler Günü haftası vesilesiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Genel Kurulu'nda yapılan bir grup önerisi görüşmeleri sırasında, bir milletvekili tarafından açıklanmıştır. Bu açıklamaya göre Türkiye genelinde toplam 269 engelli mahpusun bulunduğu ifade edilmiştir. Milletvekili açıklamasında şu bilgilere yer vermiştir:

“Bugün itibarıyla Türkiye genelinde dil ve konuşma engeli olan 19, görme engeli olan 42, işitme engeli olan 28, işitme ve konuşma engeli olan 18 ve ortopedik engeli olan 162 olmak üzere toplam 269 engelli hükümlü ve tutuklu barındırılmaktadır.”⁹

Bununla birlikte, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) da çeşitli hapisaneleri ziyaret etmekte ve bu ziyaretlere ilişkin raporlarını kamuoyuyla paylaşmaktadır. TİHEK, 2024 yılı içerisinde 33 hapisane ziyareti gerçekleştirmiştir. Bu raporlar incelendiğinde, kurumların her birinde yer alan engelli mahpus sayısına da yer verildiği ve toplamda 33 hapisanede 285 engelli mahpus olduğu belirlenmiştir. Ancak bu veriler yalnızca ziyaret edilen kurumlarla sınırlıdır ve Türkiye genelindeki engelli mahpus sayısına ilişkin bütüncül ve güncel bir tabloyu ortaya koymamaktadır.

---

8 4982 Sayılı Bilgi Edinme Kanunu “Kurum içi düzenlemeler” başlıklı 25. maddesi- Kurum ve kuruluşların, kamuoyunu ilgilendirmeyen ve sadece kendi personeli ile kurum içi uygulamalarına ilişkin düzenlemeler hakkındaki bilgi veya belgeler, bilgi edinme hakkının kapsamı dışındadır. Ancak, söz konusu düzenlemeden etkilenen kurum çalışanlarının bilgi edinme hakları saklıdır.

9 Veriler TBMM'nin 07/12/2023 tarihli toplantısının otuz birinci oturumunun tutanağından alınmıştır. Bu veri engelli mahpus sayısına dair elde ettiğimiz en güncel veridir. <https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/Tutanak?id=3046277d-ea31-4203-a871-018c441d844c> (Erişim Tarihi: 24 Kasım 2025)

Dolayısıyla derneğimiz güncel ve detaylı veri paylaşmamaktadır. Bu çerçevede veriler kamuoyu ile paylaşılmadığından kitabın genelindeki değerlendirmeler, ancak derneğimizin ulaşabildiği ya da derneğimize ulaşan sınırlı sayıdaki mahpusun aktarımları üzerinden yapılabilmektedir.

2. Engelli Mahpusların Görünürlük Problemi

Engellilerin görünürlüğü tüm kamusal alanlarda olduğu gibi hapisaneler bağlamında da ele alınması gereken temel bir meseledir. Kamusal alanlarda engellilerin düşük görünürlüğüne yol açan nedenler ve bu durumun sonuçları bir kısır döngü yaratarak engellilerin maruz kaldığı ayrımcılık ve hak ihlallerinin de görünmez kılınmasına neden olmaktadır. Görünürlüğün düşük olmasının bir nedeni olan engellilerin toplumsal yaşama katılımının önünde bulunan sistematik engeller ve yapısal sorunlar, onların kamusal alanlardaki görünürlüğünü daha da azaltmakta; bu durum ise engellilerin ihtiyaçlarının gündeme gelmediği ve engellilerin dışlandığı yeni kamusal alanların ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

Bu görünmezliğin bir sonucu olarak engellilerin varlığı ve ihtiyaçları çoğu zaman kamusal planlama süreçlerinde hesaba katılmamaktadır. Örneğin engellilerin kaldırımlar, toplu taşıma araçlarında ya da kamu binalarında görünür olmadığı bir toplumsal bağlamda bu alanların erişilebilir biçimde tasarlanması çoğu zaman bir öncelik olarak ele alınmamakta, bunları inşa edenler maalesef engellilerin varlığını ve ihtiyaçlarını kendiliğinden hesaba katmamaktadırlar. Benzer bir durum hapisaneler açısından da geçerlidir. Bu çerçevede engellilerin hapisanelerdeki varlığının görünür olmaması, hapisanelerin engellilerin ihtiyaçları doğrultusunda düzenlenmemesi sonucunu ortaya koymakta, hatta yeni inşa edilen hapisanelerde de yine engelliliği yok sayan anlayışın sürdüğü görülmektedir.

Türkiye hapisanelerinde engellilerin görünürlüğünün düşük olmasının temel nedenlerinden biri engelliliğin resmî kurumlar tarafından nasıl tanımlandığı ve kayda geçirildiği ile doğrudan ilişkilidir. TBMM genel kurulunda sunulan bilgiye göre

2023 yılı itibariyle Türkiye hapisanelerinde 269 engelli mahpus bulunmaktadır.¹⁰ Ancak resmi makamlarca belirtilen sayı 269 olsa da engelli mahpus sayısının bu rakamın çok daha üzerinde olduğu kolaylıkla tahmin edilebilir. Gerek mahpuslar ve yakınlarından aldığımız bilgiler gerekse bu konuda deneyim sahibi kişi ve kurumlarla yaptığımız bilgi paylaşımları dolayısıyla Türkiye hapisanelerinde bir mahpusun engelli mahpus kategorisinde sayılabilmesi için bu mahpusun ilk bakışta görülebilen bedensel bir engeli, çok üst düzeyde duyuusal kaybı ya da %40 ve üstü engelli olduğunu belirten engelli sağlık kurulu raporuna sahip olması gerekmektedir.

Adalet Bakanlığı'nın mahpusları nasıl engelli mahpus kategorisinde kabul ettiğine dair elimizde kesin bir bilgi ya da veri bulunmamaktadır. Ancak uygulamada engellilik oranı %40'ın altında olan kişilerin, çeşitli nedenlerle engelli sağlık kurulu raporu alamamış kişilerin ve engellilik tanımı bakımından tartışmalı kabul edilen durumların sistematik olarak görünmez kılındığı anlaşılmaktadır.

Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesine göre engellilik yalnızca ortopedik, duyuusal ve zihinsel engellilikle sınırlı bir durum olarak tanımlanmamakta; engelliliğin fiziksel, duyuusal, bilişsel veya zihinsel, psikososyal ve süregelen hastalıklara ya da sakatlıklara sahip bireyleri kapsadığı ve bu kişilerin de engelli olarak kabul edilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Ayrıca sözleşme engelliliğin gelişen bir kavram olduğunu ve engellilik durumunun, sakatlığı olan kişilerin topluma diğer kişiler ile eşit koşullarda tam ve etkin katılım katılmadığının esas alınması gerektiğini belirtmiştir. Bu çerçevede engelliliği geniş tanımlamak yerine, dar anlamda bir engellilik tanımı yapmak yeni ayrımcılık biçimlerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Kitabın öneriler kısmında ayrıntılı olarak ele alındığı üzere hapisanelere girişte sağlık ve özel durum bilgileri toplanıyor olsa da, engellilik ve engellilikten kaynaklanan özel ihtiyaçların daha sistematik ve hizmet odaklı bir şekilde kayıt altına alınması ve bu bilginin hizmet planlamasına etkin biçimde yansıtılması gerektiğinin altı çizilmelidir Engellilik durumuna ilişkin bilgilerin yalnızca idari bir

---

¹⁰ Veriler TBMM'nin 07/12/2023 tarihli toplantısının otuz birinci oturumunun tutanağından alınmıştır. Bu veri engelli mahpus sayısına dair elde ettiğimiz en güncel veridir. <https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/Tutanak?id=3046277d-ea31-4203-a871-018c441d844c> (Erişim Tarihi:24 Kasım 2025)

veri olarak değil hizmet planlamasına yön verecek bir araç olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Buna ek olarak, engelliliğin en güncel ve bilimsel tanımının Adalet Bakanlığı tarafından benimsenmesi, kapsayıcı ve ayrımcılığı önleyici bir yaklaşım açısından büyük önem taşımaktadır.

Engelli mahpusların görünürlüğü yalnızca sayısal verilerle ölçülen bir mesele değildir. Mevcut uygulamalar engelli mahpusların ihtiyaçlarını yeterince gözetmemektedir. Toplumsal ve yönetsel olarak engellilerin varlığından haberdar olunmasına rağmen, hak talep ettiklerinde kapsamlı ve kalıcı çözümler yerine çoğunlukla bireysel ve geçici önlemler uygulanmaktadır. Bu yaklaşım, sorunların sürekli olarak tekrar etmesine ve kalıcı biçimde çözülmemesine yol açarken, aynı zamanda engellilerin kamusal alanda ve hapisane sisteminde görünürlüğünün artmasını engelleyerek engelliliğin ve ihtiyaçların sistematik olarak göz ardı edilmesini pekiştirmektedir.

Engellilerin hapisanelerde ve toplumda görünürlüğü düşük olsa da bu durum onların haklarının ve özgürlüklerinin sınırlandırılmasını meşrulaştırmamalıdır. Temel hak ve özgürlükler, birçok anayasal ilke, kanun ve uluslararası anlaşmalar gereğince toplulukların sayısının ve genel nüfusa oranının ne kadar olduğuna bakılmaksızın herkes için eşit ve adil bir biçimde tanınması gereken olgulardır.

Bu bağlamda görünürlüklerinden veya sayılarından bağımsız olarak, tüm engellilerin eşit ve adil bir biçimde haklara, hizmetlere ve fırsatlara erişebileceği bir yaşamın tasarlanması hem hapisaneler hem de toplum açısından temel bir sorumluluktur.

3. Engelli Mahpuslara Yaklaşım

3.a. Türkiye İnfaz Hukukunun Amaçları

Başlıca ceza infaz yöntemi olarak hapsedme Türkiye ceza mevzuatında esas şekilde yerini korumaktadır, özgürlüğünden yoksun bırakmanın alternatiflerini ve onarıcı adalet sistemine yönelik çalışmalar ise oldukça azdır.

Hapis ve güvenlik tedbirlerinin infazındaki amaçlar ise 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun 3. maddesinde düzenlenmiştir. Bu madde *“Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazı ile ulaşılmak istenilen temel amaç, öncelikle genel ve özel önlemeyi sağlamak, bu maksatla hükümlünün yeniden suç işlemesini engelleyici etkenleri güçlendirmek, toplumu suça karşı korumak, hükümlünün; yeniden sosyalleşmesini teşvik etmek, üretken ve kanunlara, nizamla ve toplumsal kurallara saygılı, sorumluluk taşıyan bir yaşam biçimine uyumunu kolaylaştırmaktır.”* şeklindedir. Kanun maddesinde ifade edildiği üzere özel ve genel amaç birlikte hedeflenmiştir. Yani bir yandan toplumu suça karşı korumak istenir, öte yandan kişilerin yeniden suç işlemesinin önlenmesi hedeflenir.

3.b. Hapsetmenin Alternatifleri

Kitabın farklı bölümlerinde vurgulandığı üzere, hapisaneler ve hatta direkt olarak hapsetmenin kendisi engelli mahpuslar için birçok sorun ve risk içermektedir. Bu kişilerin hizmete, haklara ve imkânlarla adil bir biçimde erişemediği, hapis cezasının temel amaç ve ilkeleriyle çeliştiği görülmektedir. Bu durum, bu koşullarda hapsetme yönteminin ne kadar amacına uygun bir ceza infaz yöntemi olduğu sorusunu gündeme getirmektedir.

Modern hukuk devletlerinde olduğu gibi Türkiye’de de ceza infaz sistemi en temelde cezalandırılan kişinin işlediği suç sonucunda hapsedilmesiyle ilgili hukuk ihlaline dair caydırıcı bir etki yaratmakla beraber suçu işleyen kişiyi de rehabilite etmeyi, yani topluma tekrar sağlıklı bir şekilde dahil etmeyi amaçlar. Bu çerçevede kapatılma alanlarının, yani hapisanelerin, kişilerin rehabilite olabileceği, tekrar suç işlemeyeceği veya suç işlemeye gerek duymayacağı bir değişimin sağlanabileceği koşullara sahip olması gerekmektedir. Ancak dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Türkiye’de de hapisaneler, kitabın genelinde anlatıldığı üzere bu rehabilite edici koşullara sahip değildir. Aksine engelli mahpusların birçok haklarının ihlal edildiği, ayrımcılığa ve kötü muameleye maruz bırakıldıkları ve sistematik bir biçimde yok sayıldıkları koşulların varlığından bahsetmek mümkündür.

Engellilerin çok çeşitli ve kişisel birçok ihtiyaca sahip olmaları nedeniyle, bu ihtiyaçlara cevap verebilecek koşullarda yaşamaları gerekmektedir. Türkiye ceza infaz sisteminde hapsedmenin en temel amaçlarından biri rehabilitasyon olsa da bu amaçla bağdaşmayan uygulamalar ve koşullar engelli kişilerin hapsedilmeleri ile zarar görmelerine yol açmaktadır. Uygulamalarıyla kişilerin yaşam hakkını tehdit eden bir ceza infaz sisteminin modern bir hukuk devletinin temel ilkeleriyle çatışmaktadır. Yaşam hakkı, diğer bütün hakların ön koşulu olan en temel haktır.

Bu nedenle imkânların çeşitlendiği günümüz dünyasında hapsedmeye alternatif ceza infaz yöntemlerinin geliştirilmesi ve etkin biçimde uygulanması gerekmektedir. Hapishane dışı alternatif yöntemlerle engelli kişilerin rehabilitasyonu, yaşam hakları ve diğer temel insan hakları gözetilerek sağlanabilir, ceza infaz sisteminde caydırıcılık dengesi de gözetilerek rehabilitasyon amacı da fiilen hayata geçirilmiş olacaktır.¹¹

3.b.1. Konutta İnfaz

5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun (CGTİK) 110. maddesinde hapishanede cezanın infazı yerine cezanın kişinin kendi konutunda infaz edebileceği haller düzenlenmiştir. Bu düzenlemede de bir kapatılma hali söz konusu olsa da infazın hapishane dışında gerçekleşmesi nedeniyle görece lehe bir düzenlemedir.

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun (CGTİK) 110. maddesine göre, kadın, çocuk veya 65 yaşını bitirmiş hükümlüler, 70 yaşını bitirmiş hükümlüler, 75 yaşını bitirmiş hükümlüler, 80 yaşını bitirmiş hükümlüler, ağır hasta veya engelli hükümlüler ve doğum yapmış kadın hükümlüler olmak üzere altı kategori yapılarak özel infaz usulü düzenlemesi yapılmıştır.

---

¹¹ Daha ayrıntılı ve kapsamlı tartışmaları incelemek için bkz.: *Hapsedmenin Alternatifleri*, TCPS Kitaplığı, 2018. http://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2020/07/2018-12-sayi-19-konferans_hapsedmenin_alternatifleri_internet.pdf (Erişim Tarihi: 18 Şu- bat 2021)

CGTİK'un 16'ncı maddenin üçüncü fıkrasında belirlenen usule göre maruz kaldığı ağır bir hastalık veya engellilik nedeniyle ceza infaz kurumu koşullarında hayatını yalnız idame ettiremeyeceği tespit edilenlerin cezasının konutunda çektirilmesine infaz hâkimi tarafından karar verilebilir (CGTİK m. 110/3).

İlgili kanun maddesine aşağıda yer verilmiştir.¹²

“Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkûm olanlar hariç olmak üzere hapis cezasına mahkûm olan veya adli para cezası infaz sürecinde hapis cezasına çevrilen hükümlülerden 16'ncı maddenin üçüncü fıkrasında belirlenen usule göre maruz kaldığı ağır bir hastalık veya engellilik nedeniyle ceza infaz kurumu koşullarında hayatını yalnız idame ettiremeyeceği tespit edilen ve toplum güvenliği bakımından ağır ve somut tehlike oluşturmayacağı değerlendirilenlerin cezasının konutunda çektirilmesine infaz hâkimi tarafından karar verilebilir. Mahkûmun durumu, Cumhuriyet başsavcılığınca birer yıllık dönemlere göre 16'ncı maddenin üçüncü fıkrasında belirlenen usule göre incelettilir. İnceleme sonuçlarına göre hükümlünün iyileştiğinin tespit edilmesi halinde infaz hâkimi, cezanın konutta çektirilmesine dair kararı kaldırır. Mahkûm, denetimli serbestlik müdürlüğü ve bulunduğu yer kolluk makamlarınca izlenir. Toplam cezası on yıldan fazla olan hükümlülerin elektronik cihazların kullanılması suretiyle takibi zorunludur. Bu fıkra yazılı yükümlülüklerle aykırı hareket edilmesi hâlinde cezanın konutunda çektirilmesine dair karar infaz hâkimliğince kaldırılır.”

Kanunda belirtilen şartların gerçekleşmesi halinde mahpus infaz hâkimine infaza başlanmadan ya da başlandıktan sonra hapis cezasının konutta infazı için başvurabilir. Mahpus bizzat başvurabileceği gibi mahpusun vasisi, velisi ya da cumhuriyet savcısı da başvuruda bulunabilir.

Hapis cezasının konutta infazı kararının, infaza başlandıktan sonra da verilebilmesi mümkündür (CGTİK m.110/6). İnfaz başladıktan sonra karar verilmesi halinde kalan süre konutta infaz edilebilecektir.

¹² <https://mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5275&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi: 24 Kasım 2025)

Hapis cezasının konutta infazı ile ilgili olarak verilen kararlara karşı itiraz yolu açıktır (CGTİK m.110/8). İnfaz hâkiminin kararına karşı konutta infaz için başvuran kişi veya ilgili Cumhuriyet savcısı tarafından, kararın tebliğden itibaren yedi gün içinde Ceza Muhakemesi Kanunu hükümlerine göre itiraz yoluna gidilebilir. İtiraz, infaz hâkimliğinin yargı çevresinde bulunduğu ağır ceza mahkemesine yapılır. İnfaz hâkimi aynı zamanda bu mahkemenin üyesi olduğu takdirde itirazla ilgili karara katılamaz (İHK m.6/5,6).

3.b.2. Ceza İnfazının Ertelenmesi

5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 16. Maddesinin 6. fıkrasında şöyle denilmektedir:

“(6) (Ek: 24/1/2013-6411/3 md.) Maruz kaldığı ağır bir hastalık veya engellilik nedeniyle ceza infaz kurumu koşullarında hayatını yalnız idame ettiremeyen ve toplum güvenliği bakımından ağır ve somut tehlike oluşturmayacağı değerlendirilen mahkûmun cezasının infazı üçüncü fıkrada belirlenen usule göre iyileşinceye kadar geri bırakılabilir.”¹³

Bu düzenlemeye göre cezanın geri bakılması ya da infazın ertelenmesi için iki temel şart aranmaktadır:

- 1.Mahpusun ceza infaz kurumu koşullarında hayatını yalnız idame ettirememesi ,
- 2.Mahpusun “toplum güvenliği bakımından ağır ve somut tehlike oluşturmaması”.

Bu çerçevede, hayatını hapisanede tek başına idame ettiremeyen ve hapisane koşullarının hayati riskler yarattığı kabul edilen engelli mahpuslar ancak güvenlik tehdidi olmadıkları durumda cezaları geri bırakılacaktır. Diğer bir ifadeyle, güvenlik gerekçesi engelli mahpusların cezalarının geri bırakılmasında önemli bir ret unsurudur.

Ayrıca şunu belirtmek gerekir ki 16. Maddedeki düzenlemelere tabi olduğunda kişilerin cezaları azaltılmaz, cezaların uygulanmasında da herhangi bir değişiklik

---

¹³<https://mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5275&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi: 24 Kasım 2025)

yapılmaz. Sadece cezanın infazına dair geçici süreli bir değişiklik yaparak bu düzenlemeye tabi kişilerin tekrar hapis cezasının infazına uygun sağlık koşulları oluştuğunda infazına devam edeceği şekilde hapis cezalarının infazı geride bırakılır.

Bu maddedeki düzenlemeyle kanun koyucu, konuya olan bakışını ortaya koymaktadır. Uygulamada kişilerin sağlık koşullarına göre hapis hane kalıp kalmayacağına ilişkin tıbbi değerlendirme Adli Tıp Kurumu tarafından yapılmaktadır. Ancak Adli Tıp Kurumu mahpus için “cezaevinde kalamaz” yönünde rapor verse de kişinin cezasının geri bırakılması kararını veren savcılıklar ilgili emniyet birimlerinden de kişinin “toplum güvenliğini tehdit edip etmediğine” dair görüş almaktadır. Emniyet birimlerinin olumsuz görüşü gelir ise Adli Tıp Kurumu’nun “cezaevinde kalamaz” raporuna rağmen kişinin cezasının geriye bırakılması talebi kabul edilmeyecektir. Yani tıbbi bilimlerce oluşturulan ve sağlığa erişim hakkını ilgilendiren kararı alan Adli Tıp Kurumu’nun kararı, güvenlik değerlendirmesi yapan emniyet birimlerinden daha önemsiz görülmektedir. Bu nedenle, güvenlik eksenli bir bakışla, uygulamada güvenlik gerekçelerinin bazı durumlarda yaşam hakkı ve sağlık gibi temel haklardan daha önemli görülmektedir. Uygulamada, güvenlik gerekçelerinin bazı durumlarda yaşam hakkı ve sağlık hakkı gibi en temel hakların önüne geçtiği, bu nedenle engelli mahpusların haklarının ihlal edildiği görülmektedir.

Adli Tıp Kurumu tarafından hapis hane kalıyor olmasının sorunlu olduğunu ya da mahpusun tek başına yaşamını idame ettiremeyeceğine dair görüş belirttiği koşullara sahip olan mahpusların güvenlik güçlerince toplum güvenliği için bir tehdit olarak görülmesi insan ve yaşam hakkı bağlamında büyük bir sorun teşkil etmektedir. Özellikle %90’ın üzerinden engellilik oranına sahip mahpusların, toplum güvenliği için nasıl ağır ve somut bir tehlike teşkil edebilecekleri açıklıkla belirtilmesi gerekmektedir.

BÖLÜM 3

C. Engelli Mahpusların Temel Sorunları

1. Ayrımcılık ve Kötü Muamele

Ayrımcılık, aynı veya benzer durumdaki kişilere karşı farklı muamelede bulunmak şeklinde ortaya çıkabileceği gibi, farklı durumdaki kişilere karşı aynı muamelede bulunularak da ortaya çıkabilir. Bu bağlamda ayrımcılık, yalnızca açık ve doğrudan uygulamalarla sınırlı olmayıp belirli kişi ya da gruplar üzerinde orantısız olumsuz etki yaratan uygulamalar ile gerçekleşebilmektedir.

Doğrudan ayrımcılık, bir kişinin engellilik, etnik köken, dil, cinsel yönelim gibi ayrımcılık yasağı kapsamında kalan bir nedene bağlı olarak benzer durumda bulunan diğer kişilere kıyasla daha olumsuz muamele görmesi veya haklardan eşit yararlanamaması durumudur.¹⁴

---

¹⁴ Ayrımcılık yasağı ve tanımlar için Bknz: Ayrımcılık Yasağı Eğitim Rehberi, İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi, 2015.

Dolaylı ayrımcılık, herkes için geçerli ve tarafsız gibi görünen bir kuralın, ölçütün ya da uygulamanın belirli kişi veya gruplar üzerinde diğerlerine oranla daha olumsuz ve orantısız etkiler doğurmasıyla ortaya çıkar.¹⁵

Engelliler açısından ayrımcılığın önlenmesinde önemli bir diğer kavram makul uyumlaştırmadır. Makul uyumlaştırma, engellilerin hak ve hizmetlere eşit erişimini sağlamak amacıyla, aşırı yük doğurmayan uygun düzenlemelerin yapılmasını ifade eder. Bu düzenlemelerin sağlanmaması, engellilik temelli ayrımcılık olarak değerlendirilmektedir.¹⁶

Mağdurlaştırmanın yasaklanması, ayrımcılığa uğradığını belirterek şikâyetle bulunan veya bir ayrımcılık iddiasını destekleyen kişilere yöneltilen misilleme niteliğindeki olumsuz muamelelerin de ayrımcılık yasağı kapsamında yasak olduğunu ifade eder.¹⁷

Engelli mahpusların yaşadığı hak ihlallerinin birçoğu esasında ayrımcılık temellidir. Ancak bu ihlallerin kitapta farklı başlıklar altında incelenmeleri, ihlallerin kapsamını daha görünür kılmak amacıyla tercih edilmiştir. Hapishanelerdeki ayrımcılık örnekleri ise sadece bu kitabın diğer bölümlerinde aktarılan konularla sınırlı kalmamaktadır. Çok sayıda dolaylı ayrımcılık örneğinin yanında engelli mahpusların doğrudan maruz bırakıldıkları ayrımcı tutum ve uygulamalar da bulunmaktadır. Ayrımcılık ve kötü muamele konusunu engelli mahpuslar açısından farklı ve daha ağır kılan bazı temel etken ve sorunlar bulunmaktadır. Öncelikle engelli mahpuslar sadece engelli oldukları için bile kötü muameleye maruz kalabilmektedir. Diğer mahpuslar ve hapishane personeli tarafından kişilerin bedenlerine ya da engelliliklerine dair hakarete, aşağılamaya ve psikolojik şiddete maruz kalmaktadırlar. Engellilik, sakatlık veya özel durumları nedeniyle kendini savunamayacak durumda olan mahpusların kötü muameleye maruz kalma bakımından daha fazla risk altında oldukları da düşünüldüğünde fiziksel

¹⁵ STGM, Ayrımcılık Yasağı Eğitim Rehberi (AB Eşitlik Direktifleri referanslı açıklamalar), erişim: <https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2020-09/ayrimcilik-yasaqi-egitim-rehberi.pdf>

¹⁶ OHCHR, Minority Rights: A Practical Guide, "Reasonable Accommodation" bölümü.

¹⁷ AB İrk Eşitliği Direktifi ve İstihdamda Eşitlik Direktifi; ayrıca bkz. OHCHR, Protecting Minority Rights – Practical Guide, "Victimization/Retaliation" bölümü.

ve sistematik psikolojik şiddete kadar ilerleyebilen tutum ve davranışların var olduğunu söylemek mümkündür.

Kitabın diğer bölümlerinden de ele alındığı üzere, engelli mahpuslar açısından yalnızca hapsedme değil, hapisane koşulları da fiilen bir cezalandırma yöntemine dönüşebilmektedir. Mahpusların doğası gereği özgürlükten yoksun bırakılma nedeniyle ortaya çıkan ızdırap ve acının ötesinde bir ızdırap ve acıya maruz kalmaması esastır.¹⁸ Bununla birlikte Anayasa Mahkemesi kararlarında mahpusların var olan rahatsızlıklarından kaynaklanan acılarının yetkililerin sorumlu tutulabileceği tutukluluk koşullarından dolayı artması ya da artması yönünde risk doğması hâlinde Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasının ihlali söz konusu olabileceğine dikkat çekmiştir.¹⁹

Bu çerçevede yaşam koşulları oldukça zor olan engelli mahpuslar, maruz bırakıldıkları ayrımcılık ve kötü muamele ile çok daha derin, yaralayıcı ve sistematik tahribata uğrayabilmektedir. Üstelik hukuka ve adalete erişimin engelli mahpuslar için yeterince erişilebilir olmadığı mevcut koşullarda, bu kişiler yaşadıkları hak ihlallerine karşı etkili başvuru mekanizmalarına ulaşmakta da ciddi zorluklar yaşamaktadır. Örneğin, görme engelli bir mahpus için tamamen erişilebilir herhangi bir hak arama veya şikâyet mekanizmasının var olup olmadığı belirsizdir. Benzer şekilde, konuşma ve işitme engelli mahpuslar şikâyet mekanizmalarına başvurabilse bile dilekçe yazarken ya da sözlü bir bildirimde bulunurken kendilerini ifade etmekte zorlanabilmektedirler. Engelli mahpusların maruz bırakıldıkları ayrımcılık veya kötü muamele sebebiyle bazı hak ve hizmetlere ulaşamadıkları durumlar oldukça hayati ve kritik sonuçlara yol açabilmektedir.

Derneğimize yapılan başvurularda bu tür şikâyetler ve durumlara sıklıkla rastlanmaktadır. Örneğin mahpusun tedavi sürecinde ikinci bir doktordan görüş alma talebi olduğunda, ilk hizmet aldığı doktordan hastaneye sevk

---

18 AYM Ali Yekta Öztaş ve diğ.leri, B. No: 2020/16371 <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2020/16371> (Erişim Tarihi: 24 Kasım 2025)

19 AYM Faruk Gülek, B. No: 2020/27556, 17/9/2024 <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2020/27556> (Erişim Tarihi: 24 Kasım 2025)

talebinde bulunması ciddi sıkıntılara yol açabilmekte ve sevkini yapılmasını zorlaştırabilmektedir. Bunun yanı sıra, bir mahpusla önceden tartışmış olan infaz koruma memuru bu kişiyi bazı hak, imkân ve fırsatlardan mahrum bırakabilmektedir. Bu tür ayrımcı tutum ve davranışlar oluştuğunda ise engellilerin başvurabileceği hak arama yolunun yok denecek kadar az olması engelli mahpusun yaşadığı ihlalleri daha da derinleştirmektedir.

Engelli mahpusların şikayetlerini iletebilmeleri için özel ve erişilebilir bir sistem ya da mekanizmanın mevcut olup olmadığına dair yaptığımız bilgi edinme başvurumuz ise, Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik maddesinin 12. maddesi gerekçe gösterilerek reddedilmiştir. Bu cevap, engelli mahpuslara özgü özel bir düzenlemenin mevcut olmadığı yönünde bir kanaat oluşmasına neden olmaktadır.

Engelli mahpuslar gibi özel ihtiyaçlı gruplara yönelik ayrımcılığın engellenmesi konusundaki sorumluluk, belirli bir düzenin korunmasına yönelik pasif yani halihazırda işleyen sistemin düzenli işlemesini sağlamaya yönelik bir sorumluluk değildir. Aksine, bu alanda temas halinde olan tüm kurum ve kişilerin aktif, pozitif sorumlulukları vardır. Zira halihazırda işleyen sistemler, engelli kişileri yeterince kapsamakta yetersiz kalmakta ve bu durum yapısal bir değişim ihtiyacını ortaya koymaktadır.

Bu nedenlerle, Türkiye hapishanelerindeki uygulama ve düzenlemelerin ciddi bir kısmının ayrımcılık doğurma ihtimali vardır. Baştan sona engellilerin yok sayıldığı imkân, koşul ve yatırımların varlığıyla güncel durum direkt olarak engelliler için katlanılamaz bir yaşam ortamı yaratmaktadır. Ayrımcılık ve kötü muameleden söz edilirken bunun sadece açık bir şiddet eylemi ya da fiziksel engellerle sınırlı olmadığı vurgulanmalıdır. Örneğin, her iki kolu bulunmayan bir mahpusun temel ihtiyaçlarını karşılayabileceği koşullar sağlanmaksızın hapishanede tutulması, engellilik temelli bir ayrımcılık niteliği taşıyabilir. Benzer şekilde, engelli mahpusların bedenlerine nasıl temas edileceğine ilişkin özel gereksinimleri gözetilmeksizin ve bu konuda gerekli eğitim sağlanmaksızın yapılan üst araması uygulamaları, kötü muameleye yol açabilecek niteliktedir.

Zira her kişinin bedensel koşul, ihtiyaç ve algıları farklıyken tek tip uygulamalar birçok kişi için bedensel ve psikolojik şiddet niteliği taşıyabilmektedir.

2. Fiziki Koşullar ve Erişilebilirlik

Engelliliğin konuşulduğu tüm alanlarda olduğu gibi hapishaneler bağlamında da ilk akla gelen konulardan biri erişilebilirlik meselesidir. Dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Türkiye'de de erişilebilirlik, kamusal alanların planlanması ve hizmetlerin sunumu bakımından yapısal bir sorun alanı olarak tartışılmaktadır. Yaşamın büyük ölçüde sağlamcı bir anlayışla tasarlanmasının yarattığı en eski sonuçlardan olan fiziki alanların erişilebilir inşa edilmemesi sorunu, “sağlam” olmayan kişilerin fiziki olarak yaşamın içinde var olmamasına ve dışında bırakılmasına yol açmaktadır.

Erişilebilirlik problemi ele alınırken merkezi ve yerel yönetimlerin, tüm idari yapı ve mekanizmaların, hizmetlerini ve kamusal alanları erişilebilir düzenlememesi sadece bilinçsizlik ya da ihmal olarak değerlendirilmemelidir. Aksine, hizmetlerin ve kamusal kaynakların dağıtımı aşamasında tercih edilen politikalarla engellilerin sistematik bir biçimde yok sayıldığı açıkça ifade edilmelidir. Bu çerçevede, Türkiye'de diğer kamusal alanlar gibi hapishanelerin de ciddi erişilebilirlik problemleri vardır. Hapishanelerin erişilebilirlik problemleri sadece mahpusların karşılaştıkları problemler değildir, engelli avukatlar, engelli ziyaretçiler ya da görevliler de benzer birçok sorunla karşılaşmaktadır.

Erişilebilirlik sorunları, henüz hapishanelere girmeden önce kendini göstermeye başlar. Mahpuslar hapishanelere genellikle tek tip ve erişilebilir olmayan ring araçlarıyla sevk ve nakil edilmektedirler. Ring araçlarına dair CİSST'in yaptığı bilgi edinme başvurularına Ceza Tevkifevleri Genel Müdürlüğü özetle “*can güvenliği konusunda araçların gerekli özelliği taşıması en başta olmak üzere, çağın getirdiği teknolojik yenilikleri kapsayacak şekilde modern olmasına azami özen gösterilmektedir*” ve “*Ceza infaz kurumları envanterine kayıtlı hasta nakil aracı ile engelli minibüs araçları bulunmakta olup sevk işlemleri sırasında*

hükümlü veya tutuklunun ruhsal ve fiziki durumu, diğer hükümlü ve tutuklularla hasımlık hali ve duruşma özelliği vb. durumlar gözetilerek sevk aracı seçimi yapılmaktadır." şeklinde yanıt vermiştir.²⁰ Bu durum bazı erişilebilir araçlar olduğunu ancak ring araçlarının standart olarak engelli mahpusları gözetin bir düzende olmadığı kanaatini oluşturmaktadır.

Özellikle ortopedik veya görme engelli, süregelen hastalığa sahip ya da bu engellilik durumlarının birden fazlasına veya diğer engellilik türlerine sahip mahpusların koşulları ve ihtiyaçları düşünüldüğünde ring araçları, bu kişilerin ayrımcılığa maruz kaldığı ve infaz süreçlerini hukuksuz bir temelde daha zor hâle getirdiği aşikârdır. Bu araçların yapısal olarak erişilebilir olmaması, ring aracında bulunan jandarmaların da engellilik ve işaret dili gibi konularda yeterli bilgi ve eğitime sahip olmaması süreci daha da zorlayıcı hale getirmektedir. Ring araçları sadece hapisaneyeye ilk nakil aşamasında değil hastanelere sevk gibi başka sevk aşamalarında da kullanıldığı dikkate alındığında bu sorun süreklilik kazanmaktadır.

Hapishanelere varışın ardından hapisane girişinde karşılaşılan güvenlik önlemleri prosedürleri de engelliler için ciddi zorluklar yaratmaktadır. Sırasıyla geçilmesi gereken X-ray cihazları, retina taraması, parmak izi okuyucu ve üst araması aşamalarının her biri farklı engel grupları için farklı zorluklar ve ayrımcılık anlamına gelmektedir. Güvenlik kaygısının bu kişilerin ihtiyaç ve gerçeklikleri karşısında ağır basan bir önceliğe sahip olması ve düzenlemelerin tek tip olması başlı başına bir ayrımcılık ve hak ihlali niteliği taşımaktadır.

Erişilebilirlik problemi en yaygın biçimde hapisanedeki yaşam sırasında hissedilmektedir. Uygun görülen cezalandırma süreleri konusunda eşit muamele gören engelli mahpuslar mesele hapisane içinde, yani süreleri aynı olan bu cezaların infazına gelince çok daha zor ve sert bir ceza infaz sürecine maruz bırakılmaktadır çünkü bu kişiler engelli olmayan kişilerin koşul ve ihtiyaçlarına uygun biçimde düzenlenmiş ceza infaz süreçlerinden geçmektedirler. Oysa engelli kişilerin diğer kişilerle aynı koşullarda cezalandırılmaları aslında eşitlik

---

20 17.07.2025 tarihli bilgi edinme başvurumuza Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün (CTE) 05.08.2025 tarihinde verdiği cevaba istinaden yazılmıştır.

değil adaletsizlik yaratmaktadır. Bu çerçevede derneğimizin de mahpuslardan aldığı bilgi ve deneyim paylaşımları sonucunda karşılaştığımız en temel ve yaygın erişilebilirlik problemleri hapishanelerin fiziki koşullarından dolayı ortaya çıkmaktadır.

Türkiye hapishanelerinin neredeyse tamamı gerek yapım aşamasında gerekse sonrasında yapılan düzenlemelerle engellilerin ihtiyaçları gözetilmeden; bedensel, duysal ve bilişsel koşulları oldukça genelleştiren ve çoğunlukla tek tip düzenlemelerin olduğu bir anlayışla inşa edilmiştir. Mahpuslar süresi oldukça uzun olabilen ceza infaz süreçleri boyunca sürekli olarak bir engeli bulunmayan mahpuslara göre artan biçimde daha zor deneyimler yaşamaktadırlar. Derneğimizin mahpuslardan edindiği bilgiler ışığında hapishane içindeki temel fiziki erişilebilirlik problemlerini koğuş, banyo, tuvalet, revir ve diğer odalarda; bu odalara ulaşırken basamak olması, hissedilebilir zemin şeridinin olmaması, aydınlatmanın yeterli olmaması, duvarlara sabitlenmiş tutunma barlarının olmaması ve özellikle banyo ve tuvaletlerde kişilerin bedensel ihtiyaçlarına uygun koşulların yaratılmamış olması olarak sıralayabiliriz.

Türkiye'deki hapishanelerin büyük bir kısmında engellilerin ihtiyaçları gözetilmeden, bedensel, duysal ve bilişsel farklılıkları dikkate alınmadan tasarlanan tek tip bir mimari hakimdir. Bu çerçevede yeni inşa edilen hapishanelerde koğuş ve odalar gibi iç alanların erişilebilir olarak düzenlendiğine dair çeşitli vurgular yapılsa da revir, atölye ve sosyal etkinlik odaları, görüş, havalandırma gibi koğuşların dışındaki alanlarda erişilebilirlik yönünden herhangi bir düzenlemenin bulunmadığı bilinmektedir. Nitekim CTE 16.04.2024 tarihinde vermiş olduğu cevapta *“yeni tip ceza infaz kurumu proje çalışmaları yapılmaktadır. Bu projelerde engelli mahkumlar ve personeller için asansör yapımı planlanmaktadır.”* ifadesine yer verilmiştir. Bu yanıtta yeni yapılara asansör yapıldığı belirtilmiştir. Eski kurumlarda ise erişilebilirlik için genellikle, idari alan ve ziyaretçi alanında engelli rampasının yapıldığı ve engelli koğuşlarında tuvaletlerin erişilebilir hale getirme çalışmalarının olduğu belirtilmiştir. Her ne kadar iç alanların erişilebilirlik kaygısıyla inşa edildiği vurgulansa da buna ilişkin ayrıntılı bir açıklama henüz yapılmamıştır. Özellikle bedensel ya da ortopedik engelli olan, kısmi görme

kaybı yaşayan veya tamamen görme engelli olan ve/veya süregelen hastalıkları bulunan mahpusların bu tür fiziki koşullarda zorlanacağı açıktır.

Ayrıca erişilebilirlik konusunda R Tipi hapisanelerden bahsedilse de bu hapisanelerin dahi yeterlilikleri ve koşulları tartışmalıdır. Örneğin TİHEK 2025/21 sayılı Elazığ R Tipi Ceza İnfaz kurumu ziyaretinde tavsiye olarak kurum idaresine *“Kurumda bulunan tüm koşullar ile kullanılan ortak alanların, fiziki şartlar bakımından erişilebilirlik standartlarına uygun hale getirilmesi ve Türk Standartları Enstitüsü’nden Erişilebilirlik Belgesi alınması için gerekli çalışmaların yapılmasını”* tavsiye etmiştir.²¹ Ayrıca erişilebilirlik gibi temel bir konuda neden R Tipi hapisanelere ihtiyaç duyulduğu ya da neden böyle bir yola başvurulduğu temelde eleştirilmesi gereken konulara işaret etmektedir. Zira olması gereken ayrıştırılmış yapılar yerine, tüm hapisanelerde R Tiplerinin inşasının temel sebebi olan ceza infazı sırasında kendi başına yaşamını idame ettiremeyen hasta ve engelli mahpuslara ihtiyaçları doğrultusunda hizmet sunabilme durumunun tüm hapisanelerde sürekli olarak yaratılabilmesidir. Tüm bunlara rağmen unutulmamalıdır ki tüm hapisaneler hasta ve engelli mahpuslar için yeterli koşullara sahip olana kadar R Tiplerinin koşullarının, kapasiteleri ve sayıları dengeli bir biçimde artırılması bir geçiş dönemi çözümü olarak önem taşımaktadır.

Tüm bu sorunların yanında Türkiye hapisanelerinin oldukça kalabalık olduğu da dikkate alındığında hapisanelerde engelli kişilerin karşılaştıkları zorlayıcı koşullar daha da derinleşmektedir. Tüm bunların yanında kapasitelerinin oldukça üstünde mahpusun bulunduğu hapisanelerde herhangi bir mahpusun sağlık hizmetlerinden kişisel alana kadar temel ihtiyaçlarını karşılaması zaten zorken, engelli mahpusların gündelik ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanırken erişilebilirlik gibi temel bir problemi görünür kılmak oldukça güçtür.

“Fakat temel sorun kapasitenin %200 aşılması nedeniyle oluyor. Bireysel, sanat, edebiyat vb. çalışmalar yapmak imkânsız. Çok kalabalık bir ortam, insanların

²¹<https://www.tihkek.gov.tr/public/images/kararlar/op0cp4.pdf> (Erişim Tarihi: 24 Kasım 2025)

aynı anda yemek yiyeceği olanak bile yoktur. Kaldı ki yatacak ranza yok ve insanlar yerde yatıyor.” (Silivri 7 Nolu L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu)

Hapishanelerin erişilebilir olmamasının birden fazla önemli sonucu vardır. Öncelikle zaten hareket özgürlüğünün tamamen kısıtlanması, erişilebilir olmayan koşullar, engelli mahpusların ceza içinde ceza çekmeleri sonucunu doğurmaktadır. Engelli mahpusların hareket özgürlüklerinin neredeyse tamamen kısıtlanması ve kişisel birçok ihtiyacını tek başına karşılayamaması, onların bağımsız yaşam hakkının ciddi şekilde engellendiğini göstermektedir. Örneğin, tuvalet ve banyoların erişilebilir olmaması durumunda engelli mahpuslar bu temel ihtiyaçlarını yalnız başlarına karşılayamayarak arkadaşlarından yardım almak zorunda kalmaktadır. Böylece, engelli mahpusların özel alan ve ihtiyaçlarını yalnız başına karşılayamıyor olması, bağımsız yaşam hakkının temel unsurlarından biri olan kişisel özerklik ve kendi kararlarını alma hakkının kısıtlanmasına yol açmakta ve duygusal ile psikolojik zararları arttırmaktadır. Bu durum, hapishanelerin erişilebilir olmamasının engellilerin hayatlarını seçme ve kontrol etme hakkını ne ölçüde sınırladığının en açık örneğidir.

Son olarak hapishanelerdeki erişilebilirlik sorunu sadece fiziki ortamla sınırlı değildir. Bu bölümünde ayrıntılı olarak ele alınmamış olsa da hapishanelerde personellere dair ihtiyaçlardan kütüphanelere, medikal ihtiyaçlardan telefon ve iletişim hakkına kadar birçok alanda erişilebilir olmayan uygulamalar ve süreçler mevcuttur. Kitabın ilerleyen bölümlerinde bu konular da ayrıntılı biçimde değerlendirilecektir.

2.a. Kişisel Hijyen ve Temizlik İmkanları

Fiziki koşullar tartışılırken vurgulanması gereken başlıca alanlardan biri, hijyen ve kişisel temizlik imkanlarıdır. Zira birçok engelli mahpus için kişisel temizlik önemli ve ulaşması oldukça zahmetli bir konudur. Erişilebilir olmayan banyo ve tuvaletler, ekonomik olarak ulaşılabilir olmayan hijyen malzemeleri, engelli mahpusların bedenlerine ve özel ihtiyaçlarına uygun giyim ihtiyaçlarını karşılayamaması, mahpusların engelleri dolayısıyla kendi çamaşırlarını yıkayabilecek durumda olmaması gibi birçok sebeple Türkiye hapishanelerinde

engelli mahpuslar açısından kişisel hijyen başlıca sorunlardan biridir. Bunlara ek olarak hapishanelerin arttırılmış kapasitelerinin²² üzerinde bir nüfusa sahip olması zaten yeterli olmayan kişisel temizlik malzemeleri ve toplu alan temizliği gibi konularda çok daha hızlı kötüleşebilen koşullar yaratmaktadır.

Derneğimize yapılan başvurular²³ hapishanelerde temizliğe yeterli önem ve imkân sağlanmadığını göstermektedir. Bu çerçevede derneğimizin tespit ettiği bazı önemli sorunlar şöyle sıralanabilir.

Sabun, çamaşır suyu, tuvalet kâğıdı ve benzeri temizlik malzemeleri ücretli olarak ancak kantinlerden sağlanmakta, dolayısıyla parası olmayan mahpusların sağlıkları için gerekli olan hijyenik ortamı yaratmaları güçleşmektedir.

Bazı hapishanelerde sular sık sık kesilebilmekte ve sıcak su sınırlı zamanlarda verilmektedir.

Yeterli temizlik malzemesi bulundurulmaması bir yana kalabalık hapishanelerin çoğunda lavabo, banyo ve tuvaletlerin sayısı mevcut kapasiteye oranla yetersiz kalmaktadır.

Engelli mahpuslar kişisel temizlikleri ve giysilerinin temizliğinde desteğe ihtiyaç duyabilmekte ve buna dair hapishanelerde destekleyici bir uygulamaların R tiplerindeki kısmı uygulamalar dışında bulunmamaktadır.

Aşırı kalabalıklaşmanın temizlik koşulları üzerindeki etkisi, mahpusların aktarımlarında da açık bir biçimde görülmektedir.

“Malumunuzdur ki cezaevleri kapasitesi, maksimum seviyenin %200 aşılması sonucu, aşırı derecede yoğunluk var. Çoğu zaman tuvalet ve banyo ihtiyaçları için sıra bekliyoruz. Normalde tek kişilik ve 7 odadan oluşan koğuş sistemi olan L tipi cezaevlerinde en üst kapasite 28 iken, şimdi ise 55/62 kişi arasında

---

22 Hapishanelerdeki kalabalıklık ve kapasite artışı üzerine daha ayrıntılı bilgi için, bkz.: CİSST Yıllık Raporları <https://cisst.org.tr/yayinlar/?e-filter-fl539f6-category=raporlar-tr>

23 Sibel Yardımcı, Özürlü mü? Engelli mi? Sakat mı?, Ocak 2017.

sabit durumdayız. Maalesef 7 odalık ve her odada 4 kişi (maksimum) kalması gereken koşuŖta, kapasite aŖıldıđı için birçok insan oda içlerinde yerlerde yattığı gibi, ortak yaşam alanlarına ise, yere döŖek serip yatmaktadır. Odalarda ise 7/8 kişi kalmaktayız. En az iki kişi yerde yatmaktadır. Sonuç olarak maksimum seviyesi 28 olan bir koşuŖta 55/60 kişi kaldığımızdan, kişi başına ortak alan dahil düşen metrekare yok denecek kadar az.” (Silivri 7 Nolu L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu)

Bu koşullar, engelli mahpusların sağlık hakkı, insan onuruna uygun muamele görme hakkı ve bağımsız yaşam hakkı bakımından ciddi riskler doğurmakta; hijyenin sağlanamaması ise enfeksiyon ve salgın hastalık risklerini arttırmaktadır.

2.b. Isıtma, Aydınlatma ve Havalandırma

Hapishaneler gibi mahpusların oldukça uzun süre kalabildikleri kapatılma alanlarında ısıtma, aydınlatma ve havalandırma oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca tüm mahpuslar için önemli olan bu koşullar, çevresel düzenlemelerin uyumlu olması engelli mahpuslar için daha kritiktir. Bunun yanında ısıtma, aydınlatma ve havalandırma koşullarının çok önemli şartlar olduğu düşünülürse bu konulara dair problemler birçok başka problemi yaratabilir, pekiştirebilir veya arttırabilir. Dolayısıyla ısıtma, aydınlatma ve havalandırmaya dair problemler engelli mahpuslar için tüm problemleri daha da zor ve katlanılmaz hale getirebilir.

2.b.a Isıtma ve Sıcaklık Sorunları

Türkiye hapishanelerinde ortam sıcaklıklarına dair birçok problem vardır. Öncelikle hapishanelerde merkezi havalandırma sistemleri yoktur. Yaz aylarında koşuŖlar ve diğer odaları serinletmek için tek izin verilen yöntem hapishane kantininden satın alınabilen vantilatörlerdir. Dolayısıyla özellikle coğrafi olarak oldukça sıcak olan şehirlerdeki hapishanelerin de çok sıcak olacağı açıktır, hapishanelerin kalabalık olduğu da düşünülürse beklenenden daha sıcak olması da oldukça muhtemeldir. Ayrıca sıcaklık artışıyla mahpusların kişisel temizlik ihtiyaçları da artmakta, buna karşılık kalabalık koşuŖlarda yeterli banyo da bulunmamaktadır. Kış aylarında ise bazı hapishanelerde koşuŖlar çok soğuk olabilmektedir.

Havanın soğukluğuna ek olarak sıcak suyun kullanımına duyulan ihtiyaç arttıkça tüm mahpuslara yetecek sıcak su bulunamayabilmekte ve dolayısıyla bu gibi durumlardan engelli mahpuslar daha çok etkilenebilmektedir.

Ortam sıcaklığı engelli mahpuslar için oldukça kritik öneme sahip olabilmektedir. Hareket kabiliyeti kısıtlı, çeşitli kas hastalıkları olan, bedeninde platin bulunan engelli mahpuslar yaşadıkları ortamın sıcaklığından çokça etkilenebilirler. Isıtmanın iyi olmadığı soğuk zamanlarda hareket kabiliyetleri etkilenen bu kişileri, hapisane sıcaklığının düşüklüğü oldukça etkileyebilmektedir. Benzer şekilde, solunum yolu hastalıkları gibi süregelen sağlık sorunları olan engelli mahpuslar için aşırı sıcak ya da soğuk ortamlar doğrudan sağlık riskini oluşturabilmektedir.

2.b.b. Aydınlatma

Işık ya da aydınlatma günlük yaşamın sürdürülebilirliği açısından temel bir ihtiyaçtır. Dolayısıyla kapalı alanlarda uzun süre tutulan mahpuslar için yeterli ve sağlıklı bir aydınlatma yaşam kalitesini belirleyen temel unsurlardandır. Ancak yeterli ve sağlıklı aydınlatma koşullarını tartışırken önemli bir parantez açmakta fayda var. Aydınlatmanın tek tip ya da yetersiz olması bazı mahpusları daha fazla etkileyebilir. Özellikle kısmi görme kaybı olan mahpuslar, farklı aydınlatma koşullarına ihtiyaç duyabilirler. Buldukları ortam yeterince aydınlatıldığında, görme yetilerini daha etkin kullanabilmektedirler. Bedensel hareketliliği kısıtlı olan mahpusların da buldukları ortamı yeterince görebiliyor olmaları düşme ve kaza risklerini azaltarak güvenli ve bağımsız hareket edebilmelerini sağlamak açısından kritik bir koşuldur. Ruhsal veya zihinsel engelleri bulunan mahpuslar için gereğinden fazla ışık veya yetersiz ışık rahatsız edici ve tetikleyici olabilmektedir.

Tüm bu ihtiyaç ve farklılıklara rağmen hapisanelerde aydınlatma sistemleri tek tiptir. Bilindiği kadarıyla kişilerin ihtiyaçlarına göre aydınlatmanın yoğunluğu veya parlaklığı ayarlanabilir, değişebilir olması önemlidir. Bu doğrultuda, hapisanelerde engelli mahpusların aydınlatma ihtiyaçlarına yeterince özen gösterilmediği söylenebilir. Hapisane içindeki aydınlatma sistemlerinin özel ihtiyaç sahibi mahpuslar üzerindeki etkilerine dair kapsamlı bilgi bulunmadığından,

öncelikle hapishane yönetimlerinin engelli mahpuslar başta olmak üzere tüm mahpusların ihtiyaçlarını dikkate alarak kendi kurumlarına özgü araştırmalar yapması gerekmektedir. Bu araştırmaların sonuçlarına göre uygun düzenlemelerin hayata geçirilmesi önem taşımaktadır.

2.b.c. Havalandırma

Mahpusların bir hak olarak kullandığı havalandırma hakkına erişim tüm mahpuslar için benzer kolaylıkta değildir. Özellikle süregelen hastalıkları olan ve ortopedik engelliler olmak üzere birçok engelli mahpus kendi özel koşul ve ihtiyaçları dolayısıyla havalandırma hakkını kullanmakta oldukça zorlanmaktadır. Bunun önemli sebeplerinden biri, bazı hapisanelerde havalandırmaya giden yolların erişilebilir olmamasıdır. Bu nedenle bazı hallerde engelli mahpuslar, hem havalandırmaya giden yolun ve alanın erişilebilir olmaması hem kendi hareket kısıtlılıkları nedeniyle havalandırmaya ancak diğer kişilerin desteğiyle ulaşabilmektedir. Bu durum da yeterli desteği bulamayan engelli mahpusların havalandırma haklarını yeterince ve bazen hiç kullanamama riskini yaratmaktadır. Bu sebeple özellikle havalandırma hakkını yeterince kullanamayan engelliler olmak üzere tüm mahpuslar için hapishane içerisindeki havalandırma koşullarının yeterli ve sağlığa elverişli olması son derece hayati olabilmektedir. Tüm bunların yanında havalandırma hakkını kullansa da kullanmasa da temel yaşam alanı olan koşulların hava kalitesinin bilimsel standartlarda olmasının mahpusların sağlıkları açısından son derece önemli olduğu aşikârdır.

Hapishane binalarının kapalı yapısı, havalandırmanın yetersiz olması ve özellikle Türkiye'nin bazı coğrafik bölgelerindeki iklim koşulları eklendiğinde, bazı hapisanelerin oldukça rutubetli ve basık olması son derece muhtemeldir. Zira 120x70 cm olan standart hapishane pencerelerinin sadece üstten yarım açılabilir olması hava dolaşımını azaltabilmektedir. Solunum sistemi hastalıkları olmak üzere çeşitli süregelen hastalıkları olan engelli mahpuslar için kötü hava koşulları direkt olarak ölümcül olabilmektedir. Havalandırma hakkını kullanamayan mahpuslardan süregelen hastalıkları olmayan mahpusların da kötü hava koşullarıyla hastalanma riskleri oldukça yüksektir. Bu çerçevede mahpusların hapisane

içerisinde sağlıklı bir havayı soluması ve havalandırma haklarının kullanımının yaygınlaştırılması ve kolaylaştırılması konusunda bir hassasiyet geliştirilmelidir.

Koşullardaki hava koşullarına dair diğer bir sorun ise sigarasız alanların olmayışı ya da yetersizliğidir. Sigara içmeyen veya sağlık problemleri sebebiyle sigara dumanına hassasiyeti bulunan mahpuslar için başka bir koşul sağlanması gerekirken derneğimize gelen başvuruların sonucunda birçok hapisanede sigara içmeyenler koşullarının var olduğu ancak sayılarının yetersiz olması sebebiyle bazı sigara içmeyen mahpusların sigara içenlerle aynı koşulda tutulduğu göstermektedir. Özellikle solunum sistemine dair süregelen hastalıklara sahip engelli mahpuslar olmak üzere sigaralı ortamdaki uzak durmak isteyen ya da uzak durması gereken mahpusların sigaranın yoğun içildiği ve havalandırması iyi olmayan ortamlarda bulunmak yüksek risk yaratmaktadır.

“Örneğin ben hiç sigara içmedim, ancak şu anda bulunduğum tüm ortamlarda sigara içiliyor. Bu da hayati önemde.” (Ödemiş T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu)

“Sigara içilmeyen koşul tahsis edilememektedir. Yani sigara içmeyen ve içenler bir arada kalmaktadır. Yoğunluktan sebep sigara içilmeyen koşul tahsisi yoktur.” (Silivri 7 Nolu L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu)

Bu kapsamda, mahpusların sağlıklı havaya erişiminin güvence altına alınması, havalandırma hakkının kullanımının kolaylaştırılması, koşulların hava kalitesinin bilimsel standartlara uygun biçimde izlenmesi ve sigarasız alanların oluşturulması engelli ve sağlık sorunu olan mahpuslar açısından yaşamsal öneme sahiptir.

3. R Tipi Hapishaneler

Yaşamını tek başına idame ettiremeyen ağır engelli ve hasta mahpuslara rehabilitasyon hizmetinin sunulması amaçlanarak 2012 yılı itibarıyla “R Tipi” yani “Rehabilitasyon Tipi” hapishaneler inşa edilmeye başlanmıştır. 2025 yılı Kasım ayı itibarıyla Türkiye’de Metris R Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, Menemen R Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ve Elazığ R Tipi Ceza İnfaz Kurumu olmak üzere

sadece üç adet R Tipi hapisane bulunmaktadır. 158 kişi kapasiteli Metris R Tipi 2012 yılında, 156 kişi kapasiteli Menemen R Tipi ise 2015 yılında ve 150 kişi kapasiteli Elazığ R Tipi 2023 yılında faaliyete geçmiştir. Bu hapishaneler, ağır veya süregelen hastalığı olan, öz bakımını yapamayan ve adli tıp kurumuna sevk edilmiş mahpuslara hizmet vermektedir.

Rehabilitasyon Tipi hapishaneleri tartışmadan önce konuşulması gereken temel mesele bu tip ayrıştırılmış tesis ve organizasyonlara neden ihtiyaç duyulduğudur. Zira gerek kamusal alanlar gerekse özel alanlarda engelli bir kişinin herhangi bir vatandaşın sahip olduğu fırsat ve koşullarla yaşamını sürdürmesi günümüz modern hukuk devletlerinin temel görevlerinden biridir. R Tipi hapishaneler de temel meselenin geçirildiği örneklerden biridir çünkü olması gereken tüm kamusal binaların, kapatılma ortamlarının ve dolayısıyla tüm hapishanelerin engellilerin ihtiyaçlarını gözeten koşullara sahip olmasıdır. Dolayısıyla ceza infaz kurumları içerisinde ayrıştırılmış yeni bir tür ceza infaz kurumu yaratmaktan ziyade, olması gereken hapishanelerin tamamının tüm engellilik türlerinin ihtiyaçlarının gözetildiği mekânlar olarak inşa edilmesi, yaşamını tek başına idame ettiremeyen mahpusların için gerekli ve yeterli ünitelerin bulunmasıdır.

Buna karşın mevcut tablo, bu yaklaşımın hayata geçirilmediğini göstermektedir. Türkiye'de 400 binden fazla mahpusun bulunduğu²⁴ dikkate alındığında toplamda kapasitesi dört yüzden biraz fazla olan üç adet R Tipi hapishanenin inşa edilmiş olması ihtiyaç ile sunulan imkân arasındaki farkı açık biçimde ortaya koymaktadır. Halihazırda kullanılan ve diğer hapishanelerden farklı hizmet ve özelliklere sahip olduğu savunulan R Tipi hapishanelerin engellilerin taleplerini ne kadar karşıladığı bilgisi de şeffaf bir şekilde paylaşılmamaktadır. Bu nedenle, vurgulanması gereken temel konu yalnızca belirli kurumlarda "özel tip" çözümler üretmek değil, tüm hapishanelerin tüm engelliler için erişilebilir biçimde inşa edilmesi, engelli mahpusların düzenli ihtiyaç duyduğu imkânların tüm hapishanelerde sunulmasının güvence altına alınmasıdır.

---

24 CİNSİYETE VE İNFAZ DURUMUNA GÖRE CEZA İNFAZ KURUMLARI MEVCUTLARI [https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Do-kuman/20251104145652790\]-%20Ceza%20C4%B0nfaz%20Kurumunda%20Bulun%20TutukluH%C3%BCk%C3%BCm-%C3%BC%20Mevcutlar%C4%B1.pdf](https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Do-kuman/20251104145652790]-%20Ceza%20C4%B0nfaz%20Kurumunda%20Bulun%20TutukluH%C3%BCk%C3%BCm-%C3%BC%20Mevcutlar%C4%B1.pdf) (Erişim Tarihi: 24 Kasım 2025)

Türkiye’de sadece üç ilde toplam üç adet R Tipi hapisanenin bulunması, buralarda artırılmış kapasitenin dahi üstünde mahpusun bulunmasına rağmen, çok sayıda engelli veya hasta mahpusun bu hizmetten yararlanamaması anlamına gelmektedir. Ayrıca R tiplerine sevk konusunda yüksek talep varken, sevklerin hangi ölçütlere göre yapıldığı, hangi özelliklerin olması gerektiği, hangi durumlarda öncelik tanındığı ve bu sürecin nasıl değerlendirildiği ve denetlendiği konusunda belirsizlikler vardır. Zira sadece Adalet Bakanlığı rakamlarına göre bile 269 engelli mahpus varken, buna hasta mahpus sayısının da eklenmesiyle R Tipi hapisane koşullarına ihtiyaç duyan mevcut kapasitelerinin çok üstünde mahpusun olduğu açıktır. Fakat mesele onurlu ve değerli yaşam hakkı ve sağlığa erişim hakkı olduğunda tüm talep ve ihtiyaçların karşılanması yerine ihtiyaçlar arasında bir hiyerarşi oluşturmak ve oransal olarak çok azını karşılamak oldukça temel bir sorunu ortaya koymaktadır.

Bunun yanı sıra mahpusların CİSST’e yaptığı başvurular, R tipi hapisanelerde kalan mahpuslar da tıpkı diğer hapisanelerdeki mahpuslar gibi koşulların yeterli büyüklükte olmaması, pencere küçüklüğü, tuvalet vb. mekânlarda tutunma çubuklarının bulunmaması gibi sorunlarla karşılaştığını göstermektedir.²⁵ Örneğin Elazığ R Tipi Hapishanesi 2023 yılında faaliyete geçmesi ve yeni yapılmasına rağmen, daha sonra bazı erişilebilirlik düzenlemeleri yapıldığı duyurulmuştur. Kurumda engellilere özgü rehabilitasyon alanlarının daha sonra açıldığı duyurulmuştur. Duyuruda açılan rehabilitasyon alanları ile ilgili olarak; “Mimari yapı, engelli erişim standartlarına uygun hale getirilerek, engelli hükümlülerin ruh ve beden sağlığının korunmasının güçlendirilmesi, yeniden topluma kazandırılması, manevi ve sosyal gelişimlerinin desteklenmesi amaçlanmaktadır.” ifadelerine yer verilmiştir.²⁶

Sonuç olarak, engelli mahpusların koşullar ve ihtiyaçları düşünüldüğünde R Tipi hapisanelerin toplam kapasitelerin yanında fiziki koşullarının da gerekliliklere

25 Berivan Korkut, *Hapiste Sağlık*, TCPS Kitaplığı, 2017, s. 39-42. <https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2025/07/hapiste-saglik-proje-kitabi-2017.pdf> (Erişim Tarihi: 24 Kasım 2025)

26 <https://elazigcrk.adalet.gov.tr/ceza-inaf-kurumumuzda-engellilere-ozgu-rehabilitasyon-alanlari-acildi> (Erişim Tarihi: 24 Kasım 2025)

yeterli biçimde yanıt vermediği görülmektedir. Aynı zamanda R Tipi hapisanelerin sadece üç ilde bulunması mahpusların ailelerinden uzakta bir şehre sevk olmalarını gerektirmektedir. Bu durum beraberinde aile ziyaretlerinin daha seyrek olarak yapılmasına veya hiç yapılamamasına yol açmaktadır. Ziyaretler konusundaki bu olumsuz gelişmeler hem hasta veya engelli mahpus hem ailesi için ciddi bir psikososyal ve ekonomik yük yaratmaktadır. Bu sebepten birçok hasta veya engelli mahpus R Tipi hapisanelere sevk istememektedir.

Bu kapsamda R Tipi hapisaneleri ve benzer hizmetleri verecek alanlar için önerilerimiz şu şekildedir:

Engelli ve hasta mahpuslara yönelik bakım, rehabilitasyon ve erişilebilirlik hizmetleri, yalnızca R Tipi hapisanelerle sınırlı tutulmamalı; tüm hapisanelerde asgari standartlar olarak hayata geçirilmelidir.

Tüm hapisaneler, engelli mahpusların bedensel, duyuşsal ve bilişsel ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde erişilebilir hâle getirilmeli; yaşamını tek başına sürdüremeyen mahpuslar için kurum içi destek ve bakım birimleri oluşturulmalıdır.

R Tipi hapisanelerin fiziki koşulları, erişilebilirlik ve rehabilitasyon hizmetleri bakımından bağımsız ve düzenli denetime tabi tutulmalı; bu denetim sonuçları kamuoyuyla şeffaf biçimde paylaşılmalıdır.

R Tipi hapisanelere sevk süreçleri için açık, nesnel ve denetlenebilir kriterler belirlenmeli; bu süreçlerde engelli mahpusun sağlık durumu, aile bağları ve psikososyal ihtiyaçları öncelikli olarak gözetilmelidir.

4. Sağlık Hizmetlerine Erişim

Engellilerin bedensel, duyuşsal ve bilişsel ihtiyaçları gereği, engelli olmayan kişiler gibi birçok sağlık hizmetine ihtiyaç duymaktadır. Zaten en temelde altının çizilmesi gereken mesele sağlığa erişim hakkının ve ihtiyacının herkes için

vazgeçilmez ve gerekli olduğudur. Ancak toplumda engelli olmayan kişilerin sağlık hizmetlerine erişim ihtiyacı 'normal' kabul edilirken, engellilerin sağlık hizmetlerine olan ihtiyacı çoğu zaman aşırı veya olağan dışı bir gereksinim gibi algılanmaktadır. Yine vurgulamak gerekir ki sağlık hakkının uygulanmasında pratikler engellileri kapsayacak şekilde tasarlandığında, engellilerin sağlık hizmetlerine erişimde yaşadığı zorluklar önemli ölçüde azalacaktır.

Türkiye hapisanelerinde engelli mahpusların sağlık hizmetlerine erişim sistematik bir biçimde aksadığı görülmektedir. Sağlığa erişimin tüm mahpuslar için oldukça zorlayıcı olabilmekle birlikte, engelli mahpuslar bakımından bu zorluklar çok daha ağır sonuçlar doğurabilmektedir. Engelli mahpusların düzenli olarak kullanmak zorunda oldukları medikal malzeme (tekerlekli sandalye, gözlük, işitme cihazı, protez vb.), yardımcı medikal malzeme (ürostomi, kolostomu üriner katater vb.) ve tıbbi sarf malzemesinin nasıl temin edileceğini dair hapisane özelinde farklı bir düzenleme bulunmamaktadır. Sosyal Güvenlik Kurumu'nun ilgili düzenlemeleri hapisane içinde tıpkı dışarıda uygulandığı gibi uygulanmaktadır. Ancak bazı tıbbi malzeme ve ilaç bedellerinin Adalet Bakanlığı tarafından karşılanacağına ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır.

Uygulamada ihtiyaçların karşılanması, çoğunlukla engellinin talebi üzerine ve doktorun talebe bakarak uygun görmesi ve bu konuda oluşturacağı raporlara bağlıdır. Ancak standart malzemeler dışında, kullanımı gerekli, özel birçok ihtiyaç gündeme geldiğinde (ayrı bir yönerge olmadığı için) bakanlıktan izin alınmaya çalışılmaktadır. Bası yarasını önleyici minder, yara önleyici yatak, elektrikli hasta transfer lifti, ihtiyaca uygun gelişmiş akülü tekerlekli sandalye vb. ihtiyaçlar karşılanmamaktadır. Engelli mahpuslar bu malzemeleri kendi imkânlarıyla temin etmesi halinde dahi, bu durumlarda güvenlik gerekçesiyle hapishaneye alınmalarına izin verilmeyebilir.

Engelli mahpusların sağlık hizmetlerine erişimdeki bir diğer önemli konu, periyodik sağlık kontrolü ve psikolojik veya fiziksel rehabilitasyon hizmetleridir. Engelli mahpusların sağlık durumlarının, yalnızca kişilerin talebine bakılmaksızın, düzenli aralıklarla izlenmesini sağlayan periyodik tarama ve takip programlarının varlığına dair ulaştığımız resmi bir belge bulunmamaktadır. Derneğimizin bu

konuda Adalet Bakanlığına yaptığı bilgi edinme başvurusunda, kapatılma koşullarının sağlık sorunlarını derinleştirdiğine dikkat çekerek engelli mahpusların sağlık durumlarının kendi taleplerine bırakılmaksızın düzenli olarak izlenmesini sağlamak amacıyla yürütülen periyodik sağlık kontrollerinin olup olmadığını sormuştur. Bilgi edinme başvurusuna verilen cevapta CTE, sağlık hizmetlerine dair genel bir çerçeve sunmuş ancak düzenli aralıklarla, otomatik olarak, engelli mahpusların talep etmelerine gerek kalmaksızın, yapılan periyodik sağlık taraması, kontrolü, değerlendirmesi veya izleme programı olduğuna dair bir ifadeye yer vermemiştir.²⁷

Engellilere yönelik kişisel bakım destek hizmetlerinin tam olarak nasıl sunulduğu, tüm mahpusların bu desteğe erişip erişemediği konusunda belirsizlik söz konusudur. R Tipi hapisaneler dışında kişisel bakım desteğinin olmaması sebebiyle bazı engelli mahpusların kişisel bakım ihtiyaçlarını ücretli ya da diğer mahpusların gönüllü destekleriyle sağlayan birçok engelli mahpus bulunmaktadır. Ayrıca işçi mahpusların yevmiyelerine ilişkin yaptığımız bir bilgi edinme başvurusuna verilen yanıtta, bazı mahpusların hasta ve engelli mahpusların bakımı için idare tarafından görevlendirildiği ve bu görev karşılığında ücret ödendiği belirtilmiştir. Ancak bu bakım hizmetlerine ilişkin usul ve esaslara dair sorularımız yanıtlanmamıştır. Bu nedenle söz konusu hizmetin kapsamı ve işleyişine dair detaylar hâlen bilinmemektedir.

Özetle mevcut uygulamalar, bakım hizmetlerinin mahpuslar arasında ücretli veya gönüllü destek yoluyla karşılandığını göstermektedir. Bu durum güvenlik, maddi suistimal, ihmal ve istismar riskleri de taşımaktadır. Sonuç olarak, hapisanelerde sunulan sağlık hizmetleri ve engelli mahpusların düzenli sağlık hizmetine ihtiyaç duyduğu göz önüne alındığında, hapisanelerde engellilerin sağlığa erişimleri bakımından hâlen karşılanmayan birçok ihtiyacın olduğu söylenebilir. Sağlık hakkı tüm mahpuslar için yaşam hakkının ayrılmaz bir parçasıdır ve tartışılmayacak bir önceliğe sahiptir. Bu bölümde birçok zorluk ve problem içeren hapisanelerde sağlığa erişim hakkının engelli mahpuslar için neye tekabül ettiği anlatılacaktır.²⁸

---

27 31.10.2025 tarihli bilgi edinme başvurumuz ve 17.11.2025 tarihinde verilen cevaba istinaden yazılmıştır.

28 Sağlığa erişime dair daha fazla bilgi almak isterseniz bakınız: Berivan Korkut, *Türkiye'de Hasta Mahpus Olmak*,

4.1. Birinci Basamak Sağlık Hizmetleri

Türkiye hapisanelerinde tüm mahpuslar için geçerli olan sağlığa erişim sorununun ilk ve en görünür biçimde ortaya çıktığı alan, birinci derece sağlık hizmetlerine erişimde yaşanmaktadır. Birinci basamak sağlık hizmetleri revir, hastane sevki, randevu sistemi, ring aracıyla veya acil sevk olmak üzere hasta mahpusun doktora erişiminin temel yollarını oluşturmaktadır. Birinci basamak sağlık hizmetleri, özellikle sürekli bir tedavi, bakım vb. hizmete, medikal ürüne ve ilaca ihtiyaç duyan engelli mahpuslar için ayrı bir öneme sahiptir. Bu nedenle, engelli mahpusların doktora hızlı ve direkt erişimi yaşam hakkı ve sağlık hakkı korunması bakımından hayati önem taşımaktadır.

4.1.a. Revir ve Engellilik

Türkiye hapisanelerinde kapasitesi 5000 ve üzerinde olan hapisane yerleşkelerinde 30 yataklı C grubu kampüs hastaneleri yapılması mümkündür. Güncel durumda nüfusu 5000 ve üzerinde olan hapisane kampüslerinin bazılarında devlet hastaneleri varken bazılarında sağlık birimleri vardır. Bu kampüsler dışındaki hapisanelerde ise aile hekimleri bulunmaktadır.

5283 sayılı Bazı Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Ait Sağlık Birimlerinin Sağlık Bakanlığına Devredilmesi Hakkında Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce, Türkiye hapisanelerinde düzenli olarak doktor bulunmaktaydı. Ancak bu kanunun yürürlüğe girmesiyle 2009 yılına kadar kurum hekimleri aracılığıyla sunulan birinci basamak sağlık hizmetleri Ceza İnfaz Kurumlarındaki Sağlık Hizmetlerinin Düzenlenmesi Hakkında Protokol çerçevesinde aile hekimleri aracılığıyla genel sağlık sistemi kapsamında Sağlık Bakanlığınca sunulmaya başlanmıştır.²⁹ Aynı protokol çerçevesinde toplam nüfusu 5000 ve üzerindeki hapisanelerde ceza infaz kurumu semt poliklinikleri açılabilirken toplam nüfusu 1000 ve üzerinde olan hapisanelerde 5 tam gün, nüfusu 1000 ile 500

TCPS Kitaplığı, 2018, s. 52-94, http://cisst.org.tr/wp-content/uplo-ads/2020/07/hasta_mahpus_olmak_2018_inter-net.pdf (Erişim Tarihi 17 Şubat 2021)

29 <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/saglik-hizmetleri> (Erişim Tarihi:24 Kasım 2025)

arasında olan hapisanelerde haftada 5 yarım gün, nüfusu 500'ün altında olan hapisanelerde ise haftada 2 yarım gün hekim bulunmaktadır.³⁰

Bu çerçevede hapisanelerde mahpuslara birinci basamak sağlık hizmetleri revirlerde verilmektedir. Mahpuslar revire çıkmak için ilk olarak hapisane yönetimine dilekçeyle başvuruda bulunmaktadır. Mahpusun yaptığı başvuru hapisane yönetimi tarafından o hafta aile hekiminin hapisanede bulunacağı zamanlar ve aile hekiminin kapasitesi doğrultusunda bakabileceği hasta sayısına göre işleme alınır ya da sıraya konulur ve sırası gelen mahpusun revire çıkma hakkı olur. Bu da mahpusların tüm sağlık hizmetlerinden yararlanmak için beklemesi gerektiği anlamına gelmektedir. Derneğimizin iletişimde olduğu mahpuslardan aldığı başvurulardaki aktarımlar, randevu sırasını bekleme süresinin sıklıkla 1 ila 3 ay arasında değiştiğini ve mahpusların sağlık koşullarının bu zaman içerisinde kötüleştiğini göstermektedir. Hapisanelerdeki mahpus sayısındaki artışa paralel olarak sağlık personeli sayısının yeterli artışının sağlanmaması, birincil basamak sağlık hizmetlerine erişimi ciddi biçimde sınırlandırmakta ve mahpusların sağlığa erişim hakkının ihlaline neden olmaktadır. Ayrıca hapisanelerde doktora ulaşımın bu kadar zor olması hastaneye sevk ya da tıbbi malzemelere gibi temel ihtiyaçlara erişimi de güçleştirmekte, geciktirmektedir.³¹

“Ölümcül durumlar hariç, 1 ayda ya da biraz fazla bir sürede kurum revir doktoruna çıkabiliyoruz.” (Ödemiş T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu)

4.1.b. Hastane Sevki

Mahpusların hastaneye sevkleri hapisane revirindeki hekiminin onayıyla gerçekleşmektedir. Hekim onay verirse ancak hastaneye sevk işleme konulabilmektedir ancak derneğimize gelen başvurularda bu işleyişi eleştiren birçok engelli mahpus bulunmaktadır. Zira bu uygulama mahpusların hastalık ve tedavilerine dair ikinci bir hekimden görüş alma haklarını zorlaştırmaktadır.

---

30 <https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/292019142507p34.pdf> (Erişim Tarihi:24 Kasım 2025)

31 Berivan Korkut, *Türkiye’de Hasta Mahpus Olmak*, s. 56-58.

Başvuruların önemli bir kısmında hapisane doktorunun uyguladığı tedavinin yetersizliği ya da hatalı olduğunu iddia eden mahpuslar başka doktorlardan tedavi almak için bile yine hastaneye sevk talebiyle aynı doktora başvurmak zorunda bırakılmaktadır. Ayrıca bazı engelli mahpusların sağlık personelleri tarafından ayrımcılığa uğradığını iddia etmektedir. Böyle bir durumda, kişinin hastaneye sevki için alacağı doktor onayı da güçleşmektedir.

Derneğimize hastaneye sevk konusunda engelli mahpuslardan gelen en yoğun başvurulardan biri de 2022 sayılı kanun gereği engelli aylığına başvurmak gibi temel ve sosyal haklar için gerekli olan engelli sağlık kurulu raporunu almak amacıyla devlet hastanelerinde heyete çıkmak talebiyle yapılmaktadır. Bu tür başvurularda da sıklıkla karşılaştığımız durum hapisane doktorunun kişinin heyete çıkmasına gerek olmadığı görüşüyle sevk talebini reddetmesidir. Revire çıkmak için aylarca bekleyen engelli mahpuslar, engelli sağlık raporu almak için hastaneye sevklerinin onaylanmadığı durumlarda acil olabilen maddi ihtiyaçlarını, engelli aylığına başvurusu çok geciktiğinden karşılayamamaktadır.

Tüm bunlara rağmen hastaneye sevk edilebilen mahpuslar, hastanelerde yeni zorluklarla karşılaşabilmektedir. Bu sorunların başında mahpusların hastanede direkt olarak tedavi aldığı doktordan bilgi alamaması gelmektedir. Hastanede mahpusa tedavi uygulayan doktor mahpusa bilgi vermek yerine rapor aracılığıyla hapisane aile hekimine hastanın durumunu bildirir ve mahpus ancak hapisane aile hekiminde bilgi alabilmektedir. Bu yaygın uygulama mahpusun uzman görüşü alma, tedaviye dahil olma ve görüş bildirme hakkı gibi birçok hakkını ihlal etmekle beraber doğrudan doğruya tedavi sürecini de güçleştirebilmektedir. Ayrıca süreklilik gerektiren tedavi ve iyileşme süreçlerinde aynı hastane doktorundan randevu alma imkanının bulunmaması mahpusların düzenli ve bütüncül bir tedaviye erişimini imkansız hale getirmektedir.

“Acil durumlar dışında, revire ayda 1 defa çıkılabiliyor. Hastaneye sevkler ise çoğu zaman “asker olmadığından yapılamadığı” gibi, maalesef tarafımda, 2 aydır hastaneye götürülmeyi beklemektedir.” (Silivri 7 Nolu L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu)

“Kurum revir doktorunu aşan durumlarda ilçe veya il devlet hastanesine yapılan sevkler ancak mevsimlik gidilebiliyor. Örneğin 2018 yılı şubat ayında Ödemiş Diş Hastanesine yapılan sevkim, aynı yılın Eylül ayında gerçekleşti. ‘Normaller bunlar.’ (Ödemiş T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu)

4.1.c. Randevu Sistemi

Sağlık sorununun hapisanede çözülemeyecek bir konu olduğuna hapisane doktoru tarafından kanaat getirilirse bir üniversite ya da devlet hastanesinden randevu alınır. Bu randevular alınırken mahpusların görüş bildirme hakkı, kendilerini muayene edecek doktoru seçme veya başka bir doktordan bilgi alma haklara fiili erişimi ciddi biçimde sınırlıdır. Randevu alınırken mahpusun daha önce muayene edildiği doktordan randevu alınması zorunluluğu yoktur ve bu sebeple mahpuslar için sıklıkla farklı doktorlardan randevu alınabilmektedir.

4.1.ç. Ring Aracı

Türkiye hapisanelerinde mahpusların hapisaneden mahkemeye, diğer hapisanelere ya da hastanelere sevki Jandarma Teşkilatı Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin³² 25. maddesi ve devamı hükümleri gereği jandarma koruma birliği komutanlığınca ring araçlarıyla yapılır. Ancak sınırlı sayıda ring aracının bulunması, personel sayısındaki yetersizlikler, mahkeme ya da hapisane sevklerine öncelik verilmesi sebebiyle hastanelere sevkte gecikmeler yaşanabilmektedir. Hastaneye sevkleri için kullanılan ring araçları içlerinde 1, 3 veya 6 kişilik bölümlere ayrılmış olarak toplamda 8, 12 ya da 18 kişilik kapasiteye sahiptir.

Engelli mahpuslar açısından ring araçlarının hapisanelerdeki herhangi bir yapıdan farkı yoktur. Ring araçlarının içindeki oturma düzeninden havalandırmaya, araçlarda görevli olan personellerden araçların içine giriş ve çıkışlarına kadar bütünüyle erişilebilir değildir. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü bir başvurumuza cevaben “hasta nakil ile engelli minibüs araçları”nın bulunduğunu

---

³² <https://mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=20169741&MevzuatTur=21&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi: 24 Kasım 2025)

belirtmiştir. “Hükümlü ve tutuklu nakil aracında” (Ring aracında) seyahat etmeye elverişli olmayan hasta hükümlü ve tutukluların sevklerinin hasta nakil araçları ile yapıldığını belirtmiştir. Ancak bu uygulamanın çok kısıtlı olduğu hasta nakil ve engelli minibüslerinin hangi kurumlarda olduğu belirsizdir.³³

4.1.d. Acil Durumlarda Sevk

Sağlığa erişime dair bir diğer konu ise acil durumlarda sevk meselesidir. Sağlık sorunu acil ve önemli olan mahpusların hastaneye sevkleri ring araçlarıyla değil ambulanslarla yapılır. En son ulaşılabildiğimiz Adalet Bakanlığı 2016 yılı faaliyet raporuna göre Türkiye hapishanelerindeki toplam ambulans sayısı 55'tir.³⁴ Ambulansı bulunmayan hapishanelerde ise acil durumlarda 112 acil servis hattı aracılığıyla ambulans istenmektedir.

Bu çerçevede herhangi bir acil durumda öncelikle sorumlu infaz koruma memuruna haber verilir. Sorumlu infaz koruma memuru baş infaz koruma memuruna, baş infaz koruma memuru da kendi üstlerine haber verir. Haber verilen amirin onayıyla sevk işlemi başlatılır ve bu amaçla hapishane ambulansına haber verilir ya da 112 aranır. En yakın hastaneden gelen ambulansın hapisanenin hastaneye uzaklığı sebebiyle gecikmesi durumu ise hayati riskler taşımaktadır. Tüm bahsedilen prosedürler sebebiyle acil ve önemli bir sağlık sorunu olan mahpusun hastaneye sevk bazı durumlarda oldukça uzun sürebilmektedir. Acil durumlarda herhangi bir gecikmenin hastaya verebileceği zararlar düşünüldüğünde acil durumlarda hastaneye sevk uygulaması prosedürleri ciddi hayati risklere yol açabilmektedir.

Acil durumlarda sevk kararını hapishanede doktor yoksa nöbetçi amir vermektedir. Aile hekimliği uygulamasının bulunduğu hapishanelerde doktorun bulunmadığı çok fazla zaman olabilmektedir. Bu durum sonucunda mahpusun sağlık sorununun aciliyetine tıp konusunda yeterli bilgiye sahip olmayan infaz koruma memurlarına

33 17.07.2025 tarihli bilgi edinme başvurumuza verilen 05.08.2025 tarihli cevaptan alınmıştır.

34 https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/20820191410332016_faliyet_raporu.pdf, s. 77. (Erişim Tarihi: 24 Kasım 2025)

ve amirin karar veriyor olması ciddi kaygılar yaratmaktadır. Ayrıca hapisaneler gibi sürekli olarak çok sayıda kişinin bulunduğu ve acil durum oluşma ihtimali yüksek kapatılma alanlarında aciliyet içeren sağlık problemlerinin oluştuğu durumlarda ambulans hazırlanana ya da gelene kadar ilk müdahaleyi yapacak sağlık görevlisinin bulunmaması, ilk müdahalenin yapılmasının mahpus ve infaz koruma memurlarına bırakılıyor olması ciddi sorunlara yol açabilmektedir.

Acil durumlarda hastaneye sevk süregelen hastalıklara sahip engelli mahpuslar için oldukça temel bir ihtiyaç halindedir. Süregelen hastalıkların sürekli olarak mahpusun yaşamını tehdit edebileceği de gözetilerek bu mahpusların yaşam haklarının düzenli tesisi için diğer tüm sağlığa erişim hizmetlerinin yanında acil durumların yönetilmesine dair daha öncelikli ve ayrıntılı düzenlemeler yapılmalıdır. Ayrıca hapisanelerdeki nüfusa bakılmaksızın düzenli ve sürekli hapse doktorlarına ihtiyaç vardır.

4.2. İkinci ve Üçüncü Basamak Sağlık Hizmetleri

İkinci ve üçüncü basamak sağlık hizmetleri; bekleme odaları, muayene odaları ve doktor muayenesi ve kelepçeli muayene uygulaması olarak sıralanabilir. Engelli mahpuslar için hapisanelerdeki yaşanan problemlerin ciddi bir kısmı hastanelerdeki mahpusların bekleme ve muayene odalarında da yaşanmaktadır.

Hastanelerdeki mahpus bekleme, koşu ve muhafazalı muayene odaları Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı arasında imzalanan Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetim, Dış Koruma, Hükümlü ve Tutukluların Sevk ve Nakilleri ile Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi Hakkında Protokol³⁵ ile düzenlenmiştir. Mahpusların hastanelerde beklemesi, muayene edilmesi ve yatışına dair en temel kaygılar birçok hastanenin koşu, bekleme ve muayene odalarının özellikle engelliler için yeterli erişilebilirlik koşullarına sahip olmaması, havalandırmasının yeterli olmaması, odaların küçük olması veya hastaneye sevk edilen mahpus sayısının çok altında kişi kapasiteli olmasıdır. Oysa hastaneye

---

35 <https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/59201912313p47.pdf> (Erişim Tarihi: 24 Kasım 2025)

sek olan mahpusların sağlık ihtiyaçları bulunduğu göz önüne alınırsa bu kişileri böylesine koşullarda hastanelerde tedavi etmek bir cezalandırma biçimidir.

Hastanelerdeki koşulların doluluğu ve kapasite yetersizliği, özellikle uzun süreli bir tedaviye ihtiyaç duyan mahpusların hastaneye yatırılmamasını zorlaştırabilmektedir. Bunun yanı sıra bekleme odalarının doluluğu durumunda hastaneye sevk edilen mahpuslar randevularına kadar ring araçlarında kelepçeli biçimde bekletilmektedirler. Bu tür uygulamalar engelli mahpuslar bakımından hem fiziksel hem de psikolojik açıdan ağır sonuçlar doğurabilmektedir.

“Poliklinik Hizmetlerinde Öncelik Sırasına İlişkin” bir Sağlık Bakanlığı genelgesi olduğu, sağlık hizmetlerine erişimde engellilere öncelik hakkı Türkiye’de genel sağlık sistemi içinde tanınmıştır. Engelli mahpuslardan aldığımız başvurularda mahpuslar kendilerinin engelli olarak görülmediğini ve bu öncelik hakkından yararlanmadıklarını iletmışlerdir. Ayrıca yukarıda bahsedilen protokol kapsamında sayıları mahpus bekleme odalarına göre oldukça az olsa da muhafazalı muayene odalarının tek tip olması tüm hastalıkların tedavilerinin tek tip odada yapılması farklı donanımlara ihtiyaç duyulan tedavilerde yetersiz kalmaktadır. Muhafazalı muayene odalarının yetersiz kaldığı durumlarda muhafazasız odalarda muayene yapılmaktadır. Özellikle bu durumda her ne kadar ilgili protokol jandarmanın muayene odası dışında beklemesi gerektiğini düzenlemiş olsa da güvenlik tehdidi söz konusu olduğunda jandarmanın içeride beklemesine aynı protokol açık kapı bırakmıştır. Bu durum da muayene sürecinin hasta doktor ilişkisindeki gizlilik ilkesine ve hasta mahremiyetine ters düşmektedir. Ayrıca mahpusun yaşadığı sağlık sorunu ya da ihtiyacı, özel nitelikte olabilir ya da kamu görevlisi tarafından işlenmiş bir kötü muamele veya işkence iddiasıyla ilişkili olabilir. Böyle bir durumda muayene sırasında jandarmanın bulunması, mahpusun kendini rahat ve güvende hissetmesini çoğu zaman engellemektedir.

4.3. Türkiye Hapishanelerinde Tıbbi Hizmet Koşulları

Türkiye hapishanelerindeki tüm mahpuslar gibi engelli mahpusların da kendi kişisel koşullarına göre çeşitli tıbbi hizmete, eşyaya, medikal malzemeye ya da

desteğe ihtiyacı olabilmektedir. Ancak bu ihtiyaçların hangi ölçüde ve ne kadar düzenli karşılandığı konusunda ciddi kaygılar bulunmaktadır. Bu çerçevede engelli mahpuslar; yaşam hakkı, bu hakkın ayrılmaz bir parçası olan sağlık hizmetlerine erişim, sosyal devlet ilkesinin gerektirdiği eşitlik ve kamusal hizmetlerin adil paylaşımı gibi temel ilkelerin ihlal edildiği uygulamalarla sürekli karşı karşıya kalmakta ve bu durum ağır sonuçlar doğurabilmektedir.

Derneğimizin ulaştığı sınırlı kaynaklar ışığında engellilerin medikal malzeme, tıbbi sarf malzemesinin temin edilmesine dair çeşitli sorunlar yaşanmaktadır. Derneğimize mahpusların yaptığı başvurular sonucunda uygulamaların bazıları şu şekilde sıralanabilir:

İhtiyaçlar engelli mahpusun talebi üzerine doktor raporlarıyla temin edilir. Bazı durumlarda bakanlıktan onay alınması gerekir. Bu prosedürler çok uzun sürebilmektedir.

Uzun süren prosedürlerin sonunda karşılanması talep edilen özellikle bası yarasını önleyici minder, yara önleyici yatak, ihtiyaca uygun üretilmiş tekerlekli sandalye ve bazı protezler gibi kişiselleştirilmiş ihtiyaçların karşılanması talebi reddedilebilmekte ya da yeterli sıklıkta kabul edilmemektedir.

Mahpusun kendi imkânlarıyla bu malzemeleri temin etmesi durumunda ise malzemelerin hapishaneye sokulması güvenlik gerekçesiyle engellenebilmektedir.

Engellilerin kişisel hareketliliğini destekleyen malzemelerin yeterli miktarda sağlanmamasının da bir sonucu olarak özellikle ortopedik engelliler olmak üzere birçok engelli mahpus kendi kişisel bakımını kendi başına yapamamakta ya da eksik yapabilmektedir. Buna rağmen kendi bakımını kendi yapamayan engelli mahpuslara kişisel bakım destek hizmetleri sunulmamaktadır.

Kişisel bakım desteğinde hapishane idareleri tarafından yeterince verilmediği için mahpuslar diğer mahpuslardan gönüllü ya da ücretli olarak destek almak zorunda bırakılmaktadır. Bu da beraberinde güvenlik ya da maddi suiistimal riskini doğurmaktadır. Ayrıca kendi bakımını arkadaşlarına yaptırmak zorunda bırakılmak bu kişilere duygusal ve psikolojik zararlar verebilir.

Engelli mahpusların, fiziksel ihtiyaçlarının yanı sıra, yaşamın farklı alanlarında maruz kaldıkları dışlanma ve zorluklar nedeniyle psikososyal desteğe ve fizik tedavi gibi rehabilitasyon hizmetlerine ihtiyaç duyduğu açıktır. Ancak Türkiye hapishanelerinde bu hizmetler yeterli düzeyde sunulmamaktadır.

5. İletişim ve Ziyaret Hakkı

İletişim gerek bilgiye erişim gerekse sosyal ihtiyaçların giderilmesi açısından oldukça temel ve ulaşılabilir olması gereken bir ihtiyaçtır. Ayrıca dış dünya ile iletişim, mahpusun toplumsal bağlarını koruması, psikolojik iyilik hâlinin sürdürülmesi ve yeniden topluma uyum sürecinin desteklenmesi bakımından hayati önem taşımaktadır. Bu çerçevede Türkiye hapishanelerinde de mahpuslara tanınmış bazı iletişim hakları vardır. Bu iletişim haklarının çok ciddi bir çoğunluğu sadece yeterli miktarda işitme ve görme yetisi olan, bedensel sakatlığı ve hareket kısıtlılığı olmayan ruhsal durumu gereği iletişim için ek bir düzenlemeye veya özel bir desteğe ihtiyaç duymayan mahpuslar dikkate alınarak tasarlanmıştır. Dolayısıyla iletişim hakkının düzenlenmesinde de diğer birçok hak ve ihtiyaç gibi bu kriterlere uymayan mahpusların dikkate alınmadığı söylenebilir ancak bu durum, iletişimin engelli mahpuslar için de çok temel bir ihtiyaç olduğunu değiştirmez. Ayrıca iletişim ihtiyacının direkt olarak insan psikolojisi, bilgiye erişim, eğitim ve insan bedenine olan etkisi düşünülürse engelli mahpusların iletişim ihtiyaçlarının giderilmesinin acil bir ihtiyaç ve hak haline gelmektedir.

Türkiye hapishanelerinde Adalet Bakanlığı tarafından mahpuslara sağlanan başlıca iletişim kanalları ziyaret hakkı,³⁶ mektup, faks ve telgraf alma ve gönderme hakkı, telefon hakkı ve kitap, broşür, gazete gibi yazılı materyallere ulaşma imkânı ve televizyon, radyo ve internetin sınırlı kullanımı³⁷ olarak sıralanabilir.

36 Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkında Yönetmelik, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?Mevzuat-No=8345&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi: 29 Ocak 2021)

37 Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik'in 74. Maddesi telefonla görüşme hakkını, 75. Maddesi radyo, televizyon yayınları ve internet olanaklarından yararlanma hakkını,

5.1. Ziyaret Hakkı

Engelli mahpusların ziyaret hakkının kullanılmasıyla ilgili en yaygın biçimde karşılaştığı sorun mahpusların ailelerinden oldukça uzak yerlerdeki hapishanelere yerleştirilmiş olmalarıdır. Bu durum ise mahpusun ailesinin uzak mesafeyi kat edebilecek ekonomik veya sağlık koşullarının olmaması sebebiyle mahpusun görüş hakkını oldukça az sıklıklarda kullanabilmesi ya da neredeyse hiç kullanamaması sonucunu doğurmaktadır. Ailelerin mahpusun bulunduğu hapishaneden binlerce kilometre uzakta yaşadığı örneklerle sıklıkla gözlemlenmektedir.

Özellikle yalnızca 3 adet bulunan R Tipi hapishanelerde yaygınca bulunan engelli mahpusların aileleri İstanbul, İzmir veya Elazığ'dan uzak bir yerde yaşıyorsa mahpusun ve ailesinin görüş haklarını kullanmaları oldukça zorlaştırılmaktadır.³⁸

Mahpusların görüş hakkını kullanmalarında karşılaştıkları diğer bir sorun görüş haklarının kullanmak için erişilebilir olmayan ortamları aşarak görüş odasına gitmeleridir. Hapishanelerdeki koğu dışındaki alanlar ve görüş odaları erişilebilir değildir. Bu nedenle, görüş hakkının hareket kabiliyeti kısıtlı veya hiç olmayan mahpuslar için erişilebilir tasarlanmadığı söylenebilir. Oysa olması gereken, hapishanelerin tüm alanlarının erişilebilir hâle getirilmesidir; böylece görüş hakkı herkes için eşit bir şekilde kullanılabilir bir hak olabilir.

5.2. Mektup Hakkı

Mektup hakkı mahpusların çok yaygın bir biçimde kullandığı bir haktır ancak özellikle kısmi ya da tamamen görme engeli bulunan, engeli nedeniyle yazı

---

76. Maddesi mektup, faks ve telgrafları alma ve gönderme hakkını düzenlemektedir. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2324&MevzuatTur=21&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi: 29 Ocak 2021)

38 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi 17.09.2019 karar tarihli Av- şar ve Tekin v. Türkiye kararıyla mahpusun ailesinden uzakta hapishanelerde bulunmasının adil yargılanma hakkının ihlali olduğuna hükmetmiştir. Bu çerçevede derneğimize mahpusların yaptığı başvurularda mahpuslara emsal oluşturabilecek kararlar beraber sevk talebinde bulunmayı önermekteyiz.

Avşar ve Tekin v. Türkiye, Başvuru no. 19302/09 ve 49089/12, Karar tarihi: 17.09.2019.

yazamayan veya engeli nedeniyle eğitime dahil edilmediğinden okuma yazma bilmeyen engelli mahpuslar olmak üzere bir grup engelli mahpus bu haktan neredeyse hiç yararlanamamaktadır. İmkânları engellilikleri dolayısıyla uygun olmayan fakat mektup hakkını kullanmak isteyen engelli mahpuslar ise ancak diğer mahpuslardan destek alarak mektup yazabilmekte ve yollayabilmektedir. Bu durum kişinin özel hayatının gizliliğine zarar verebilmektedir, yani engelli mahpuslar mektup yazma/alma hakları ile özel hayat gizliliği arasında bir tercih yapmaya zorlanmaktadır. Bu örnekler, mektup hakkının engelli mahpusların ihtiyaçlarına uygun şekilde düzenlenmediğini göstermektedir.

Mektup hakkının kullanılması ancak engelli mahpuslar için de erişilebilir olmasıyla mümkündür. Bu çerçevede öncelikle temel hedef, mektup hakkının tüm mahpuslar için nasıl erişilebilir kılınacağına dair çalışmalar yapmak olmalıdır. Örneğin görme engeli bulunan bir mahpusun bilgisayar kullanarak mektubunu hazırlayıp çıktısını alabilmesi sağlanmalıdır. Alternatif olarak, bazı mahpuslar için mektup hakkı etkin bir şekilde sağlanamıyorsa, diğer iletişim haklarının daha geniş bir biçimde tanınması ve uygulanması yoluna gidilebilir. Erişilebilirlik konusunda alternatifler özellikle teknolojinin ve yapay zekanın da gelişmesiyle oldukça çeşitlenebilir ancak öncelikle engellilere uygun iletişim biçimleri için yeterli çalışma yapılmalıdır.

5.3. Telefon Hakkı

Telefon hakkı da diğer iletişim hakları gibi engelli mahpusların ihtiyaçları gözetilmeden tasarlanmış bir haktır. Özellikle işitme ve konuşma engeli bulunan, hareket kabiliyeti kısıtlı olan mahpuslar başta olmak üzere birçok engelli mahpus, tüm mahpuslara tanınan telefon hakkından faydalanamamaktadır. Telefonun ile iletişim hapisanelerde genel olarak sadece sesli bir iletişim yoludur. Ancak 2021 yılında pilot olarak bazı hapisanelerde ACEP (Akıllı Teknolojilerin Ceza İnfaz Kurumlarına Entegrasyonu) projesi kapsamında “e-Görüş / görüntülü görüşme” sistemi kurulmaya başlanmıştır. 2024 yılı temmuz ayı verilerine göre projenin 164 hapisanede uygulandığını belirtilmiştir.³⁹ Ancak bu hak

39 <https://www.adalet.gov.tr/akilli-teknolojilerin-ceza-infaz-kurumlarina-entegrasyonu-projesi> (Erişim Tarihi: 24 Kasım 2025)

tüm mahpuslara tanınmamıştır, bazı suçlardan mahpus olanların görüntülü görüşmeden yararlanma hakları idarelerin kararlarına bırakılmıştır, ağırlaştırılmış müebbet mahpuslar ise görüntülü görüşme hakkından doğrudan mahrumdur. Telefon ve görüntülü görüşme hakkının kullanımı, telefonun bulunduğu yerin yüksekliğinden bulunduğu alana kadar birçok fiziki koşul nedeniyle bir grup engelli mahpus için oldukça zor ya da çoğunlukla imkânsız hale gelmektedir. Buradaki temel mesele sadece telefon hakkının mahpuslara uygun şekilde tasarlanmamış olması değildir. Aynı zamanda telefon hakkını kullanamayan mahpusların varlığının göz ardı edilmesi ve bu mahpusların iletişim ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri alternatiflerin geliştirilmemesidir. Oysa öncelikle yapılması gereken bu hakların engelliler için erişilebilir hale getirilmesidir. Eğer bazı mahpuslar bu hakkı kullanamıyorsa dışarıyla iletişim ihtiyaçlarını gidermek amacıyla mutlaka alternatif yöntemler yaratılmalıdır. Örneğin görme engelli bir mahpus mektup hakkını kullanamıyorsa daha uzun telefonla görüşme hakkı tanınmalıdır. Bu ve benzeri durumlarla ilgili bireysel çözümler yerine Adalet Bakanlığı alternatifler yaratarak engelli mahpusların iletişim haklarını kullanmasını sağlamalıdır.

5.4. Yazılı Materyaller

Hapishanelerde dışarıyla iletişimin diğer bir ayağı ise kitap, dergi, broşür gibi yazılı kaynaklardır. Bu yazılı materyaller hapishane kütüphanelerinde bulunabileceği gibi mahpuslara dışarıdan da yollanabilir. Yazılı materyalleri oldukça önemli kılan diğer bir özellik de mahpusların bilgiye erişim için neredeyse tek kaynaklarının yazılı materyaller olmasıdır. Dolayısıyla bu yolla mahpuslar hem iletişim kurmaya dair ihtiyaçlarını giderebilirler hem öğrenim süreçlerine nispeten devam ederler. Fakat yazılı materyaller de kısmi ya da tamamen görme kaybı olan mahpusların için erişilebilir değildir. Dolayısıyla bu mahpuslar için alternatif yollar üretilmeli, imkânlar sağlanmalıdır.

Yazılı materyallere alternatif olabilecek çeşitli yöntemler vardır. Bu yöntemlerden ilki sesli kitap kullanımını ancak bilindiği kadarıyla görme engellilerin Türkiye

hapishanelerinde sesli kitaba erişimleri de oldukça nadir karşılaşılan örnekler dışında rastlanan bir durum değildir. Bununla birlikte derneğimizin katkılarıyla iletişimde olduğumuz bir mahpusa Adalet Bakanlığı tarafından sesli kitap temin edilmesi⁴⁰ bu konuda olumlu bir örnek olmakla birlikte uygulamanın sistematik hale getirilmesi gerekmektedir. Bu konuda Adalet Bakanlığı'na yaptığımız bilgi edinme başvurusu ile Kültür ve Turizm Bakanlığının 5 adet sesli kitap CD'sini görme engelli mahpusların olduğu 41 hapishaneye 2020 yılında gönderdiği öğrenilmiştir.⁴¹

Engelli mahpuslar için bir diğer alternatif ise Braille alfabeli materyallerdir. Ne yazık ki Türkiye hapishanelerinde kaç Braille kitabın olduğuna, kaç mahpusun bu kaynaklardan faydalandığına dair bir somut bir veri bulunmamaktadır. Ancak erişilebilirlik bakımından genel durum ve Braille alfabeli kitapların sınırlılığı ve yüksek maliyeti dikkate alındığında hapishanelerde yeterli sayıda Braille alfabeli kitap olmadığı yönünde güçlü bir kanaat oluşmaktadır. Nitekim CTE, yaptığımız bir bilgi edinme başvurumuza cevaben Braille kitap konusunda "Adalet Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı iş birliğinde görme engelli hükümlü tutuklu bulunan ceza infaz kurumlarına ihtiyaçları doğrultusunda Braille alfabesiyle yazılan kitaplar gönderilmekte ayrıca sesli kitap çalışmaları da devam etmektedir." Yanıtını vermiştir, ancak somut bilgi verilmemiştir. Mahpus yakınlarının, engelli mahpuslara sesli kitap veya Braille alfabeli kitap göndermesi süreçlerinin nasıl ilerlediğine dair sorumuz ise cevapsız kalmıştır.

Yazılı materyalleri temin etme güçlüğü, engelli mahpusların temel haklarına erişimini de doğrudan etkilemektedir. Özellikle bu kişilerin hukuki bir süreç sonunda hapsedmeyle karşı karşıya oldukları düşünülürse hukuki bilgiye erişimlerinin önemli olduğu aşikârdır. Ayrıca derneğimiz engelli mahpuslardan, iddianamelerini ve mahkeme tutanaklarını anlamakta zorluk yaşadıklarına dair şikayetler de almaktadır. Bu durum yazılı kaynaklarla bilgiye ulaşma imkânı çok zor ya da imkânsız olan engelli mahpusların, yazılı kuralları okuyamazken,

---

40 Derneğimize 2019 yılı başında gelen bir mektupta Eskişehir H Tipi Ceza İnfaz Kurumunda bir mahpus sesli kitaba ulaştığını belirtmiştir.

41 Veriler 25.02.2025 tarihinde sesli kitaba dair derneğimiz tarafından yapılan bilgi edinme başvurusuna verilen 11.03.2025 tarihli Bilgi Edinme cevabından alınmıştır.

kuralları öğrenmekte ya da mevzuata erişmekte zorlanırken haklarını arama yollarını ne ölçüde kullanabileceklerine ilişkin ciddi kaygılar ortaya çıkarmaktadır.

5.5. Televizyon ve Radyo Kullanımı

Hapishanelerde belirli kısıtlamalar olmakla birlikte televizyon ve radyo kullanımına izin verilmektedir. Televizyon imkânından görme ve işitme engelliler, radyo imkânından ise işitme engelliler az faydalanabilmekte ya da bazen hiç faydalanamamaktadır. Ancak tıpkı mektup ve telefon hakkı gibi televizyon ve radyo kullanımı hakkı da alternatifleri geliştirilebilecek iletişim kaynaklarındandır. Örneğin kısmi görme engeli olan mahpusların daha büyük ekran televizyondan yararlanabilmesi, bu imkânı fiilen kullanılabilir hale getirebilir. İşitme engeli olan mahpuslar için eş zamanlı işaret dili çevirisi ya da altyazı seçenekleri olan yayınların erişilebilirliği arttıracığı açıktır.

“Ben %42 görme engellyim, toplamda ise %72 sürekli engellyim. Görme engelim yüzünden TV seyretmekte çok çok zorluk çekiyorum. Cezaevlerinde koşullara almamıza izin verilen TV'ler hep ufak ekranlı, biz kısmi görme engelliler bu ufak ekranlarda TV'de çıkan filmi veya herhangi bir programı izleme imkânımız olmuyor. Büyük ekranlı TV almamıza izin verilse en azından TV seyrederek zaman geçiririz. Cezaevindeki mahkûmun en büyük meşgalesi TV, bu da olmayınca zaman hiç geçmiyor.” (Zile M Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu)

6. Eşya Kullanımı

Hapishanelerde güvenlik sebebiyle kısıtlı bir şekilde eşya kullanımına izin verilmektedir. Hapishanede eşya kullanımı “Ceza İnfaz Kurumlarından Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelik”le⁴² düzenlenmiştir. Bazı temel eşyalar hapishane yönetimi tarafından karşılanmakta, bazılarını mahpus

---

42 <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=8344&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi: 24 Kasım 2025)

temin etmekte, ancak belirli sayı dışında eşyanın hapisanede bulundurulması ise yasaktır. Örneğin mahpusun yatak, yorgan ve çarşaf gibi temel ihtiyaçları hapisane idaresi tarafından temin edilmekte ve ailelerin getirdiği yatak, yastık ve nevresimler kabul edilmemektedir. Ancak kurum tarafından temin edilen eşyalar eskidiğinde yenileriyle değiştirilmesi gerekirken yatak ve yastık başta olmak üzere bu tip ihtiyaçların temininde sorun yaşandığı bilinmektedir.

Temin edilen eşyalar ise yine çok sıklıkla tek tip ve farklı bedensel özellikler ve ihtiyaçlara sahip kişilere uygun olmayan eşyalar olmaktadır. Ayrıca hangi eşyaların içeriye alınıp alınmayacağına dair de tartışılması gereken birçok konu vardır. Hapishanelerde eşya kullanımına dair yapılan düzenlemelerde hangi eşyanın zaruri olup olmadığına kararını, birçok engelli mahpusun en temel ihtiyacının temininin engellenmesi sonucunu doğurabilmektedir. Engelli mahpusların ihtiyaç duyduğu birçok eşyanın hapisane yönetimleri, Adalet Bakanlığı veya Sağlık Bakanlığınca temin edilmemesi yanında mahpusun kendi imkanlarıyla temininin de engellenmesi kişinin yaşam standartlarını düşürmektedir. Dolayısıyla da gerek hapsetmenin rehabilitasyon amacıyla gerekse insan haklarına uygun bir hapisane ortamı yaratılması yükümlülüğü ile çelişmektedir.

6.1. Engelli Mahpusların İhtiyaçları ve Eşya Kullanımı

Hapishanelerde eşyaların kullanımı ve teminine ilişkin düzenlemelerde de sağlamcı yaklaşım açıkça görülmektedir. Eşyaların kullanımı, yenilenmesi ve temini hakkında işletilen düzenlemeler, çoğunlukla engelli mahpusların özel koşullarına göre kişiselleştirilmesi gereken ihtiyaçlarını eksik düzenlemekte ya da bazen hiç düzenlememektedir. Bazı mahpuslar için hayati olabilecek uygulamalar ve ihtiyaçlar güvenlik gerekçesiyle yerine getirilmemektedir.

Bu çerçevede yönetmeliklerde yer almayan ancak özellikle engelli mahpusların kullanmak zorunda oldukları malzeme, medikal ürün, elektronik cihazlar ve benzeri eşyalar ancak doktor raporuyla verilmektedir. Ceza İnfaz Kurumlarında Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmeliğin 12. Maddesi⁴³

43 Madde 12 – (Başlığı ile Birlikte Değişik: RG-31/1/2023-32090)

Hükümler, koşu, oda ve eklentilerinde hekim raporuyla belgelendirilmek koşuluyla, sağlıkları için gerekli pro-

gereğince engelli mahpusların hekim raporunu alabilmesi için ancak doktorda rapora konu eşyaların “hayati öneme haiz zorunluluk”tan kaynaklandığına dair fikrin oluşmasıyla mümkündür. Ayrıca Ceza İnfaz Kurumlarında Barındırılanların Uluslararası Standartlarda İnsan Hakları Merkezli Sağlığa Erişimi ve Tedavileri, Tedavi Nedeniyle Nakilleri, Ceza Tehiri konulu genelgede⁴⁴ ise solunum cihazı, oksijen tüpü, ortopedik yatak, baston, tekerlekli sandalye gibi malzemeleri alabileceğini ancak kurumda güvenlik zafiyeti oluşturmayacağı konusunda idare ve gözlem kurulu kararının bulunması gerektiği belirtilmiştir.

Bu düzenlemelerde yer alan engellilerin bedensel özelliklerine göre kişiselleştirilmiş; yastıktan egzersiz araçlarına, elektronik cihazlardan özel protezlere kadar sıralanamayacak kadar çok sayıda ve çeşitte olan eşyaların hangisinin “hayati öneme haiz bir zorunluluk” olduğu ve “güvenlik zafiyeti” oluşturmayacağı yoruma açık bir konu olabilmektedir.⁴⁵ İlgili düzenleme hapiste tutulmanın özgünlüğünü ve bu özgünlük çerçevesinde engelli mahpusların koşul ve durumunu dikkate almadığı için bazı hak ihlallerine yol açabilmektedir. Nitekim daha önce CİSST’in de dahil olduğu bir süreçte tek eli olan bir mahpusun protez el talebi talebin estetik kaygılarla olduğu iddiasıyla reddedilmiştir.⁴⁶ Özellikle R Tipi dışındaki hapisanelerde olmak üzere tüm hapisanelerde yaşayan mahpusların çoğu temel ihtiyaçlarını tek başına gidermek zorunda olduğu göz önünde bulundurulursa, bu talebin estetik amaçlı değil bir zorunlu ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır. Tek kolu olan bir mahpus elbette ihtiyaçlarının ciddi bir kısmını karşılayabilir fakat buradaki temel konu hangi mahpusun hangi ihtiyacını karşılayıp karşılamayacağı ve dolayısıyla protez ele/kola ihtiyaç duyulup duyulmayacağının kararını ancak o kişi kendisi ve özel durumu aydınlatabilir. Dolayısıyla mahpusların bu minvalde başvurularında kendi özel durumları ve hapisane koşullarının göz önünde bulundurulmaması ciddi hak ihlallerine sebep olabilmektedir.

---

tez, ortopedik boyunluk, ortopedik yatak, solunum ve işitme cihazları, baston, tekerlekli sandalye ile kurum ve kişi güvenliği açısından sakıncası bulunmayan benzeri medikal eşyaları bulundurulabilir. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=83344&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi: 24 Kasım 2025)

44 <https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2212020114623172%20genelge.pdf> (Erişim Tarihi: 24 Kasım 2025)

45 Berivan Korkut, *Türkiye’de Hasta Mahpus Olmak*, s.33.

46 Sağ eli bilekten kesik H.Y. protez el taktırmak için mahpus iki yıl uğraştıktan sonra CİSST’in bu konuda yaptığı başvuruya 08.01.2016 tarihinde gelen cevapta yukarıda belirttiğimiz 120. Maddenin 3. Fıkrası gerekçe gösterilerek, bu protezin estetik amaçlı olduğu belirtilerek, mahpusun isteği reddedilmiştir.

Bir diğer sorun ise engelli mahpusların kullanmak zorunda olduğu cihazlara ve araçlara ulaşmada sıkıntı yaşamamasından kaynaklanmaktadır. Engelli mahpusların oldukça elzem olan eşyaları alması için dahi heyet raporu bir ön koşul olarak düzenlenir. Heyet raporu için hastaneye sevk edilmeleri gereken mahpusların önce revire çıkma, sonra da eğer hastaneye sevk onayı verilirse hastaneye sevki için bekleme sırasında aylarca sürebilen çok aşamalı süreç sözü konusu olabilmektedir. Bu sebeple heyet raporunu ön koşulu olarak belirleyen düzenleme, engelliler için oldukça temel olabilecek eşya ve malzemelere erişimi zorlaştırabilmektedir.⁴⁷ Bunların yanında derneğimize yapılan başvurularda karşılaştığımız eşya kullanımı ve teminine dair mahpuslar tarafından aktarılan sorunlar şunlardır:

Hapishane yönetimi tarafından temin edilen yatak ve yastıkların tek tip ve kullanışsız olması nedeniyle mahpuslar fiziksel rahatsızlıklar yaşamaktadır. Oysa özellikle yatakta uzun zaman geçirmek durumunda olan hasta mahpuslar ve bedensel engelleri dolayısıyla kendi özel ihtiyaçlarını karşılayacak engelli mahpusların ortopedik ve kişiselleştirilmiş yatak ve yastıklara ihtiyacı vardır. Hapishanelerde uzun süre kalan mahpusların yatak ve yastık ihtiyacı karşılanmadığında bel ve boyun fıtığı rahatsızlığı yaşamaya ya da zaten yaşamakta oldukları sıkıntılıların derinleşmesi mümkündür.

Kısmi görme engelli bulunan mahpusların gözlük ihtiyaçları hapishane doktorunun raporuyla SGK'nın ilgili düzenlemeleri ışığında ancak belirli sıklıklarda alınabilmektedir ancak gerek mahpusun ihtiyacına uygun olmayan gözlüğün temin edilmesi durumunda gerekse mahpusun ilgili düzenlemeler gereğince belirlenen zaman aralığının geçmemesine rağmen farklı bir gözlük ihtiyacı gelişen mahpusun gözlük temin etmesi mümkün olmamaktadır. Ayrıca bazı göz rahatsızlığı nedeniyle mahpusun güneş gözlüğü kullanması veya büyüteç gibi okumaya yardımcı bir alet kullanması gerektiğinde de doktor raporuna rağmen bu talepler karşılanmamakta ve alternatif olarak mahpusa başka bir çözüm sunulmamaktadır.

---

47 A.g.e., s. 34.

Duyuma kaybı olan engelli mahpusların işitme cihazı ihtiyaçları da tıpkı gözlük ihtiyacı gibi ulaştırılması zor prosedürlere sonra erişilebilir olmakta ve kişinin işitme cihazına erişimine kadar geçen süreler oldukça uzun olabilmektedir.⁴⁸

7. Ekonomik Zorluklar

Engellilerin ekonomik açıdan dezavantajlı durumda olmaları tesadüfen oluşmuş bir durum değildir. Çoğu iş imkânı engellilerin koşullarına uygun tasarlanmamakta veya işin koşulları engellilere uygun olsa bile engellilerin istihdama erişimi çeşitli nedenlerle engellerle sınırlandırılmaktadır. Engellilerin yaygın olarak ekonomik açıdan dezavantajlı olmaları, ekonomik bağımsızlığın kazanılamaması, yoksulluk riskinin artması ve engellilerin zaten düşük olan kamusal hayata katılım oranlarının daha da sınırlandırılması gibi birçok ciddi sonucu beraberinde getirmektedir.

Bahsedilen durumların ciddi bir kısmı Türkiye hapishanelerinde kalan engelli mahpuslar için de geçerlidir. Zira mahpuslar hapishane işyurtlarında çok farklı işkollarında çalışmaktadır: Endüstriyel işkollarında mobilya, tekstil, alüminyum, matbaa, unlu mamuller; el işi ürünleri işkollarında ahşap oymacılığı ve hediyelik eşya, çinicilik, dokuma; tarım ve hayvancılık ürünleri işkollarında besicilik, hayvansal gıda, seracılık; inşaat ve onarım işleri; hizmet sektöründen oto yıkama, kesimhane, kantar, kuaför, çamaşır yıkama ve kurutma ve uygulamalı sosyal tesis işletmeciliğinde ise restoran, sosyal tesis, misafirhane, kantin işletmeciliği ve benzeri birçok işkolları mevcuttur.⁴⁹ İstisnalar olmakla birlikte bahsedilen

---

48 Kitabın genelinde olduğu gibi bu bölümde de yaygın biçimde iletişimde olduğumuz mahpusların derneğimize yaptığı başvurulardan yola çıkarak bazı sorunları sıralamaktayız. Ancak çok çeşitli engellilik türleri ve birçok ihtiyaç olması sebebiyle kitaptaki diğer birçok başlık gibi eşya kullanımına dair sorunların sadece bunlardan ibaret olmayacağı söylemek güç değildir. Dolayısıyla yine bu bölümde de engellilik meselesinin yaygınlığı ve içeriğinin genişliğini vurgulamak, engelli mahpusların gerek eşya kullanımına gerekse kitaptaki diğer ihtiyaç ve sorunlarının sayılanlardan çok daha fazla olabileceğinin altını çizmek isteriz.

49 Tayfun Koç, *Türkiye'de İşçi Mahpus Olmak*, TCPS Kitaplığı, 2016, s. 73-84. <https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2025/07/turkiyede-isci-mahpus-olmak-2016.pdf> (Erişim Tarihi: 24 Kasım 2025)

işlerin ciddi bir çoğunluğunda engelli mahpusların üretime dahil olma ihtimali düşüktür. Açık hapisane gibi çalışmanın mümkün olduğu koşullarda da engelli mahpuslar kendi engellilik durumuna uygun olmayan, fiziksel olarak oldukça zorlayıcı işlerde çalışmak zorunda bırakılabilmektedirler.

Bu durumlar hapishaneye girmeden önce de çoğunlukla ekonomik durumu iyi olmayan engelli mahpusların hapishaneye girdikten sonra ekonomik soruların derinleşmesi sonucu doğurmaktadır. Mahpuslar musluk suyu ve aydınlatma dışında tüm masraflarını kendilerini karşılamakla yükümlüdür. Yani gıda ihtiyaçları, televizyon, buzdolabı gibi elektrikli aletlerin elektrik faturaları, temizlik malzemelerinin büyük bir kısmı, içme suyu ve giysi gibi ihtiyaçların neredeyse tamamını karşılamak mahpusa yüklenmiş bir sorumluluktur. Buna ek olarak engellilikleri dolayısıyla farklı beslenme biçimlerine, farklı giysilere ya da medikal ürünlere ihtiyacı olan mahpusların maddi yükünün daha fazla olacağı açıktır.⁵⁰

Hapishanelerde mesleki eğitim kursları düzenlenmekte; bu kurslarla mahpusların ekonomik gelir elde edebilecekleri meslekler, beceriler edinmesi amaçlanmaktadır. Ancak mesleki eğitim kurslarının da çoğunluğu tüm engelli mahpuslar için erişilebilir ve kapsayıcı değildir.

Sonuç olarak çalışma olanakları olmadığı ve engelli aylığı gibi kaynakların yetersizliği sebebiyle mahpuslar maddi destek almak için ailelerinin desteğine başvurmaktadır. Ancak ihtiyaçlarının kişiselliği gereği daha fazla masrafı olabilen engelli mahpusların, ailelerinin de gelir düzeylerinin düşük olması veya ailelerinden destek alamamaları durumunda ekonomik olarak zorlanacakları söylenebilir. Bu çerçevede özellikle engelli mahpusların da erişebileceği iş imkânlarının artırılması, böylece engelli mahpusların ekonomik olarak desteklenmesi gerekmektedir.

---

50 Mustafa Eren, Yusuf Engin, *Türkiye'de İşçi Mahpusların Güncel Durumu- Aralık 2018*, TCPS Kitaplığı, 2018. <https://cisst.org.tr/turkiyede-isci-mahpuslarin-guncel-durumu-2018/> (Erişim Tarihi: 24 Kasım 2025)

8. Engelli Mahpusların Hukuki Hakları ve Erişim Sorunları

Engelliler adalet sisteminin bazı aşamalarında dezavantajlarla karşılaşmaktadırlar. En temel sorunlardan biri, hukuk düzeninin ceza ehliyeti olan herkesi yargılayıp cezalandırabilmesinin temeli olan kanunların herkes tarafından bilinmesi gerektiği anlayışına dair de bir sorunun bulunmasıdır. Hukuki düzenin oldukça önemli parçaları olan yazılı mevzuatın birçok engelli için erişilebilir olmadığı açıktır. Oysa kanunları anlayabilecek koşulların yaratılmadığı şartlarda engelli kişiler kanunu ihlal eden bir eylemde bulduklarında kanunlara erişilebilir olan kişilerle aynı koşullarda, aynı cezalarla cezalandırılmaktadırlar. Burada vurgulanması gereken nokta engelli kişileri direkt olarak ceza ve ceza infaz hukukunun dışında tutmanın değil, hukukun bu kişiler için de diğer tüm kişiler gibi erişilebilir olmasının gerekliliğidir.

Bu çerçevede engellilerin adalete erişimde ihtiyaç duydukları özel destek sağlanmadığı takdirde direkt ya da dolaylı olarak ayrımcılığa yol açmaktadır. Özellikle uygulamada çok daha doğrudan birçok ayrımcı muamele bulunmaktadır. Örneğin gerek kolluk kuvvetlerine gerekse Adalet Bakanlığı'nın personeline engelli kişilerin bedensel ve bilişsel özel ihtiyaçlarının öğretildiği kapsayıcı eğitim ve hassasiyetin aktarılmadığı durumlarda emniyet görevlileri, infaz koruma memurları ve diğer temasta olunan personeller engelli kişilere karşı anlayışsız ve kötü muamele içeren davranışlara zemin hazırlayabilmektedir.

İşitme, konuşma ve görme engeli bulunan kişiler için uygun araçlar ve yöntemler aracılığıyla iletişim kurulmadığı takdirde bu kişiler kuralları, kendilerine yöneltilen açıklamaları ve suçlamaları anlamakta güçlük çekeceklerdir. Bu sebeplerle kural ve düzenlemelerin erişilebilirliğinden itibaren hukuk sisteminin işletildiği tüm mekanizmalarda mahpusların özel ihtiyaçlarına uygun niteliklerde çeviri desteği, hukuki danışmanlık ve benzeri uygulamaların sürekli erişilebilir nitelikte

işletilmesi adalete erişimin herkes için eşit bir düzlemde yürütülebilmesi için hayati önemdedir.⁵¹

Öte yandan eğitim sisteminin engellileri gözetmeyen yapısı düşünüldüğünde okuma yazma bilmeyen engelli sayısının genele oranla çok daha yüksek olduğu söylenebilir. Okuma yazma bilmeden yargılanmanın kendisi de çok sayıda hak ihlaline sebep olabilir. Aynı kişiler hapsedildiklerinde haklarını aramaktan, gerekli talep ve başvurularda bulunmaktan, hak ihlallerine ve ayrımcılığa karşı hukuki adımlar atmaktan gerek okuma yazma bilmemek gerekse okuma yazma öğrenmiş olsalar bile engelleri sebebiyle ilgili konularda bilgiye erişimin zorluğu dolayısıyla mahrum kalabilir.

Engelli mahpuslar haklarını arama yollarını bilseler dahi çeşitli çekincelerle ilgili hukuki yollara başvurmaktan kaçınabilmektedirler. Özellikle hapishane personelleri tarafından kötü muamele, ayrımcılık ve benzeri davranışlara maruz kaldıklarında bu konuda gerekli hukuki yollara başvurduklarında disiplin cezası almaktan ya da hapishane personelinin kötü muamelesinden çekinmektedirler ve bu sebeple başvurularda bulunmamaktadırlar.

---

51 Özel İhtiyaçlara Sahip Mahpuslar Üzerine El Kitabı, s. 45.

BÖLÜM 4

Ç. Sonuç ve Öneriler

1. Sonuç

“(a) Birleşmiş Milletler Şartı’nda ilan edilmiş olan ve insanlık ailesinin tüm mensuplarının doğuştan sahip oldukları onuru, değeri, eşit ve devredilmez hakları dünyada özgürlüğün, adalet ve barışın temeli olarak kabul eden ilkeleri anımsayarak,”⁵²

Türkiye’nin de tarafı olduğu Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi’nin Başlangıç kısmındaki ilk fıkra yukarıda alıntılındığı gibidir. Bu metinde ve diğer birçok insan hakları metninde olduğu gibi her insanın doğuştan sahip olduğu onuru, değeri, eşit ve devredilemez haklarının önemi sıklıkla vurgulanmaktadır. En temel hak olan yaşam hakkının tesisi hiçbir zaman sadece kişilerin yaşıyor olması üzerine kurulmamıştır. Aynı zamanda yaşam hakkı, yaşamın onurlu ve değerli olması gerektiğinin ve yaşam hakkının tamamlayıcısı olan birçok

---

52 <http://www.ktood.org/BM-engelli-haklari-yasasi.pdf> (Erişim Tarihi: 17 Şubat 2021)

devredilemez hakkın varlığının tesisiyle mümkündür. Bu nedenle, Türkiye'de engellilerin ve dolayısıyla hapisanelerdeki engelli mahpusların yaşam hakları sadece yaşıyor olmak üzerinden kurulamaz. Yaşam hakkını da güvence altına alan diğer hakların tesisi ve bu kişilerin yaşamlarının değerli ve onurlu olduğu tanınmak zorundadır. Hapsetmek, hapis cezasına çarptırılmak kişileri bu hak ve ihtiyaçlardan yoksun kılamaz, onurlu ve değerli yaşam hakkı kişilerin doğuştan sahip oldukları bir haktır.

“Özgürlükten yoksun bırakarak hapsetmenin kendisi bir cezadır. Bu nedenle, hükümlü mahpuslara uygulanan rejim hapsetmenin doğasında var olan sıkıntıyı daha da ağırlaştırmamalıdır.”⁵³

Hapsetmenin bir cezalandırma yöntemi olduğu modern devletlerde, hapisanelerin kendi koşullarının kötü olması gibi ayrı bir cezalandırma yöntemi haline gelemmez. Engelli mahpusların hakları, hapisanelerde yalnızca hayatta kalmaları üzerinden ölçülemez. Bu kitapta ayrıntılı biçimde ortaya konulduğu üzere, hapsetmenin amacı kişilerin sağlık hizmetlerine erişimini, sosyal, ekonomik, psikolojik ya da kişisel gelişim olanaklarını ortadan kaldırmak değildir. Kişinin kapatılmış olması zaten cezanın kendisidir; bunun ötesine geçen her türlü kısıtlama cezalandırmanın amacını aşarak hal ihlaline dönüşür.

Engelliler, Türkiye'de yaşamın her alanında olduğu gibi hapisanelerde de ayrımcılığa uğramaktadır. Taraf olunan birçok insan hakları ve engelli hakları sözleşmelerinin engellilere ilişkin hükümleri tam olarak uygulanmamaktadır. Kişilerin değerli ve onurlu bir yaşam sürmeleri engellenmekte, kişiler talep ettiğinde dahi temel haklarına erişimleri sistematik biçimde engellendiği görülmektedir. Unutulmamalıdır ki engelli hakları insan haklarıdır. Ayrımcılık yasağı engelli kişiler için de uygulanması gereken bir ilkedir. Başta değerli ve onurlu bir yaşam hakkı, adil yargılanma hakkı, özel hayata saygı hakkı, eğitim hakkı olmak üzere temel hak ve özgürlükler engellilerin ve dolayısıyla engelli mahpusların da doğuştan sahip oldukları haklarıdır.

⁵³ Avrupa Cezaevi Kuralları 102. Madde yukarıda alıntılanıldığı gibidir. <https://rm.coe.int/cm-revision-of-epr-01072020-tr/1680a09978> (Erişim Tarihi: 24 Kasım 2025)

2. Öneriler

Kitapta bahsedilen birçok sorun, ihtiyaç ve koşulların iyileştirilmesine yönelik önerilerimiz aşağıda sıralanmıştır.

1. Öncelikle konu hakkındaki anlayış ve bilincin karar vericiler düzeyinde değişmesi gerekmektedir. Bu amaçla kanun koyucuları bilgilendirmek ve konuyla ilgili kamuoyu yaratmak gerekmektedir. Çünkü engelliler ve ihtiyaçları konusunda yeterli hassasiyet gelişmediği sürece çözümler yetersiz ve geçici olacaktır.
2. Çözümler geliştirilirken mutlaka tüm engellilik türlerinin ihtiyaçlarının giderildiğinden ve çözümlerin yeterince kapsayıcı olduğundan emin olunmalıdır.
3. Türkiye hapishanelerinde engelli mahpuslara ve hapishanenin genel koşullarına dair bilgi ve sayısal veriler kamuya açık olmalıdır. Ayrıca Adalet Bakanlığı nezdinde hangi kişilerin nasıl engelli olarak belirlendiğine dair kriterler gözden geçirilmeli, güncellenmeli ve kamuoyuyla paylaşılmalıdır.
4. Engellilerin ihtiyaçları, sorunları ve hakları konuşulurken ilk muhatap her zaman engellilerdir. Engellileri doğrudan ilgilendiren karar ve düzenlemelerde engellilerin ve onları temsil eden örgütlerin etkin katılımı sağlanmalıdır. Engelli mahpusların sorun ve ihtiyaçlarının, onları dinlemeden ve katılımlarını sağlamadan çözüme kavuşturulması mümkün değildir.
5. Kamusal alanlarda ve dolayısıyla hapishanelerde engellilerin hareket kabiliyetini kısıtlayan, erişilebilir olmayan tüm mekânlar acilen erişilebilir hale getirilmelidir. Kamusal hizmetler engellilerin için de vardır ve engellilerin de kamusal hizmetlere ihtiyaçları vardır.
  - a. Tüm mekânlar merdivensiz, merdiven varsa rampalı ve dayanaklı hale getirilmelidir. Bunun zor olduğu mekânlarda mutlaka asansörler bulunmalıdır.

- b. Tüm mekânlarda hissedilebilir zemin şeridi olmalıdır.
- c. Banyo, tuvalet ve lavabolar engellilerin ihtiyaç ve koşullarına uygun hale getirilmelidir.
- ç. Hapishaneye giriş ve çıkış aşamasında ve hapishane içerisindeki bütün güvenlik uygulamaları ve kontrolleri engelli mahpus, avukat ve ziyaretçilerin ihtiyaç ve koşulları gözetenilerek düzenlenmeli ve uygulanmalıdır.
6. Engelli mahpuslar, gerek sayısal verilere yansıması gerekse ihtiyaç duyulan özel hizmetin sağlanabilmesi amacıyla hapishane girişlerinde engelleri ve kendi özel ihtiyaçlarına dair bilgileri verme ve bu açıklamalar çerçevesinde hapishane içerisinde faydalanabileceği özel hizmet ve koşullar hakkında bilgi alma hakkına sahip olmalıdır.⁵⁴ Mahpusların engelleri ve özel ihtiyaçları konusunda yetkili mercilere bilgi verdiği durumlarda ilgili mahpuslar için kişiselleştirilmiş, hapishane koşullarını eşit, adil ve insan haklarına saygılı bir perspektifle yeniden gözden geçiren çalışmalar yürütülmelidir. Bunun yanında engelli mahpusların ihtiyaç duydukları özellikle sağlık hizmeti olmak üzere tüm destek tip ve seviyelerinde ihtiyaçların giderilmesine dair uzun vadeli ve sistematik programlar düzenlenmelidir.
7. Çoklu ihtiyaçları olan engelli mahpuslar için kapsayıcı ve zaman bakımından gecikmeksizin işleyen çözümler getirilmelidir.
- a. Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası alan engelli mahpuslar tek başlarına kalmamalıdır.
- b. Başka bir dilde işaret dili bilen yabancı mahpuslar için ilgili işaret dilinin tercümesi için imkânlar yaratılmalıdır.
- c. Engelli bir öğrenci mahpus için gerek kitap vb. kaynaklar gerekse sınavlar erişilebilir hale getirilmelidir.
- ç. Engelli ve LGBTİ+ mahpusların özel ihtiyaçları dikkate alınmalı;

---

⁵⁴ Özel İhtiyaçlara Sahip Mahpuslar Üzerine El Kitabı, s. 50.

güvenlikleri, sağlık hizmetlerine erişimleri ve onurlu yaşam koşulları sağlanmalı, cinsel şiddet ve ayrımcılığa maruz kalmamaları için özel önlemler alınmalı ve gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

d. İnsan hakları, evrensel hukuk ilkeleri ve kamu vicdanı ölümcül hastalığa yakalanan, ağır hasta ve engelli olan mahpuslar konusunda daha açık ve daha az yoruma yer bırakacak yasal düzenlemeleri zorunlu kılmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü hastalık, hastalığın neden olduğu sorunlar ve gündelik yaşantıya etkisinin hastaya özgü ve gerçeğe yakın değerlendirilmesini mümkün kılmak amacıyla, "ICF" kısaltmasıyla kullanılmak üzere "İşlevsellik, Yeti yitimi ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırması"nı geliştirmiş ve devletlerin sağlık otoriteleri de bu sınıflamayı onaylamıştır. ICF mahpuslarda hastalık, sağlık durumu ve gereksinimleri belirlemek, çelişkileri ve tartışmaları gidermek için kullanılabilir bir sınıflama modelidir. Aksi durumda yetkinin keyfi kullanıldığı ve bilimsellik taşımadığı iddialarının önüne geçmek olanaklı değildir. ICF, Türkiye hapisanelerindeki engelli mahpusların sağlık durumlarının değerlendirmesi aşamalarında da temel bir sınıflandırma modeli olmalıdır.⁵⁵

8. Türkiye hapisanelerindeki yoğunluk acilen azaltılmalıdır. Arttırılmış kapasitelerin bile çok üstünde doluluk oranlarına sahip hapisane ortamlarından olumsuz etkilenen ilk gruplar engelliler ve hasta mahpuslar olacaktır. Ayrıca hapisanelerin kalabalık olması hava kalitesinin düşüklüğünden ortamların kirliliğine kadar birçok kötü sonuç da yaratmaktadır.
9. Hapisanelerde hijyenik yaşam koşullarının tüm mahpuslar için sürekli ve düzenli bir biçimde sağlanabilmesi adına:

a. Tüm mahpuslara yeterli ve etkili temizlik malzemeleri düzenli ve

---

⁵⁵ İşlevsellik, Yetiyitimi ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırması, Dünya Sağlık Örgütü, 2001. https://www.who.int/standards/classifications/international-classification-of-functioning-disability-and-health?utm_source=chatgpt.com, (Erişim Tarihi: 24 Kasım 2025)

ücretsiz olarak sağlanmalıdır.

b. Banyo, tuvalet ve lavabo sayıları artırılmalı ve tamamen herkes için erişilebilir olmalıdır.

c. Düzenli olarak sıcak suya erişim sağlanmalıdır.

ç. Kendi bedensel temizliğini, giysilerinin temizliğini ve bulunduğu ortamın temizliğini sağlamaya elverişli olmayan bedensel koşullara sahip engelli mahpuslar için tüm hapisanelerde destekleyici uygulamalar geliştirilmeli ve ihtiyacı olan tüm mahpuslara sağlanmalıdır.

10. Hapishanelerde ısıtma, ortam sıcaklığı ve havalandırmaya dair tek tip çözümlerden vazgeçilmelidir. Bu çerçevede mahpus başına düşmesi gereken alan hesaplamalarında hapisanenin bulunduğu coğrafyanın hava koşulları, metreküpe düşen hava miktarı ve tüm bunların yanında kişilerin özel hava koşullarına dair özel ihtiyaçları dikkate alınmalıdır.⁵⁶ Özellikle havalandırma kullanamayan engelli mahpusların durumu düşünüldüğünde hapishane kapalı alanındaki hava kalitesine dair düzenli ölçümler yapılmalı, hava kalitesi sağlıklı bir seviyede tutulmalıdır. Isıtma ve soğutma koşulları için çözüm bulunmadığı durumda ise bu konuda hassas olan mahpuslara alternatif çözümler yaratılmalıdır.

11. Hapishane içindeki mekânların ışıklandırılması görme engelli mahpuslar da dahil olmak üzere tüm mahpuslar için yeterli olmalıdır. Tüm mahpuslara uygulanmadığı takdirde ihtiyacı olan mahpuslar için alternatif aydınlatma koşulları yaratılmalıdır.

12. Engelli ve hastaların karşılanabilir ihtiyaçları konusunda hayati önemde zorunluluk değil, kişilerin onurlu, değerli ve kaliteli yaşam koşullarına sahip olması bir ölçüt olarak dikkate alınmalıdır. Bu çerçevede ilgili protokol ve genelgeler yeniden düzenlenmeli, düzenlenirken bilim insanları ve engellileri temsilen engelli hakları alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarından görüş alınmalıdır. Karşılanması ısrarla kabul edilmeyen ihtiyaçlarla ilgili

⁵⁶ Berivan Korkut, *Türkiye'de Hasta Mahpus Olmak*, s. 36-40.

mahpusların kendi koşullarıyla bu ihtiyaçlarını karşılamasına izin verilmeli, engelli mahpusların medikal eşyalarının hapishanelere alınmasına dair daha kapsayıcı ve olumlu düzenlemeler yapılmalıdır.

13. Hapishanelerde kişi sayısı fark etmeksizin 24 saat hekim, hastane sevkleri için yeterli sayıda personel, ambulans ve ring aracı bulundurulmalıdır. Ceza infaz sisteminde sağlık hizmetlerine ve sağlığa erişime dair düzenlemeler yeniden düzenlenmeli ve gerek düzenlenmesi gerekse uygulanması aşamasında meslek örgütleriyle iş birliği içinde olmalıdır. Hapishane hekimliği, hastaneye sevk, randevu sistemleri, ring araçları ve acil durumlarda hastaneye sevke dair bürokratik uygulamalar kolaylaştırılmalı, sağlık ihtiyaçlarının en temel ihtiyaçlar olduğunun bilinciyle hareket edilmelidir. Ayrıca başta ring araçları olmak üzere, hapishane revirine giden yol, hastanelerdeki bekleme ve muayene odalarının erişilebilir, yeterli büyüklükte, sağlıklı iklim koşullarına sahip yerler olarak düzenlenmesine dikkat edilmelidir.
14. Nihai amaç tüm hapishanelerin tüm engelli mahpusların koşulları için yeterli olmasıdır. Bunun zaman alacağı aşikârdır ancak yeni hapishaneler engelli mahpuslar gözetilerek inşa edilmeli, var olanlar da yeniden düzenlenmelidir. Tüm hapishanelerin koşullarının yeterli seviyeye getirilmesi çok uzun bir zaman alabileceğinden bu süre boyunca özel hizmet ve koşullara ihtiyacı olan mahpusların kalması için Türkiye'nin her bölgesine R Tipi hapishaneler yapılmalı, kalabalığı arttırmayacak biçimde kapasiteler artırılmalıdır. Ayrıca her ne kadar R Tipi hapishanelerin koşulları nispeten iyi olsa da yeterli olmadığı aşikârdır. Bu sebeple R Tipi hapishanelerin anlayışında da yeni düzenlemeler olmalı, daha kapsayıcı ve yeterli hapishaneler oluşturulmalıdır.
15. Görüş hakkı tüm mahpuslar için kolaylıkla kullanılabilir bir hak olmalıdır. Mahpusların haklarını kullanabilmeleri için ailelerinin yaşadığı bölgeye yakın hapishanelerde bulunması oldukça önemli bir ihtiyaçtır. Ailelerinden binlerce kilometre uzakta hapishanede kalan mahpusların aileleri gerek ekonomik gerekse bedensel olarak düzenli olarak yapılan binlerce kilometrelik ulaşımın yükünü taşıyamamaktadır. Ayrıca görüş yapılan odalar engelli mahpuslar için

erişilebilir olmalı, mahpusların görüşe gelen engelli yakınlarının hapishaneye giriş aşamaları da kişilerin ihtiyaç ve koşullarına göre uygulanmalıdır.

16. Mahpusların kullandığı en yaygın iletişim haklarından biri olan mektup hakkını kullanamayacak engelli mahpuslar için alternatif yöntemler geliştirilmelidir. Gerekirse engelli mahpuslar için mektuplarını yazabilecek bir iş tanımı oluşturulmalıdır. Bu mümkün değilse mektup hakkını kullanamayan mahpuslara kullanabildiği alternatif iletişim yöntemleri yaratılmalı ya da var olan diğer iletişim haklarının süresi mektup hakkını kullanamayanlar için daha uzun tutulmalıdır.
17. Telefon hakkını kullanamayan mahpuslar için alternatif iletişim yöntemleri hak olarak sağlanmalı ya da halihazırda var olan ve mahpusun kullanabildiği iletişim haklarındaki süreleri uzatılmalıdır.
18. Mahpusların faydalandığı yazılı materyaller tüm mahpuslar için erişilebilir olmalıdır. Bu çerçevede gelişen teknolojiyle sesli kitap arşivleri oluşturmak hiç zor olmayan bir alternatiftir. Bunun dışında ayrıca Braille alfabeli kitaplar da tüm hapisanelerde bulunmalıdır. Bu erişilebilir olan materyaller için de mutlaka özellikle ceza infaz sistemini ilgilendiren kanunlar olmak üzere gerekli tüm mevzuatlar, hapisane kuralları ve genel işleyişe dair bilgilendirici metinler de bulunmalıdır.
19. Televizyon ve radyo kullanımında engelli mahpusların da ihtiyaçları gözetilmelidir. Özellikle hapisanelere belirli bir ekran ölçüsünden büyük ekranlı televizyonların sokulmaması kısmi görme engeli bulunan birçok mahpus için sorun yarattığından büyük ve parlak ekranları olan televizyonların da koşullara sokulmasına izin verilmelidir. Ayrıca duyma engeli olan mahpuslar için televizyonlarda eş zamanlı işaret dili çevirisi yapan kanalların varlığı da koşulların iyileştirilebileceği örneklerdendir.
20. Hapisanelerde mahpuslara sunulan iş imkânları ve mesleki eğitim kursları tamamı sadece fiziksel yeteneklere dayalı olmamalıdır. Fiziksel olarak

üretimde bulunamayacak birçok mahpus fikri ya da teknolojik üretimlerde de bulunabilir. Böylelikle bedensel hareketliliği az olan ya da hiç olmayan mahpuslar da bu iş imkânlarından ve kurslardan faydalanabilecektir.

21. Engelli aylığına erişimde karşılaşılan zorluklar giderilmelidir. Bir hakkı hak yapan sadece varlığını değil aynı zamanda ulaşılabilir olmasını da gerektirir. Dolayısıyla engellilerin iş imkânları sebebiyle yaygın biçimde ekonomik olarak güçlü olmadığı da düşünülürdüğünde engelli aylığına ulaşmak oldukça kolay olabilmelidir. Bu çerçevede hastaneye sevkten heyet sağlık kurulu raporuna uzun bürokratik süreçlerden Sosyal Yardımlaşma Dayanışma Vakıflarına kadar tüm aşamalarda zorluk ve sorun teşkil eden meseleler konusunda bakanlıklar düzeyinde genel bir çözüme gidilmelidir.

a. Yaygın olarak engelli mahpusların karşılaştığı ikametgâh ve vasi sorunları uygulamada genel bir çözümle son bulmalıdır.

b. Engelli aylığı alma aşamasında mahpusların ciddi bir kısmının karşılaştığı diğer bir sorun olan vasiyle ilgili sorunlara hukuki çözümler bulunmalıdır.

c. Kişilerin heyetlerce engellilik derecelerinin %39'lara düşürülmesi gibi hukuksuz ve bilimsel olmayan uygulamalardan vazgeçilmelidir.

ç. Engelli aylığının alt sınırı olan %40 engellilik düşürülmelidir. Engellilik oranı %40'ın altında olup engellilikleri sebebiyle ekonomik kazanç elde edemeyen ciddi bir kesim vardır. Zaten hapisaneler düşünülürdüğünde %40'lık alt sınır çok daha düşük olmalıdır çünkü çok az sayıda iş imkânının olduğu hapisanelerde engelliler hiçbir iş yapamamaktadır.

d. Ekonomik koşullar, asgari ücret, açlık ve yoksulluk sınırı değerleri de incelenerek engelli aylığı ücreti arttırılmalı; kişilerin gıda, temizlik, eğitsel, sosyal, giyim, tıbbi ve benzeri temel ihtiyaçlarının tamamı için yeterli olabilecek rakamlara yükseltilmelidir. Halihazırda sağlanmakta olan engelli aylığı miktarı Türkiye ekonomisinin gerçekliğinden oldukça uzaktır.

22. Yargılanma süreçlerinde ve hapisanelerde engellilere ihtiyaçlarına uygun ücretsiz hukuki destek ve danışmanlık verilmelidir. Ayrıca Türkiye'de yürürlükteki Anayasa, kanunlar, Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri, yönetmelikler, genelgeler, uluslararası sözleşmeler gibi hukuki mevzuatlar tüm engelliler için erişilebilir olmalıdır.
23. Engelli mahpuslar için hapsetmeye alternatif yöntemler geliştirilmeli ve artırılmalıdır. Hapsetmek son aşamada oldukça zaruri durumda uygulanması gereken bir ceza yöntemi haline getirilmelidir
24. Cezanın infazının ertelenmesiyle ilgili mevzuat yeniden düzenlenmelidir. Yaşam hakkı en temel haktır ve hiçbir güvenlik tedbiri insanın en temel hakkı olan yaşam hakkına zarar vermemelidir. Engelli mahpusların hakkında bilimsel bir değerlendirmeye alınan hapisanede yaşamını idame ettiremez raporu alındıktan sonra bu kişilerin ceza infazlarının ertelenmesine dair başka bir koşul veya değerlendirme olmamalıdır.

D. Engelli Mahpuslara Dair Mevzuat ve Engelli Mahpusların Başvuru Yapabileceği Haklar ile Dilekçe Örnekleri

1. Mevzuat

- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Özellikle Maddeler 10, 12, 90 ve daha fazlası.
- Engellilerin Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (2006); Özellikle Maddeler 4, 13, 14 ve 15⁵⁷
- Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Komitesi Genel Yorumları

---

⁵⁷ Özel İhtiyaçlı Mahpusların İzlenmesi, *Penal Reform International (PRI) – CISST*, 2016, s. 15. http://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2020/07/ozel_ihtiyacli_mahpuslarin_izlenmesiA4.pdf (Erişim Tarihi: 18 Şubat 2021)

- Birleşmiş Milletler Mahpuslara Muameleye Dair Asgari Standart Kurallar (Nelson Mandela Kuralları)
- Avrupa Cezaevi Kuralları, Özellikle Kurallar 13, 18, 28, 46 ve 81.3⁵⁸
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
- 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun
- 2022 Sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun
- 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşları ile Engelli ve Muhtaç Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Yönetmelik (2013)⁵⁹

2. Başvurulara Dair Bilgi Notu Ve Örnek Dilekçeler

Bu bölümde engelli mahpuslardan gelen mektuplar ve başvuru talepleri doğrultusunda şekillendirilmiş bilgi notları ve örnek dilekçeler bulunmaktadır. Mahpusların haklara erişimini desteklemek ve başvuru süreçlerinde yol gösterici olmak amacıyla bu bölüm hazırlanmıştır.

Ancak, yer verilen dilekçelerin tamamının örnek niteliğinde olduğunu ve somut duruma göre kişiselleştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca ceza ve infaz mevzuatı sık değiştiğinden, başvuru yapılmadan önce mümkünse güncel yasal düzenlemelerin kontrol edilmesi önem taşımaktadır.

---

⁵⁸ A.g.e., s. 15.

⁵⁹ <https://www.aile.gov.tr/eyhgm/mevzuat/ulusal-mevzuat/yonetmelikler/65-yasini-doldurmus-muhtac-guc-suz-ve-kimsesiz-turk-vatandaslari-ile-engelli-ve-muhtac-turk-vatandaslarina-aylik-baglanmasi-hakkinda-yonetmelik/> A.g.e., s. 15.

Engelli Aylığı ile İlgili Ayrıntılı Bilgi İçin:

Engellilerin aylık bağlanması işlemleri ve sonrasındaki ilgili konular için;

T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü

Adres: Eskişehir Yolu Söğütözü Mah. 2177. Sok. No: 10/A Kat: 17-18-19
06510 Çankaya/Ankara

Telefon (Santral): (0312) 705 8000 – (312) 705 8001 (Ana Hat)

Alo 144 – Sosyal Yardım Hattı

Hafta içi 08:00–21:00 saatleri arasında hizmet vermektedir.

<https://alo144.aile.gov.tr/>

3. Engelli Aylığı Başvurusu Bilgi Notu ve Dilekçe Örnekleri

Türkiye’de, engellilik oranı %40 ve üzeri olan ve bu durumu engelli sağlık kurulu raporu ile belgeleyen kişiler, gerekli koşulları sağlamaları hâlinde engelli aylığından yararlanabilmektedir. Engelli olmanız ve hapisanede bulunmanız, tek başına engelli aylığı almanıza engel değildir. Bu bölümde, engelli aylığına başvurabilmek için gerekli koşullar ile başvurunun nereye ve nasıl yapılacağı açıklanmaktadır.

İlgili Mevzuat:

- 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun Kanun No: 2022 – Kabul Tarihi: 01.07.1976

- 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşları ile Engelli ve Muhtaç Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Yönetmelik Tarih: 25.01.2013

Kimler Başvurabilir

- Engelli mahpusların engelli aylığına başvurabilmesi için aşağıdaki koşulların tamamını sağlaması gerekmektedir:
- En az %40 ve üzeri engellilik oranına sahip olunması ve bu durumun Engelli Sağlık Kurulu Raporu ile belgelenmesi,
- Düzenli bir gelirin bulunmaması,
- Sosyal güvenlik kuruluşlarından (SSK, BAĞ-KUR, Emekli Sandığı) herhangi bir gelir veya aylık alınmaması,
- Nafaka bağlanmamış olması veya nafaka bağlanmasının fiilen mümkün olmaması,
- Son ikamet edilen hanenin (Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'nde kayıtlı adres) ekonomik durumunun muhtaçlık kriterlerinin altında olması.

Muhtaçlık kriteri:

Haneye giren tüm gelirlerin, hanede yaşayan kişi sayısına bölünmesi sonucunda elde edilen kişi başına düşen gelir tutarının; 16 yaşından büyükler için belirlenmiş net asgari ücretin üçte birinden az olmasıdır. 2025 yılı için bu tutar 7.368,22 TL'dir. Engelli aylığı başvurularında hanenin gelir durumu, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) tarafından tespit edilmektedir.

Nereye Başvurulur?

Engelli aylığı başvuruları, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'nde kayıtlı ikametgâh adresinin bulunduğu yerdeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'na (SYDV) yapılır. Başvuru, resmî ikamet adresinin bulunduğu yer esas alınarak

değerlendirilir. Ayrıca E- Devlet Kapısı aracılığıyla Sosyal Yardım Başvuru Hizmetine giriş yaparak da bu başvurular yapılabilir.

Engelli aylığına dair başvurular, ikametgah adresindeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına yapılmaktadır. Ancak uzun yıllar mahpus olan bazı kişilerin bir süre sonra ikamet adresleri olmayabiliyor. Böyle durumlarda ikametgahları olmadığından başvurular kabul olmuyor, bulunulan hapisane de düzenlemelere göre “sürekli kalma niyetiyle oturlan yer” den sayılmadığından burası ikametgah olarak kabul edilmiyor. Ancak öğrenci yurtları, ceza infaz kurumları “diğer adres” olarak Mernis denilen kayıtlara ekleniyor. İkamet adresi olmadığı için engelli aylığı alamayan ve benzer şekilde Kamu Denetçiliği Kurumuna (KDK) başvuru yapan bir mahpus için verilen kararda KDK, “faydalanılan kamu hizmetleri ile sınırlı olmak kaydıyla diğer adres yerleşim yeri adresi ile aynı hukuki değere sahiptir” diyerek kişinin bu adresinin de esas alınması ve sosyal yardıma erişebilmesi için emsal bir karar vermiştir.

Bu nedenle ikamet adresi olmayan kişiler, hapisanenin “diğer adres” olarak kabul edilmesini bu şekilde hapisanenin olduğu il/ilçedeki SYDV'nin yetkili olduğunu belirterek aylık başvurusu yapabilirler.

Ayrıca vasi de adres değişikliği yaparak bu sorunun çözülmesini öncelikle sağlayabilir.

Hapishaneye girmeden önce engelli aylığı almakta iken, hapishaneye girdikten sonra aylığı kesilen ya da bir hapisaneden başka bir hapishaneye sevk edildikten sonra aylığı kesilen kişilerin durumu ise, çoğunlukla ikametgâh değişikliğinden kaynaklanmaktadır. Bu durumda, kişinin bulunduğu hapisanenin bağlı olduğu il veya ilçedeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'na (SYDV) başvuru yapılarak, aylığın kesildiği tarihten itibaren biriken ödemelerin talep edilmesi mümkündür. İlgili madde aşağıdadır:

“65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz Ve Kimsesiz Türk Vatandaşları İle Engelli Ve Muhtaç Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Yönetmelik 11. Madde 1. Fıkra a ve b bentleri

“(1) (Değişik cümle:RG-25/3/2014-28952) Yaşlı aylığı ve engelli aylıkları, aşağıda belirtilen hallerde geçici olarak durdurulur.

a) Aylık almakta iken ikametgâhını başka Vakfın görev alanına girecek şekilde değiştirenlerin aylıkları geçici olarak durdurulur. Kişilerin bir yıl içinde yeni ikametgâhlarındaki ilgili Vakfa başvurmaları gerekmekte olup muhtaçlığının devam ettiği Müteveli Heyeti tarafından tespiti halinde aylıkları durdurulduğu tarihten itibaren yeniden başlatılarak hak ettiği aylıklar takip eden ilk ödeme döneminde ödenir.

b) Süreli raporu bulunanlar için, raporun Sağlık Bakanlığı veri tabanından temin edilemediği durumlarda, rapor süresi dolmasına rağmen yeni raporunu Vakfa teslim etmeyenlerin aylıkları geçici olarak durdurulur. Rapor süresinin dolum tarihinden itibaren bir yıl içinde yeni rapor getirilmesi halinde geçici olarak durdurulmuş olan aylıklar, durdurulduğu tarihten itibaren yeniden başlatılarak takip eden ilk ödeme döneminde ödenir.

... “

Başvuru İçin Gerekli Evraklar Nelerdir?

1. Kimlik fotokopisi,
2. Tam teşekküllü bir sağlık kuruluşundan alınmış, engellilik oranının en az %40 olduğunu gösteren Engelli Sağlık Kurulu Raporu.
3. Daha önce alınmış ve geçerlilik süresi devam eden bir rapor bulunması hâlinde bu rapor kullanılabilir. Henüz rapor bulunmaması durumunda, hapisane idaresine dilekçe ile başvurularak hastaneye sevk talep edilmelidir. (Dilekçe 1: Hapishane idaresi yönelik rapor alabilmek için sevk dilekçesi)
4. Engelli Sağlık Kurulu Raporu'nun ücretsiz olarak alınabilmesi için, SYDV tarafından sevk belgesi düzenlenmesi gerekmektedir. Bu nedenle hastane sevki talep edilmeden önce SYDV'ye dilekçe verilerek ücretsiz rapor alınmasına yönelik belge talep edilmelidir. Bu belgenin temin edilmesinin

ardından, hapishane idaresine hastaneye sevk talebi ile başvuru yapılabilir. (Dilekçe 2: SYDV'ye yönelik ücretsiz rapor dilekçesi)

5. Ayrıca, engelli aylığı bağlanması talebiyle SYDV'ye hitaben bir başvuru dilekçesi yazılmalıdır.
6. İkametgâh il merkezinde ise valiliğe bağlı İl SYDV'ye; ilçede ise kaymakamlığa bağlı İlçe SYDV'ye hitaben dilekçe düzenlenmelidir. (Dilekçe 3: SYDV'ye yönelik engelli aylığı bağlanması başvuru dilekçesi)

Başvuru Nasıl Yapılır?

- Hazırlanan dilekçe ve belgeler, hapishane idaresine teslim edilerek başvuru süreci başlatılır. Başvurunun takibinin sağlanabilmesi amacıyla, dilekçelerin infaz ve koruma memuruna teslimi sırasında işlem numaralarının talep edilmesi önerilir. (Dilekçe 4: Dilekçelerin işlem numaralarını talep eden dilekçe)
- SYDV, yapılan başvuru üzerine değerlendirme yapmak ve sonucu yazılı olarak bildirmekle yükümlüdür. Değerlendirme sürecinde ek belge talep edilmesi hâlinde, istenen belgeler temin edilerek dilekçe ekinde SYDV'ye sunulmalıdır. (Dilekçe 5: Talep edilen belgelerin sunulmasına ilişkin dilekçe)
- Talep edilen belgeler, vasi veya vekâlet verilen kişi aracılığıyla da temin edilebilir. Bu durumda vasilik kararının veya vekâletnamenin dilekçeye eklenmesi gerekmektedir. Vasi ya da vekilden yardım alınamaması hâlinde ise, hapishane idaresine başvurularak belge temini konusunda destek talep edilebilir. (Dilekçe 6: Hapishane idaresinden belge temini için yardım talep dilekçesi)

Bilgi notunda bahsedilen örnek dilekçeler aşağıda yer almaktadır.

Dilekçe Örneği 1 (Hapishane idaresi yönelik engelli sağlık kurulu rapor alabilmek için sevk dilekçe örneği)

.... Ceza İnfaz Kurumu Müdürlüğü'ne

İlçe /İl

Konu: Engelli Sağlık Kurulu Raporu alabilmek için hastaneye sevk talebi

2022 sayılı yasadan faydalanmak ve gerekli raporu alabilmek için tam teşekküllü bir sağlık kurumuna sevkim için gereğinin yapılmasını talep ediyorum. (Tarih:)

(Adı Soyadı

İmza)

Dilekçe Örneği 2 (SYDV'ye yönelik ücretsiz rapor dilekçe örneği)

... Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'na

İl/ilçe

Konu: Engelli Sağlık Kurulu Raporu'nu ücretsiz alabilmek için hastaneye sevk kâğıdı talebi

Tarafınıza ... Ceza İnfaz Kurumu'ndan başvuru yapmaktayım. ... tarihinden beri tutuklu/hükümlüyüm. Engelli biriyim.

... Hastanesi tarafından tarafıma yüzde ... oranında engelli raporu verilmiştir. Tarafıma 2022 engelli aylığı bağlanması için gereğinin yapılmasını talep ediyorum. (Tarih:)

Ek 1: ... Hastanesi'nden alınmış rapor

Ek 2: Kimlik fotokopisi

Adres:

... Ceza İnfaz Kurumu ... Koğuşu

:

(Adı Soyadı İmza)

Dilekçe Örneği 3 (SYDV'ye yönelik engelli aylığı bağlanması başvuru dilekçe örneği)

... Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'na

İlçe/İl

Konu: 2022 sayılı yasa kapsamında engelli aylığı bağlanması başvurusu

Tarafınıza ... Ceza İnfaz Kurumu'ndan başvuru yapmaktayım. ... tarihinden beri tutuklu/hükümlüyüm. Engelli biriyim.

... Hastanesi tarafından tarafıma yüzde ... oranında engelli raporu verilmiştir. Tarafıma 2022 engelli aylığı bağlanması için gereğinin yapılmasını talep ediyorum. (Tarih:)

Ek 1: ... Hastanesi'nden alınmış rapor

Ek 2: Kimlik fotokopisi

Adres:

... Ceza İnfaz Kurumu ... Koğuşu

(Adı Soyadı İmza)

:

Dilekçe Örneği 4 (Dilekçelerin işlem numaralarını talep eden dilekçe örneği)

.... Ceza İnfaz Kurumu Müdürlüğü'ne

İlçe/İl

Konu: Dilekçe işlem numarasının tarafıma bildirilmesi talebi

... tarihinde 2022 sayılı yasadan faydalanabilmek amacıyla .... Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'na yaptığım başvurumun işlem tarihi ve numarasının tarafıma yazılı olarak bildirilmesini talep ediyorum.
(Tarih:)

(Adı Soyadı

İmza)

Dilekçe Örneği 5 (SYDV'ye yönelik talep edilen belgeler dilekçe örneği)

... Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'na

İlçe/İl

Konu: Tarafımdan talep edilen belgelerin sunulması

Tarafınıza ... Ceza İnfaz Kurumu'ndan yapmış olduğum ... tarihli başvuruya binaen vermiş olduğunuz ... tarih ve ... sayılı yanıtta talep edilen belgeleri bu dilekçeyle ekli olarak gönderiyorum.

2022 engelli aylığı bağlanması için gereğinin yapılması için yapmış olduğum başvurumun eksik belgeler tarafınıza ulaştıktan sonra sonuçlandırılmasını ve sonucu hakkında tarafıma yazılı bilgilendirme yapılmasını talep ediyorum.
(Tarih:)

Ek 1: ... (Talep edilen belgenin ismini yazın)

Ek 2: ... (Talep edilen belgenin ismini yazın)

Adres:

... Ceza İnfaz Kurumu .... Koşuşu

(Adı Soyadı

İmza)

Dilekçe Örneği 6 (Hapishane İdaresinden belgelere ulaşabilmek için yardım talep eden dilekçe örneği)

.... Ceza İnfaz Kurumu Müdürlüğü'ne

İlçe/İl

Konu: Gerekli belgelere ulaşabilmek için Müdürlüğünüzden yardım talebi

... tarihinde 2022 sayılı yasadan faydalanabilmek amacıyla .... Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'na yaptığım başvurumun sonrasına ilgili kurum tarafından aşağıda sıraladığım belgeler tarafımdan talep edilmiştir:

... belgesi

... belgesi

Ziyaret belgelerinden de tespit edilebileceği gibi vasım, vekilim veya ailemle düzenli iletişimim yoktur ve bu belgelere onlar aracılığıyla ulaşabilmem mümkün değildir. Bu nedenle kurum müdürlüğünün tarafıma yardımcı olmasını ve bu belgelerin temin edilerek tarafıma ulaştırılmasını talep ediyorum. (Tarih:)

(Adı Soyadı

İmza)

4. Engelli Raporu ve Sağlık Kurulu Raporlarına İtiraz

Engelli sağlık kurulu raporu, birden fazla hekimin katılımıyla yapılan değerlendirmeler sonucunda düzenlenen ve kişinin engellilik durumunu ile bu duruma bağlı olarak hak ve hizmetlerden yararlanma koşullarını belirleyen resmî bir belgedir. Ancak bazı durumlarda raporda yer alan tespitler ve engellilik oranları, kişinin mevcut sağlık durumu ve işlevsellik düzeyini tam olarak yansıtmayabilir. Bu gibi hâllerde rapor sonucuna karşı itiraz edilmesi mümkündür.

İtiraz, raporu alan kişi tarafından yapılabileceği gibi, kişinin yasal temsilcisi olan veli veya vasi aracılığıyla da gerçekleştirilebilir. Başvuru, raporu düzenleyen hastanenin bulunduğu yerdeki İl Sağlık Müdürlüğüne; hastanenin ilçe sınırları içinde yer alması hâlinde ise ilgili İlçe Sağlık Müdürlüğüne yapılır. Bireysel başvurularda rapora itiraz süresi, raporun tebliğ tarihinden itibaren otuz gündür.

Örneğin, engelli aylığına başvurmak isteyen bir kişinin engelli sağlık kurulu raporunda engellilik oranının, mevcut sağlık durumunun rapora eksik yansıtılması nedeniyle %40'ın altında belirlenmesi hâlinde, kişi ilgili haktan yararlanamayacaktır. Bu durumda rapor sonucuna karşı itiraz edilmesi mümkündür. Bu hususa ilişkin örnek dilekçe aşağıda yer almaktadır.

Dilekçe Örneği 7 (Sağlık Kurulu Raporuna İtiraz Dilekçe Örneği)

... İl Sağlık Müdürlüğüne

İl

Müdürlüğüne bağlı ... Devlet Hastanesi'nde hakkımda ... tarihli... numaralı rapor tanzim edilmiştir.

Yapılan muayene ve değerlendirme sonucunda raporda .... hususları hatalı ve/veya eksik tespit edilmiştir.

(Buraya gerekçeler yazılmalı. Örneğin; muayene edilmeden rapor tanzim edildiği, eksik tetkik yapıldığı, hatalı değerlendirme yapıldığı vs....)

Dilekçem ekinde bulunan ... raporlarında da görüleceği üzere (dayanak rapor ve belgeler var ise buraya eklenebilir) işbu itiraz ettiğim rapor bilimsel değildir.

Yukarıda açıkladığım sebeplerle rapora itiraz ediyorum ve tekrar değerlendirilmesini talep ediyorum.

Gereğinin yapılmasını arz ve talep ederim. (Tarih:)

(Adı Soyadı İmza)

Ekler:

5. İnfazın Ertelenmesi Hakkında Bilgi Notu

5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanununun 16. maddesinde, hastalık ve engellilik sebebiyle infazın ertelenmesi düzenlenmiştir. Buna göre, maruz kaldığı ağır bir hastalık veya engellilik nedeniyle ceza infaz kurumu koşullarında hayatını tek başına idame ettiremeyen ve toplum güvenliği bakımından ağır ve somut bir tehlike oluşturmadığı değerlendirilen mahpusun cezasının infazı, üçüncü fıkrada belirtilen usule göre iyileşinceye kadar geri bırakılabilir.

Hastalık sebebiyle infazın ertelenmesi talepleri, infazın yapıldığı yer Cumhuriyet Başsavcılığına yapılmalıdır. Mahpus hakkında daha önce düzenlenmiş bir Adli Tıp Kurumu (ATK) raporu bulunması hâlinde, başvurunun bu rapor eklenerek yapılması gerekmektedir. ATK raporu bulunmaması hâlinde ise, ATK raporu alınması talebiyle başvuruda bulunulmalıdır. Bilgi notunun devamında, bu başvurulara ilişkin örnek dilekçeye yer verilmiştir. Söz konusu dilekçeler örnek niteliğinde olup somut duruma göre genişletilebilir.

İnfazın ertelenmesi talebinin Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından reddedilmesi hâlinde, ret kararının tebliğinden itibaren on beş gün içinde İnfaz Hâkimliğine itiraz edilebilir. İtiraz dilekçesinin içeriği, Savcılığın ret gerekçesine göre değişiklik gösterebilmekle birlikte, ekte yer alan örnek dilekçede sağlık hakkına ilişkin içtihatlarla da yer verilmiştir.

İnfazın ertelenmesi talebinin, 5275 sayılı Kanununun 16/6. maddesinde yer alan “toplum güvenliği bakımından ağır ve somut tehlike oluşturma” gerekçesiyle reddedilmesi hâlinde, ret gerekçesine uygun ayrı bir itiraz dilekçesi hazırlanmalıdır.

5275 sayılı Kanununun 16. maddesi kapsamında infazın ertelenmesi talebi birden fazla kez ileri sürülebilir. Hastalığın veya engelliliğin her aşamasında bu talebin yeniden yapılması mümkündür.

İlgili kanun maddesinin tam metni aşağıda yer almaktadır:

“Hapis cezasının infazının hastalık nedeni ile ertelenmesi”⁶⁰

Madde 16- (1) Akıl hastalığına tutulan hükümlünün cezasının infazı geriye bırakılır ve hükümlü, iyileşinceye kadar Türk Ceza Kanunu'nun 57'nci maddesinde belirtilen sağlık kurumunda koruma ve tedavi altına alınır. Sağlık kurumunda geçen süreler cezaevinde geçmiş sayılır.

(2) Diğer hastalıklarda cezanın infazına, resmî sağlık kuruluşlarının mahkûmlara ayrılan bölümlerinde devam olunur. Ancak bu durumda bile hapis cezasının infazı, mahkûmun hayatı için kesin bir tehlike teşkil ediyorsa mahkûmun cezasının infazı iyileşinceye kadar geri bırakılır.

(3) Yukarıdaki fıkralarda belirtilen geri bırakma kararı, Adli Tıp Kurumunca düzenlenen ya da Adalet Bakanlığınca belirlenen tam teşekküllü hastanelerin sağlık kurullarınca düzenlenip Adli Tıp Kurumunca onaylanan rapor üzerine, infazın yapıldığı yer Cumhuriyet Başsavcılığınca verilir. Geri bırakma kararı, mahkûmun tâbi olacağı yükümlülükler belirtilmek suretiyle kendisine ve yasal temsilcisine tebliğ edilir. Mahkûmun geri bırakma süresi içinde bulunacağı yer, kendisi veya yasal temsilcisi tarafından ilgili Cumhuriyet Başsavcılığına bildirilir. Mahkûmun sağlık durumu, geri bırakma kararını veren Cumhuriyet Başsavcılığınca veya onun istemi üzerine, bulunduğu veya tedavisinin yapıldığı yer Cumhuriyet Başsavcılığınca, sağlık raporunda belirtilen sürelerle, bir süre bulunmadığı takdirde birer yıllık dönemlere göre bu fıkra yazılı usule uygun olarak incelettilir. İnceleme sonuçlarına göre geri bırakma kararını veren Cumhuriyet Başsavcılığınca, geri bırakmanın devam edip etmeyeceğine karar verilir. Geri bırakma kararını veren Cumhuriyet Başsavcılığının istemi üzerine, mahkûmun izlenmesine yönelik tedbirler, bildirim yapıldığı yerde bulunan kolluk makam ve memurlarınca yerine getirilir. Bu fıkra yazılı yükümlülüklerle aykırı hareket edilmesi hâlinde geri bırakma kararı, kararı veren Cumhuriyet Başsavcılığınca kaldırılır. Bu karara karşı infaz hâkimliğine başvurulabilir.

---

60 <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5275&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi: 24 Kasım 2025)

(4) Hapis cezasının infazı, gebe olan veya doğurduğu tarihten itibaren bir yıl altı ay geçmemiş bulunan kadınlar hakkında geri bırakılır. Çocuk ölmüş veya anasından başka birine verilmiş olursa, doğumdan itibaren iki ay geçince ceza infaz olunur.

(5) (Ek: 24/1/2013-6411/3 md.) Kapalı ceza infaz kurumuna girdikten sonra gebe kalanlardan koşullu salıverilmesine altı yıldan fazla süre kalanlar ile eylem ve tutumları nedeniyle tehlikeli sayılanlar hakkında dördüncü fıkra hükümleri uygulanmaz. Bu kişilerin cezasının dördüncü fıkarda öngörülen kısmı, ceza infaz kurumlarında kendileri için düzenlenen uygun yerlerde infaz olunur.

(6) (Ek: 24/1/2013-6411/3 md.) Maruz kaldığı ağır bir hastalık veya engellilik nedeniyle ceza infaz kurumu koşullarında hayatını yalnız idame ettiremeyen ve toplum güvenliği bakımından ağır ve somut tehlike oluşturmayacağı değerlendirilen mahkûmun cezasının infazı üçüncü fıkarda belirlenen usule göre iyileşinceye kadar geri bırakılabilir.”

Konuya ilişkin örnek dilekçe aşağıda yer almaktadır.

Dilekçe Örneği 8 (İnfaz Erteleme Talebi Dilekçe Örneği)

..... CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI'NA

İNFAZ ERTELEME TALEBİNDE BULUNAN HÜKÜMLÜ:

BAŞVURU KONUSU : Ayrıntıları aşağıda açıklandığı üzere hastalıklarım sebebiyle yaşamsal tehlikemin bulunmasından ötürü 5275 sayılı infaz yasasının 16. Maddesi ve devamı hükümleri uyarınca infaz erteleme/ durdurma talebimden ibarettir.

AÇIKLAMALAR :

..... Ceza Mahkemesi'nin ..... gün ve ...../.. E., .../... K. Sayılı kararı ile hakkımda ..... hapis cezası hükmü verilmiş olup ..... yılından beridir hapisshanedeyim. Şu anda ..... Ceza İnfaz Kurumunda hükümlü olarak kalıyor olup müddetnameme göre koşullu salıverilme tarihim ..../..... 'dir.

.....
(Bu kısma mevcut hastalıklarınızı; mevcut hastalıklarınızın günlük yaşamınızı nasıl etkilediğini; varsa daha önce geçirdiğiniz ameliyatları ve kullanmak zorunda kaldığınız ilaçları ayrıntılı olarak yazınız.)

Kısacası .... yaşındayım ve mevcut hastalıklarımın sebep olduğu ağrılarımdan ötürü hapisshanedede kişisel ihtiyaçlarımı tek başıma karşılamakta güçlük çekmekte; bu şekilde yaşamaya çalışmaktayım. Bu durum ise hem ulusal hem de uluslararası mevzuata aykırıdır. Şöyle ki;

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 3. Maddesine göre: Herkesin yaşama hakkı ile kişi özgürlüğü ve güvenliğine hakkı vardır. Aynı Bildirge'nin 7. Maddesine göre: Herkes yasa önünde eşittir ve ayırım gözetilmeksizin yasa tarafından eşit korunmaya hakkı vardır. Herkes, bu Bildirgeye aykırı herhangi bir ayrımcılığa ve ayrımcı kışkırtmalara karşı eşit korunma hakkına sahiptir.

1966 tarihli Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 10. Maddesi'ne göre: Özgürlükten yoksun bırakılan herkese insanca ve kişinin doğuştan sahip olduğu onura saygı gösterilerek davranılır.

AİHS 3. Maddesi'ne göre; Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı yahut küçük düşürücü muameleye veya cezaya maruz bırakılamaz" demektedir. Burada tanımlanan İşkence veya fena muamele görmeme hakkı "Mutlak" bir haktır.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin 5. Maddesi 'ne göre; Hiç kimseye işkence yapılamaz, zalimane insanlık dışı veya onur kırıcı davranışlarda bulunulamaz ve ceza verilemez.

Anayasanın 90. Maddesine göre, Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa

Mahkemesine başvurulamaz. (Ek cümle: 7/5/2004-5170/7 md.) Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır.

Avrupa İşkencenin ve İnsanlık dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi (CPT) bir raporunda, hapishanelerdeki yetersiz düzeydeki sağlık hizmetlerinin "insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele" terimi kapsamına girebilecek koşulları doğurabileceğine dikkat çekmiştir.

AİHM ise mahpusların sağlık hakkına ilişkin meseleleri AİHS'nin yaşam hakkını düzenleyen 2. madde, işkence ve kötü muameleyi yasaklayan 3. madde ve özgürlük ve güvenlik hakkını düzenleyen 5. madde kapsamında incelemektedir;

Mouisel - Fransa kararında, başvurunun ağırlaşan durumuna rağmen cezaevinde tutulmaya devam edilmesi, mahkemenin 3. maddenin ihlali kararı vermesine neden olmuştur. Mahkeme, başvurunun sağlık durumunun ciddiyetine ve başvurucuyu muayene eden doktorların hazırladığı raporlara dikkat çekmiştir. Bu raporlarda, başvurunun tedavisinin cezaevinde sürdürülmesinin zor olduğuna ve hastanın özel bir üniteye nakledilmesi gerektiğine dair görüşler bulunmaktadır. Yine Mahkeme'nin tespitlerine göre, başvurunun hastalığı nedeniyle ağırlaşan psikolojik durumu, yaşam beklentisini etkilemekte ve sağlık durumunun gerilemesine sebep olmaktadır. Sonuç olarak ortaya konan bu unsurlar, başvurunun hastalığının ilerlediğini ve cezaevinin bu durumla başa çıkabilmek için yeterli donanımda olmadığını göstermektedir. Buna rağmen cezaevi makamları, başvurunun hastaneye yatırılması ya da özellikle geceleri gözlem altında tutulabileceği bir başka kuruma nakledilmesi gibi özel hiçbir tedbire başvurmamışlardır. Bu bilgiler ışığında, başvurunun insanlık dışı ve onur kırıcı muameleye maruz bırakıldığı kabul edilmiştir.

Tarariyeva – Rusya kararında, geçirdiği ameliyat sonrası cezaevine transfer edilen başvurucuya, cezaevinde sunulan sağlık hizmetinin, ameliyat sebebiyle ortaya çıkan komplikasyonları önleyemeyecek derecede yetersiz olması ve başvurunun hayatını kaybetmesi sonucunda, devletin üzerine düşen yükümlülüğü yerine getirmediğinden bahisle mahkeme, yaşama hakkının ihlal edildiğine hükmetmiştir. Görüldüğü üzere bir mahpusun tıbbi yardıma ulaşımını engelleyen en ufak bir eksikliğin bile, bireyin yaşama hakkını tehdit ettiği tespit edildiğinde, Sözleşme'nin 2. maddesinin ihlali gündeme gelebilmektedir.

Gülay Çetin-Türkiye kararında, yargılandığı süre içinde kanser olduğu anlaşılan başvurunun, bu durumuna rağmen cezaevinde tutulmaya devam edilmesinin 3.

madde açısından bir engel teşkil edip etmediği incelenmiştir. Mahkeme -yukarıda kısaca bahsedilmiş olan- Türkiye'de hasta mahpusların tahliye edilebilmelerini sağlayan mevzuatı inceleyerek, bazı tespitlerde bulunmuştur. Savcılığın talebiyle muayene edilen ve hakkında cezaevinde kalmasının mümkün olmadığına dair tıbbi bir rapor hazırlanan başvurucu, tahliye edilebilmek için ATK tarafından muayene edilmeyi beklemeye başlamıştır. 20 gün sonra savcılık ATK sürecinin başlatılması için harekete geçmiştir. Hakkındaki tıbbi raporun düzenlenmesinden yaklaşık olarak iki ay sonra, ATK'nın talebiyle bulunduğu şehirden başka bir şehre getirilen başvurucu, burada muayene edildikten sonra cezaevine geri gönderilmiştir. ATK, başvurusunun durumunun Anayasa'da belirtilen hükümden yararlanmaya uygun olduğunu belirten raporunu bir hafta sonra hazırlamış, 6 gün sonra ise savcılığın ulaşabilmesi için internet ortamına yerleştirmiştir. Bilinmeyen bir sebeple savcılık, internet ortamından rapora ulaşamamış, rapor posta yoluyla savcılığa gelmeden önce başvurucu hayatını kaybetmiştir. Mahkeme bu olayların yaşandığı dönemde başvurusunun günlerinin sayılı olduğuna dikkat çekmiştir. Mahkeme'ye göre, savcılığın ATK'ya başvurmak için 20 gün boyunca beklemiş olması kabul edilemez bir durumdur. Aynı şekilde başvurusunun rahatsızlığı sebebiyle, Anayasa'da öngörülen hükümden yararlanıp yararlanamayacağı gibi basit bir soruya cevap vermekle görevlendirilmiş ATK'nın, başvurusunu muayene etmek için, kurumun bulunduğu şehre getirtmesine ve anılan tarihe kadar beklemiş olmasına Mahkeme bir anlam verememiştir. Tüm bunlara ek olarak Mahkeme, raporun hazırlanması ve savcılığa gönderilmesi hususunda da etkin davranmayan makamları eleştirmiştir. Ortaya konan bu bilgiler ışığında Mahkeme, başvurusu üzerine uygulanan muamelenin insancıl kaygılardan ziyade formalitelerin dikkate alınarak işletildiğine kanaat getirmiştir ve başvurusunun gerek tutukluluk gerekse hükümlülük döneminde maruz kaldığı muamelenin 3. maddeyi ihlal ettiğine karar vermiştir.

Aerts - Belçika kararında, ruhsal bir rahatsızlığa sahip olan başvurucu, eski eşini yaralamaktan dolayı tutuklanmıştır. Cezai ehliyeti olmadığı anlaşılan başvurucu, uygun bir kuruma nakledilmeyi beklerken, cezaevinin psikiyatri kanadında tutulmuştur. Mahkeme, başvurusunun cezaevinde tutulduğu psikiyatri

kanadının tedavi edici bir nitelikte olmaması ve hastanın ihtiyacı olduğu tıbbi yardımı alamaması nedeniyle, özgürlüğünden yoksun bırakılmanın amacı ile koşulları arasında bulunması gereken uygun ilişkinin noksan olduğuna karar vererek, 5. maddenin ihlal edildiğine hükmetmiştir. Dolayısıyla, bir mahpusun, ruhsal/zihinsel rahatsızlığı sebebiyle tedavi göreceği bir kuruma nakledilmemesi, tedavisine uygun olmayan bir ortamda tutulması, özgürlük ve güvenlik hakkını ihlal edebilecektir.

Mahkeme kararlarında görüldüğü üzere bir mahpus ihtiyaç duyduğu tıbbi yardıma erişemezse burada kişinin yaşam hakkının tehdit edilmesinden ötürü Sözleşme'nin 2. maddesinin ihlali gündeme gelebilecekken ihtiyaç duyduğu tedavinin sağlanmaması işkence yasağının ihlalini gündeme getirecektir. Son olarak ağır hasta olan bir başvuranın cezaevinde tutulmasınının 3. madde anlamında insanlık dışı ve onur kırıcı muamele içerdiği yönündeki iddiasını konu alan Lebedev/Rusya davasında da mahkeme öncelikli inceleme kararı vermiştir.

SONUÇ VE TALEP : Yukarıda hem uluslararası hem de ulusal düzenlemelerle açıklandığı üzere hastalıklarımın yaşamım için kesin bir tehlike teşkil etmesi sebebiyle 5275 sayılı kanunun 16. Maddesi uyarınca bir an önce en yakın adli tıp kurumuna sevk edilmeyi ve mevcut rahatsızlıklarının cezaevinde kalmama engel oluşturduğunun bir rapor ile belgelenerek bu rapor doğrultusunda hakkımda infaz erteleme kararı verilmesini talep ederim (Tarih:)

(Adı Soyadı İmza)

EKLER : Dilekçe ekine varsa ATK raporunuzu, yoksa da sağlık dosyanızda yer alan ve hastalıklarınızı gösteren belgeleri ekleyebilirsiniz.

Sağlık dosyanızı hapishane idaresine vereceğiniz ve "sağlık dosyamın bir örneğinin tarafıma verilmesini talep ediyorum" şeklinde talebin yer aldığı kısa bir dilekçe ile her zaman idareden talep edebilirsiniz.

Sağlık dosyasının çok kalın olması halinde fotokopi ücreti yüksek olacağı için kendiniz talep etmek yerine dilekçenin talep kısmını “gerekirse sağlık dosyamın Savcılığınızca idareden temin edilmesini; bir an önce en yakın adli tıp kurumuna sevk edilmeyi ve mevcut rahatsızlıklarının cezaevinde kalmama engel oluşturduğunun bir rapor ile belgelenerek bu rapor doğrultusunda hakkımda infaz erteleme kararı verilmesini talep ederim” şeklinde güncelleyebilirsiniz.

6. Denetimli Serbestlik Başvurusu

Denetimli serbestlik, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanununun 105/A maddesi ve devamında düzenlenmiştir. Bu düzenleme; mahpusların dış dünyaya uyumlarını sağlamak, aile bağlarını sürdürmelerini ve güçlendirmelerini temin etmek amacıyla, açık ceza infaz kurumunda veya çocuk eğitim evinde bulunan ve koşullu salıverilmesine belirli bir süreden az kalan iyi hâlli hükümlülerin talebi üzerine uygulanabilen bir infaz usulüdür. Denetimli serbestlik uygulamasına ilişkin işlemler için, hükmün infazına ilişkin işlemleri yürüten Cumhuriyet Başsavcılığının bulunduğu yer infaz hâkimliğine başvurulabilir.

Bu konuya ilişkin örnek dilekçe aşağıda yer almaktadır.

Dilekçe Örneği 9 (Denetimli Serbestlik Talebi Dilekçesi Örneği)

..... İNFAZ HÂKİMLİĞİNE

DOSYA NO: ../...

KARAR NO: ../...

HÜKÜMLÜ: ..... (T.C. No: .....)

HÜKÜMLÜNÜN ADRESİ:.....

D.KONUSU: Denetimli serbestlikten yararlanma talepli başvuru dilekçesidir.

AÇIKLAMALAR:

1- ..... ( ) Ağır Ceza Mahkemesi'nin ../... Esas ve ../... karar sayılı kararıyla .... hapis cezası aldım.

2- Mahkeme kararının kesinleşmesi üzerine kararın infazı için ..... tarihinde cezaevine girdim, bu tarihten itibaren cezamın infazına başlanmıştır.

3- Cezaevinde kaldığım süre boyunca “iyi halli” hükümlü statüsü ile cezam infaz edildi. Halihazırda infazda olan herhangi bir disiplin cezam yoktur.

4- Şahsım sabit ikametgâh sahibidir. Evliyim ve geçindirmek zorunda olduğum bir ailem vardır. Ailem cezaevinde olmam nedeniyle zarar görmüştür. (Burası özgün durumlara göre değişebilir)

5- İnfaz Hakimliğinizin somut durumumu ve “iyi halli hükümlü” olma statümü değerlendirerek denetimli serbestlikten yararlanmama karar vermesini talep ediyorum.

SONUÇ ve İSTEM: Yukarıda açıkladığım üzere şahsım denetimli serbestlikten yararlanmak için gereken tüm koşulları sağladığından, hakkımda İnfaz Hakimliğinizin uygun göreceği denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak tahliyeme karar verilmesini talep ederim. (Tarih:)

(Adı Soyadı

İmza)

7. Konutta İnfaz Talebi

5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanununun 110. maddesinde “özel infaz usulleri” düzenlenmiştir. Buna göre, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkûm olanlar hariç olmak üzere, maruz kaldığı ağır bir hastalık veya engellilik nedeniyle ceza infaz kurumu koşullarında hayatını tek başına idame ettiremeyeceği tespit edilen ve toplum güvenliği bakımından ağır ve somut tehlike oluşturmadığı değerlendirilen hükümlülerin cezalarının konutlarında infazına infaz hâkimi tarafından karar verilebilir.

Bu hususa ilişkin örnek dilekçe aşağıda yer almaktadır.

Dilekçe Örneği 10 (Konutta İnfaz Talebi Dilekçe Örneği)

..... İNFAZ HÂKİMLİĞİNE

HÜKÜMLÜ: ..... (T.C. No: .....)

ADRES:.....

KONU: 5275 sayılı CGTİK m.110 kapsamında cezanın konutta infazı talebidir.

AÇIKLAMALAR:

..... Ceza Mahkemesinin ..... tarih ve ..... sayılı kararı ile hakkımda verilen ... yıl ... ay kesinleşmiş hapis cezasının infazı devam etmektedir.

Ağır sağlık sorunlarım ve engellilik durumum, ceza infaz kurumunda yaşamımı tek başıma sürdürebilmemi ciddi biçimde kısıtlamakta; hem kendi sağlığımla hem cezaevi koşullarını olumsuz etkilemektedir.

(Varsa) ..... tarihli tam teşekküllü hastane sağlık kurulu raporunda, tarafımın ağır hasta / sürekli bakıma muhtaç / yüzde ... engelli olduğum belirtilmektedir.

Mevcut sağlık durumum, tedavi ve bakım ihtiyacım cezaevi koşullarında yeterli ve sürekli şekilde karşılanamamaktadır.

.....(Buraya özel durumunuzu detaylı şekilde yazabilirsiniz.)

5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 110. maddesi, ağır hastalık veya engellilik sebebiyle cezanın konutta infaz edilebilmesine imkân tanımaktadır.

Sağlık durumum ve engellilik seviyem, konut koşullarında infazı zorunlu kılmaktadır. Aksi durumda cezanın infazı hayati risk oluşturmakta ve insan onuruna uygun olmayan sonuçlara yol açmaktadır.

SONUÇ VE İSTEM:

Yukarıda arz ve izah edilen nedenlerle, ağır hastalık ve engellilik durumum nedeniyle 5275 sayılı CGTİK m.110 uyarınca hapis cezamın konutumda infazına karar verilmesini, gerekli sağlık incelemelerinin yapılmasını ve işlemlerin ivedilikle başlatılmasını saygılarımla arz ve talep ederim.
(Tarih:)

(Adı Soyadı İmza)

8. Hasta ve Engelli Koşuşuna Geçiş

Engelli bir mahpus, bulunduğu koşuşun erişilebilir olmaması veya sağlık durumu bakımından diğer mahpuslarla birlikte kalmasının ayrımcılık yaratması gibi nedenlerle, ceza infaz kurumunda engelli ve hastalar için ayrılmış bir koşuşa geçiş talebinde bulunabilir.

Bu talebe ilişkin örnek dilekçe aşağıda yer almaktadır.

Dilekçe Örneği 11 (Koşu Değişikliği Dilekçe Örneği)

..... CEZA İNFAZ KURUMU MÜDÜRLÜĞÜNE

Adı Soyadı:

Konu: Hasta ve Revir Koşusuna Geçiş Talebi

Tarafım .... nedenle engelli olmakla birlikte, durumum nedeniyle erişilebilir olmayan koşularda kalmakta güçlük yaşamaktayım. (Varsa doktor raporu veya mevcut sağlık durumunuzdan kısa bir şekilde bahsedin, örneğin “Dizlerimde ciddi ağrı ve hareket kısıtlılığı nedeniyle merdiven çıkamamaktayım.”).

Bu sebeplerle, gerekli sağlık ve engel durumuma daha uygun bir odada kalmak ve koşullarımın sağlık durumuma uygun hale getirilmesi amacıyla Hasta ve Revir Koşusuna geçişimin sağlanması talep ediyorum. Gereğini yapılmasını saygılarımla talep ederim. (Tarih:)

(Ad Soyad İmza)

9. Medikal ve Tıbbi Malzeme Talepleri

5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun 35. maddesinde, mahpusların tıbbi malzemelerini odalarında bulundurabilecekleri düzenlenmiştir. Ayrıca, Ceza İnfaz Kurumlarında Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelik uyarınca; hekim raporuyla belgelendirilmesi koşuluyla, protezler, ortopedik malzemeler, solunum ve işitme cihazları, baston, tekerlekli sandalye ve benzeri medikal eşyaların kurum ve kişi güvenliği açısından sakınca bulunmaması hâlinde bulundurulması mümkündür.

Bu konuda örnek dilekçe aşağıda yer almaktadır.

Dilekçe Örneği 12 (Medikal ve Tıbbi Malzeme Talep Dilekçe Örneği)

... CEZA İNFAZ KURUM MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Adı Soyadı:

Konu: Medikal ve Tıbbi Malzeme Talebi

Tarafım mevcut sağlık durumum nedeniyle günlük yaşamımı sürdürmekte güçlük çekmektedir. (Burada kısa şekilde sağlık durumunuzu ve ihtiyacınız olan medikal cihazı belirtin, örneğin “Ortopedik rahatsızlık nedeniyle hekim raporuyla belgelendirilmiş olan ortopedik boyunluk ve tekerlekli sandalye kullanımı gerekmektedir”)

Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmeliğin 12. maddesinde belirtildiği üzere:

“Hükümlüler; koğuş, oda ve eklentilerinde hekim raporuyla belgelendirilmek koşuluyla, sağlıkları için gerekli protez, ortopedik boyunluk, ortopedik yatak, solunum ve işitme cihazları, baston, tekerlekli sandalye ile kurum ve kişi güvenliği açısından sakıncası bulunmayan benzeri medikal eşyaları bulundurabilir.”

Bu doğrultuda, sağlık durumumun gerektirdiği (ihtiyacınız olan medikal/tıbbi malzeme adlarını açıkça yazın) temin edilerek bulundurmama izin verilmesini talep ediyorum.

Gereğinin yapılmasını saygılarımla arz ederim. (Tarih:)

(Adı Soyadı İmza)

10. Özel Beslenme ve Diyet Talepleri

5275 sayılı Kanununun 72. maddesinin üçüncü fıkrasında, hasta hükümlülere kurum hekiminin belirleyeceği besinlerin verileceği hüküm altına alınmıştır. Ayrıca Avrupa Cezaevi Kuralları uyarınca mahpusların yaşları, sağlık durumları, dini ve kültürel ihtiyaçları dikkate alınarak beslenmelerinin sağlanması gerekmektedir. Bu kapsamda, sağlık durumu veya inanç ve yaşam tarzı nedeniyle diyet, vegan veya vejetaryen beslenme taleplerinin karşılanması gerekmektedir.

İlgili kanun maddesinin tam metni aşağıda yer almaktadır:

5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanununun ilgili maddesi aşağıdadır.

“Hükümlünün beslenmesi

Madde 72- (1) Hükümlüye Adalet ve Sağlık bakanlıklarınca birlikte belirlenecek kalori esasına göre, sağlıklı ve güçlü kalması için nitelik ve nicelik olarak besleyici, sağlık koşullarına uygun, makul çeşitlilikte, yaş, sağlık, çalıştığı işin özelliği, dinî ve kültürel gerekleri göz önünde tutularak besin verilir ve içme suyu sağlanır.

(2) Hükümlü, kendisine verilen günlük besin ve ihtiyaç maddeleri dışındaki ihtiyaçlarını kurum kantininden sağlayabilir. Kantini bulunmayan kurumlarda, bu maddeler, idarenin izin ve kontrolü altında dışardan sağlanabilir.

(3) Hasta hükümlüye, kurum hekiminin belirleyeceği besinler verilir.

(4) Kurumda annesiyle birlikte kalan çocuklara ve süt emziren annelere durumlarına uygun gıda verilir.”

Bu konuya ilişkin örnek dilekçeyi aşağıda bulabilirsiniz.

Dilekçe Örneği 13 (Diyet Beslenme Dilekçe Örneği)

.... CEZA İNFAZ KURUMU MÜDÜRLÜĞÜNE

Adı Soyadı:

Konu: Özel Beslenme ve Diyet Talebi

Tarafım ... sağlık durumum nedeniyle mevcut yemeklerini tüketmekte güçlük çekmektedir. ... hastalığım/rahatsızlığım nedeniyle içeriğinde .... olan yiyecekleri yemem yasaktır ve ... olan içerikleri tüketmem önerilmiştir. (Varsa sağlık durumunuzu veya doktor raporunuzu kısaca belirtin, örneğin “Diyabet hastasıyım ve kan şekerimi kontrol altında tutmak için özel diyet uygulamam gerekmektedir”)

Ceza ve Tevkifevleri Kanunu'nun 12. maddesi ve Ceza İnfaz Kurumları Yönetmeliği'nin 87. maddesi uyarınca; mahkumların sağlık durumlarına uygun beslenme hakkına sahip oldukları açıkça belirtilmiştir. Bu doğrultuda, sağlık ve yaşam koşullarımın korunması amacıyla özel beslenme ve diyet programıma uygun şekilde ücretsiz beslenmemin sağlanmasını talep ediyorum.

Gereğini yapılmasını saygılarımla arz ve talep ederim. (Tarih:)

(Adı Soyadı İmza)

BÖLÜM 5

E. Kaynakça

- 2016 Yılı Birim Faaliyet Raporu, Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, 2019. https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/20820191410332016_faliyet_raporu.pdf, (Erişim Tarihi: 25 Şubat 2021)
- Açlık ve Yoksulluk Sınırı Ekim 2025 Dönem Raporu, Birleşik Metal-İş Sendikası Araştırma Merkezi. <https://birlesikmetal.org/aclik-ve-yoksulluk-siniri-ekim-2025-donem-raporu/> (Erişim Tarihi: (26 Kasım 2025)
- Açlık ve Yoksulluk Sınırı Raporu Ekim 2025 Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu. <https://www.turkis.org.tr/turk-is-ekim-2025-aclik-ve-yoksulluk-siniri/#:~:text=D%C3%96RT%20K%C4%B0%C5%9E%C4%B0L%C4%B0K%20A%C4%B0LEN%C4%B0N%20AYLIK%20GIDA,AYLIK%20YA%C5%9EAMA%20MAL%C4%B0YET%C4%B0%2036.984%20TL.> (Erişim Tarihi: 26 Kasım 2025)
- Ayrımcılık Yasağı Eğitim Rehberi, İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi, 2015. https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/02/24/Ayrimcilik_Yasagi_Egitim_Rehberi.pdf (Erişim Tarihi: 26 Kasım 2025)

- STGM, Ayrımcılık Yasağı Eğitim Rehberi (AB Eşitlik Direktifleri referanslı açıklamalar), erişim: <https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2020-09/ayrimcilik-yasagi-egitim-rehberi.pdf> (Erişim Tarihi: 26 Kasım 2025)
- OHCHR, Minority Rights: A Practical Guide, “Reasonable Accommodation” bölümü. https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/publications/2022-11-28/OHCHR_ERT_Protecting_Minority%20Rights_Practical_Guide_web.pdf?utm_source=chatgpt.com(Erişim Tarihi: 26 Kasım 2025)
- Berivan Korkut, Türkiye’de Hasta Mahpus Olmak, TCPS Kitaplığı, 2018 <https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2025/07/turkiyede-hasta-mahpus-olmak-2018.pdf> (Erişim Tarihi: 26 Kasım 2025)
- Berivan Korkut, Hapiste Sağlık, TCPS Kitaplığı, 2017. <https://cisst.org.tr/hapiste-saglik-proje-kitabi-2017/> (Erişim Tarihi: 26 Kasım 2025)
- Bülent Küçükaskan, “Sakat” Politiktir! bianet.org, 08 Eylül 2011. <https://bianet.org/bianet/toplum/132569-sakat-politiktir> (Erişim Tarihi 18 Şubat 2021)
- Av. Cemal Donat, 100 Soruda Engelli Hakları, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Eylül 2017. <https://medya.barobirlik.org.tr/tbbkitaplari/TBBBooks/607.pdf> (Erişim Tarihi: 26 Kasım 2025)
- CİSST Yıllık Raporları <https://cisst.org.tr/yayinlar/?e-filter-f1539f6-category=raporlar-tr> (Erişim Tarihi: 26 Kasım 2025)
- Global report on health equity for persons with disabilities https://isprm.org/wp-content/uploads/2022/09/Global-report-on-health-equity-for-persons-with-disabilities.pdf?utm_source=chatgpt.com (Erişim Tarihi: 26 Kasım 2025)
- Engellilerin Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Dağılımı İstatistiksel Tablosu, Türkiye İstatistik Kurumu, 2019.

- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sosyal Yardım Programlarımız Tablosu https://www.aile.gov.tr/sygm/programlarimiz/sosyal-yardim-programlarimiz/?utm_source=chatgpt.com (Erişim Tarihi: 26 Kasım 2025)
- Hapsetmenin Alternatifleri, TCPS Kitaplığı, Aralık 2018. <https://cisst.org.tr/hapsetmenin-alternatifleri-2018/> (Erişim Tarihi: 26 Kasım 2025)
- İşlevsellik, Yetiyitimi ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırması, Dünya Sağlık Örgütü, 2001, https://www.who.int/standards/classifications/international-classification-of-functioning-disability-and-health?utm_source=chatgpt.com , (Erişim Tarihi: 24 Kasım 2025)
- Mustafa Eren, Yusuf Engin, Türkiye'de İşçi Mahpusların Güncel Durumu-Aralık 2018, TCPS Kitaplığı.<https://cisst.org.tr/turkiyede-isci-mahpuslari-guncel-durumu-2018/> (Erişim Tarihi: 26 Kasım 2025)
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. (2020, August). International Principles and Guidelines On Access to Justice for Persons With Disabilities. Geneva.
- Özel İhtiyaçlı Mahpusların İzlenmesi, Penal Reform International (PRI) – CİSST, 2016.
- http://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2020/07/ozel_ihtiyacli_mahpuslari-izlen-mesiA4.pdf (Erişim Tarihi: 27 Şubat 2021)
- Özel İhtiyaçlara Sahip Mahpuslar Üzerine El Kitabı, Birleşmiş Milletler Yayını, 2013.https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Prisoners_with_special_needs_HB_Turkish.pdf (Erişim Tarihi: 26 Kasım 2025)
- Sağlık Uygulamaları Genel Bilgi, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SSSorularDetay/2> (Erişim Tarihi:26 Kasım 2025)

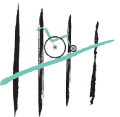
- Sibel Yardımcı, Özürlü mü? Engelli mi? Sakat mı? Mekânda Adalet ve Sakatlık Dergisi, Beyond. İstanbul, Ocak 2017.
- Tayfun Koç, Türkiye'de İşçi Mahpus Olmak, TCPS Kitaplığı, 2016. <https://cisst.org.tr/turkiyede-isci-mahpus-olmak-2016/> (Erişim Tarihi: 26 Kasım 2025)
- TBMM 07/12/2023 tarihli toplantısının otuz birinci oturumunun tutanağı, <https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/Tutanak?Id=3046277d-ea31-4203-a871-018c-441d844c> (Erişim Tarihi: 26 Kasım 2025)
- What is Intellectual Disability, American Psychiatric Association (Amerikan Psikiyatri Derneği), <https://www.psychiatry.org/patients-families/intellectual-disability/what-is-intellectual-disability> (Erişim Tarihi 25 Kasım 2025)
- Avrupa Cezaevi Kuralları, <https://rm.coe.int/cm-revision-of-epr-01072020-tr/1680a09978> (Erişim Tarihi: 26 Kasım 2025)
- Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi, <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/EngellilerinHaklarinalliskinSozlesme.pdf> (Erişim Tarihi: 26 Kasım 2025)
- Avşar ve Tekin v. Türkiye, Başvuru no. 19302/09 ve 49089/12, Karar tarihi: 17.09.2019. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-198562%22%5D%7D> (Erişim Tarihi: 26 Kasım <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-198562%22%5D%7D>)
- 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun, <https://www.mevzuat.gov.tr/Mevzuat-Metin/1.5.2022.pdf> (Erişim Tarihi:26 Kasım 2025)
- Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?Mevzuat-No=4982&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi:26 Kasım 2025)

- Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5275&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi:26 Kasım 2025)
- Nüfus Hizmetleri Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5490&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi: 26 Kasım 2025)
- Ceza İnfaz Kurumlarında Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelik, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=8344&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi: 26 Kasım 2025)
- Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2324&MevzuatTur=21&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi: 26 Kasım 2025)
- Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkında Yönetmelik, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=8345&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi: 26 Kasım 2025)
- Adres Kayıt Sistemi Uygulama Yönergesi, <https://www.nvi.gov.tr/kurumlar/nvi.gov.tr/mevzuat/nufusmevzuat/yonerge/AdresKayitSistemiUygulamaYonerge.pdf>, (Erişim Tarihi 26 Kasım 2025)
- Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetim, Dış Koruma, Hükümlü ve Tutukluların Sevk ve Nakilleri ile Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi Hakkında Protokol, <https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/592019112913p47.pdf> (Erişim Tarihi: 26 Kasım 2025)
- Sağlık Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı Arasında Ceza İnfaz Kurumlarındaki Sağlık Hizmetlerinin Düzenlenmesi Hakkında Protokol, <https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/292019142507p34.pdf> (Erişim Tarihi: 26 Kasım 2025)

Engellilerin ihtiyaclarının hapishanelerde de varligini sürdürdüğü düşünöldüğünde bu ihtiyaclara uygun kosullarin yaratilmasi gerek insan haklari ilkeleri gerekse ceza infaz sürecinin adil ve amaclarina uygun bir biçimde sürdürölmesi açisindan oldukça önemli bir olgudur. Dolayisiyla bu kitap, engelliliğin ve engelli kişilerin ceza infaz rejimine tabi tutulduklari süreçlerde nelerle karşılaştıklarını, ihtiyaclarını; engelliler ve engellilik çerçevesinde hapishanelerinde yapısını, engelli mahpusların hapishanelerdeki yaşam kalitesini iyileştirebilecek önerileri ortaya koymayı amaçlamaktadır.

CISST
CEZA İNFIAZ SİSTEMİNDE SİVİL TOPLUM DERNEGİ

İsveç

Sverige